ਅਨੂਪ ਬਰਨਵਾਲ

ਬਨਾਮ

ਭਾਰਤ ਸੰਘ

(2015 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 104)

ਮਾਰਚ 02, 2023

[ਕੇ.ਐਮ. ਜੋਸਫ*, ਅਜੈ ਰਸਤੋਗੀ*, ਅਨਿਰੁੱਧ ਬੋਸ,

ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰਾਏ ਅਤੇ ਸੀ.ਟੀ. ਰਵੀਕੁਮਾਰ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ: ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2), 324 ਅਤੇ 142 –ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ – ਤਰੀਕਾ – ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ – ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ – ਫੈਸਲਾ: ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ – ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਇੱਕਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਛੱਡਣ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਚਿੰਤਾ ਹੈ – ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੱਕਾ ਹੈ – ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਅਤਿ-ਆਵਸ਼ਯਕ ਹੈ – ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਇਸ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਇਹ ਸਦਾ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਇੱਕ ਅਸਥਾਈ ਜਾਂ ਗੈਪ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ – ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਦਹਾਕੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ – ਜਿਹਨਾਂ ਤੱਕ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨੇਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨੇਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ – ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਰਹੇਗਾ।

ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ: ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) – ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ – ਕੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ – ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.) (ਆਪਣੇ ਲਈ, ਅਨਿਰੁੱਧ ਬੋਸ, ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰੌਏ ਅਤੇ ਸੀ. ਟੀ. ਰਵੀਕੁਮਾਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ: ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜੋ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਾਲਯ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਬਾਕੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ - ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਅਸਹਿਮਤ ਲੱਗਦੀ ਹੈ - ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, 'ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ਡ ਫਰਦਰ' ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ

ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ ਕੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ - ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੈ ਰਸਤੋਗੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕ). ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ - ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਸੁਲੇਟ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ - ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਸਲਾਹਯੋਗ ਹੈ, ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜੋ ਅਧੀਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ - ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ - ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ) ਐਕਟ, 1991.

ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ - ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਸਥਾਈ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸਕੱਤਰਿਅਤ - ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘੀ ਫੰਡ 'ਤੇ ਖਰਚਾ - ਫੈਸਲਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕ) (ਆਪਣੇ ਲਈ, ਅਨਿਰੁੱਧ ਬੋਸ, ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰੌਏ ਅਤੇ ਸੀ. ਟੀ. ਰਵੀਕੁਮਾਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਇਹ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਕਠਿਨ ਅਤੇ ਅਣਚਾਹੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਹੈ - ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਇੱਕ ਅਨਿਰਭਰ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਜਾਂ ਵਿਛੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘੁੱਟਣਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ - ਖਰਚੇ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ - ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰਿਅਤ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਕਿ ਖਰਚਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘੀ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ - ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ/ਸੰਸਦ ਲਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦਾ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਵੇ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੁਤੰਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਦਲਾਅਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ/ਸੰਸਦ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 326 – ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 – ਧਾਰਾ 62 – ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ – ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਿਸਮ – ਕੀ ਇਹ ਸਟੈਚਯੂਟਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ – ਫੈਸਲਾ (ਕੇ.ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ) (ਆਪਣੇ ਲਈ, ਅਨਿਰੁੱਧ ਬੋਸ, ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰਾਏ ਅਤੇ ਸੀ.ਟੀ. ਰਵੀਕੁਮਾਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾਂ): ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਿਰਵਿਘਨ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ – ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿੱਥੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੱਚਮੁੱਚ, ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਬੰਦੀ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ – ਫੈਸਲਾ (ਅਜੈ ਰਸਤੋਗੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): – ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ – ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ (ਆਰ.ਓ.ਪੀ) ਐਕਟ, 1951 ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ – ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਟੈਚਯੂਟਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਚੋਣ

ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ – ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ 15, 17, 19, 21 ਰਾਹੀਂ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ – ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਅਧੀਨ ਹੈ – ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ।

ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ: ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 14 – ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ – ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ – ਫੈਸਲਾ (ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ) (ਆਪਣੇ ਲਈ, ਅਨਿਰੁੱਧ ਬੋਸ, ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰਾਏ ਅਤੇ ਸੀ.ਟੀ. ਰਵੀਕੁਮਾਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾਂ): ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ – ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜੋ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਚੋਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ – ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਚੋਣ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਚੁੱਕ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਨਿਆਇਕ ਜਾਂ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਚਛੇਦ 142 – ਕਾਨੂੰਨੀ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ – ਫੈਸਲਾ (ਅਜੈ ਰਸਤੋਗੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ): ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ "ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ" ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ – ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਨਿਆਂਸ਼ਾਸਤਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ – ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ – ਕੇਸ ਲਾਅ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ" ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਬਢਾਉਣ ਲਈ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦੀ।

ਲਿਖਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੰਨਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਫੈਸਲਾ:

ਪ੍ਰਤੀ ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ (ਆਪਣੇ ਲਈ, ਅਨਿਰੁੱਧ ਬੋਸ, ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰਾਏ ਅਤੇ ਸੀ. ਟੀ. ਰਵੀਕੁਮਾਰ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾਂ ਵੱਲੋਂ):

1. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਬੰਧੀ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਜੇ ਵੀ ਠਹਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਨਿਯਮਨ ਤੱਕ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਨਾਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

2. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਮੇਤ, ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਾਰਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਸਥਾਪਨਾ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇਗੀ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰੇਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਚੀਫ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਅਨੇਖੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੋਸਟ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਸਥਾਪਨਾ

ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ 'ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੇ, ਤਾਂ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਕਹੇ ਕਿ ਸੰਸਦ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਜਬੂਰੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਮੈਂਡੇਟਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਲੱਭ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਪਨਾ ਪਿਤਾਮਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੇਠ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇੱਕ ਅਬਦਲ ਨਾ ਹੋਣ ਯੋਗ ਫੀਚਰ ਜਾਂ ਅੰਕ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਥਾਪਨਾ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਪੋਸਟ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੱਕ, ਕੋਈ ਵੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, 16.10.1989 ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਬੰਧੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

4. ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸਖਤ ਵਿਭਾਜਨ ਜਾਂ ਵੱਖਰਾਪਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੋਂਟੇਸਕੀਉ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਤ "ਦ ਸਪਿਰਿਟ ਆਫ ਲਾਜ਼" ਵਿੱਚ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਦੇ ਇਕੱਠ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇੱਕ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਪਰ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵੈਧ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮੌਲਿਕ ਸੱਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਗ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

5. ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 13 ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦੀ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸ਼ਾਇਦ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਕਸਰਤ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੱਦਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। [ਪੈਰਾ 85]

6. ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਦੇ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਚੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 16 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਅਰਜਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਢਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 326 ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਦ ਨੇ 1950 ਦਾ ਐਕਟ ਅਤੇ 1951 ਦਾ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 1950 ਦਾ ਐਕਟ ਅਤੇ 1951 ਦਾ ਐਕਟ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਆਰਟੀਕਲ 326 ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਪਾਸੇ-ਪਾਸੇ ਰੱਖਣ 'ਤੇ, ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਹ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 326 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ, ਪਰ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਮਰੱਥ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ. ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 326 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੱਜੇ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਧਾਰਾ 62(1) 1951 ਦਾ ਐਕਟ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਮਹਾਨ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦੇਵੇਗੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲਗ ਮਤਾ ਦੇਣ ਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ, ਤਲਾਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 326 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵੱਖ, ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਲਈ. [ਪਾਰਾ 95, 122, 125,135 ਅਤੇ 141]

7. ਇੱਕ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਸੁਤੰਤਰ, ਇਮਾਨਦਾਰ, ਯੋਗ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਨਵਲ 'ਤੇ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਐਲਾਨੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ, ਜੋ ਵੋਟ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਭਰੋਸੇ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮਨਮਰਜੀ, ਭਾਈਵਾਦ ਅਤੇ ਅੰਤ 'ਚ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ 'ਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜੋ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗੁਣ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 'ਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਬੇਸਵਾਲ ਪਾਲਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਪੈਕਟਰਮ 'ਚ, ਜੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਇੰਸਾਫੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦੱਸਣ ਅਤੇ ਠੰਢਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਇਲਾਜ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਜੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਹਨ, ਬੇਸਵਾਲ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਸਮੇਤ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਲਗਭਗ ਅਸੀਮ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ

ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਣ ਮਾਪਦੰਡ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

8. ਜੇਕਰ ਪੈਨਲ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਆਪ ਹੀ ਇੱਕ ਤੈਅ ਫੈਸਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ, ਸਾਰੀ ਕਵਾਇਦ ਇੱਕ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜੋ ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਮੈਂਡੇਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋਵੇ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਸਾਈਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਖੁਦ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪਰਯਾਪਤ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਜਤਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਪੱਕਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਧਾਰ, ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਰਬੋਤਮ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲੇਗੀ। ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਉੱਚੀ ਦਫਤਰ ਦੇ ਉੱਚੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੱਲ ਝੁਕਾਅ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਜਤਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਛੋਟੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਅਧਾਰਭੂਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ, ਜੋ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ, ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਉੱਚ ਅਕਾਦਮਿਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਕਾਦਮਿਕ ਉੱਚਤਾ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜੁੜਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਵਰਗੇ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੰਸਦ ਨੇ ਮੁੱਖ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਈ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵੱਖਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਇਹ ਧਾਰਾ 4(1) ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ। ਅਪਵਾਦ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

9. ਅਨੁਚਛੇਦ 324 (2) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਗੂ ਨਾ ਆਉਣ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਣ, ਇਸਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਥਾਈਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਖਾਲੀ ਕੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਕੁਦਰਤ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਚਿੰਤਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਉੱਤੇ, ਨਾਲ ਹੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਇੱਕਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਇਸ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਇਹ ਸਦਾ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਸਥਾਈ ਜਾਂ ਗੈਪ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇ

ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੀ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਟਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

10. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨੇਤਾ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ।

11. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਆਰਟੀਕਲ 324 ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 324(5) ਦੇ ਸਾਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਉੱਤੇ ਵੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਰਕ ਅਸਹਿਣਯ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 324(5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਈ, ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, "ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਧੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਕ ਖੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਜੋਂ ਹੀ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਥੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸੋਚਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਕੰਮ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਜਿਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਟੀਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸਦ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਲਾਹਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

12. ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨਗੀ ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਔਖਾ ਅਤੇ ਅਸੰਭਵ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ। ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁਤੰਤਰ ਸਰੀਰ, ਇਸਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਮਾਰ ਕੇ ਹੈ ਜਾਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣਾ ਇਸਦੇ ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕੰਮਕਾਜ

ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਦੁਬਾਰਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੰਸਦ. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਖਰਚੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਬਣਾਵੇਗੀ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਕਰੋ ਕਿ ਏ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੇਤ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਖਰਚੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ [ਪਾਰਾ 236 ਅਤੇ 238]

13. ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਪਹਿਲਾ। ਜਿਹੜੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨੇਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੇਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਮਿਆਰ ਤਬ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਦੂਜਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘੀ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਚਾਰਜ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਰਾਹਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਉਤਸ਼ਾਹਪੂਰਨ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ/ਸੰਸਦ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੁਤੰਤਰ ਬਣ ਸਕੇ।

ਡਾ. ਸੁਭਾਸ਼ ਲਕਸ਼ਮਣਰਾਵ ਪਾਟਿਲ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (2021) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਬਨਾਮ ਐਸੋ. ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋ. ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ (2016) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ; [2015] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਵਿਸ਼ਾਖਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1997) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 241; 1997 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 404; ਖਾਸ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1 ਦਾ 1998, ਰੇ (1998) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 739 - ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਰਾਜਬਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ. (2016) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 445 : (2015) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1106; ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1995) 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 379, ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ. (2002) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 294 : (2002) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 696 ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ (2000) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 216 : (2000) 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 34 - ਪੁਸ਼ਟੀ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (2016) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : (2015) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਬਨਾਮ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸੋਸ਼ਲ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰ (2002) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 685 : (2002) 3

ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1004; ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (1993) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 441 : (1993) 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 659; ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : (2006) 6 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 473; ਵਿਨੀਤ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (1998) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 226 : (1997) 6 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 595; ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (1995) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 611 : (1995) 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 106; ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (1974) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 831 : (1975) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 814; ਹਿਜ਼ ਹੋਲੀਨੈਸ ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ੍ਰੀਪਾਦਗਲਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225 : (1973) 0 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਐਸ.ਐਸ. ਧਨੋਆ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (1991) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 567 : (1991) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 159; ਜ਼ੇਡ.ਸੀ. ਲੋਹਾਰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1967 ਐਸ.ਸੀ. 1643 : (1967) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 762; ਰੰਜਨਾ ਮੁਖਰਜੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (1984) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 161 : (1984) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 67; ਇਨ ਰੇ, ਦਿੱਲੀ ਲਾਜ਼ ਐਕਟ, 1912 ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1951 ਐਸ.ਸੀ. 332 : (1951) ਐਸ.ਸੀ.ਐਮ.ਆਰ. 147; ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (2021) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 0 : (1975) ਐਸ.ਸੀ. 463; ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਐਂਡ ਓਰਸ. (ਆਨਲਾਈਨ ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 347; ਇੰਦਿਰਾ ਅਲੂਮਨੀ ਲੇਮੋਂਸ ਦੁ ਸੀਕਲ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1996) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 637 : (1996) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 23; ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਜੀਤ ਬਿਸ਼ਟ (2007) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 586 : (2007) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 705; ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਅਰਾਵਲੀ ਗੋਲਫ ਕਲੱਬ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰ ਹਾਸ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2008) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 683 : (2007) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1044; ਏਸ਼ੀਆ ਨੈੱਟ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ (1989) ਸੁਪਲ.2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 364 : [1989] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 19; ਕਾਮਨ ਕਾਰਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (1996) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 753 -[1996] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 89; ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਅਰਾਵਲੀ ਗੋਲਫ ਕਲੱਬ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰ ਹਾਸ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2008) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 683 - [2007] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1084; ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2014) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 696 -[2014] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 875; ਐਨ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫ਼ਸਰ, ਨਮੱਕਕਲ ਏ.ਆਰ.ਆਈ. 1952 ਐਸ.ਸੀ. 64 : [1952] 0 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 218; ਜਯੋਤੀ ਬਾਸੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦੇਬੀ ਘੋਸਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ. (1982) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 691 : [1982] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 318; ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਬਨਾਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਰਾਏਬਰੇਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (1992) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 80 : [1992] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 338; ਰਾਮਾ ਕਾਂਤ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ (1993) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 438 : [1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 786; ਅਨੁਕੂਲ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (1997) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [1997] 1 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 641;ਸ਼ਿਆਮਦੇਓ ਪੀ.ਡੀ. ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਨਵਲ ਕਿਸ਼ੋਰ ਯਾਦਵ (2000) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 46 : [2000] 2 ਸਪਲ.. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 668; ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਸਿਵਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ (ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ (2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 399 : [2003] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1136; ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 : [2006] 5 ਸਪਲ.. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (2010) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 202 : [2010] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 972; ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਜਨ ਚੌਕੀਦਾਰ (ਪੀਪਲਜ਼ ਵਾਚ) ਅਤੇ ਹੋਰ [2013] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 641; ਦੇਸੀਆ ਮੁਰਪੋਕਕੁ ਦ੍ਰਵਿੜ ਕੜਗਮ (DMDK) ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (2012) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 340 : [2012] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1084; ਐੱਸ.ਆਰ. ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਦਾ

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ (2001) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 126 : [2001] 1 ਸਪਲ.. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 621; ਬੀ.ਆਰ. ਕਪੂਰ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਟੀ.ਐਨ. ਅਤੇ ਹੋਰ (2001) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 231:[2001] 3 ਸਪਲ.. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 191; ਬੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘਲ ਵਿ. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ (2010) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 331; ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (1978) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 405 : [1978] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 272; ਦਿਗਵਿਜੇ ਮੋਟੇ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ (1993) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 175 : [1993] 1 ਸਪਲ.. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 553; ਆਲ ਪਾਰਟੀ ਹਿੱਲ ਲੀਡਰਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸ਼ਿਲਾਂਗ ਬਨਾਮ ਕੈਪਟਨ ਡਬਲਯੂ ਏ ਸੰਗਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ (1977) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 161 : [1978] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 393; ਕਨ੍ਹਈਆ ਲਾਲ ਉਮਰ ਬਨਾਮ ਆਰ.ਕੇ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (1985) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 628 : [1985] 3 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1; ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੀ. ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਸਟਾਫ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਯੂਨਿਟ, ਪਟਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰ (1995) ਸਪਲ..2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 13 : [1995] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 935; ਆਮ ਕਾਰਨ (ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੁਸਾਇਟੀ) v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ (1996) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 752:[1996] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1208; ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ (2000) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 216 : [2000] 3 ਸਪਲ.. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 34; ਅਸ਼ੋਕ ਸ਼ੰਕਰ ਰਾਓ ਚਵਾਨ ਬਨਾਮ ਮਾਧਵਰਾਵ ਕਿਨਹਾਲਕਰ (2014) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 99 : [2014] 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1227; ਅਭਿਰਾਮ ਸਿੰਘ . ਸੀ.ਡੀ. ਕਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ (ਮਰ ਗਿਆ) ਅਤੇ ਹੋਰ (2017) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 629: [2017] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 158; ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਦਿਕ ਅਲੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (1972) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 664 : [1972] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 318; ਜਨਤਾ ਦਲ (ਸਮਾਜਵਾਦੀ) ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦਾ (1996) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 235: [1995] 5 ਸਪਲ.. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 592; ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਬਨਾਮ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਸੰਸਥਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2002) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 685 : [2002] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1040; ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਸ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੁਆਰਾ (2008) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 318 : [2008] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 846; ਐਡਪੱਦੀ ਕੇ. ਪਲਾਨੀਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਦਿਨਾਕਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ [2019] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 200; ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2018) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 224 : [2018] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 141; ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਭਾਰਤ ਦਾ (1984) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 244 : [1984] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 795; ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ। v. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 584 : [1991] 1 ਸਪਲ.. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 251; ਦਿੱਲੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਸਰਵਿਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰੀ ਕੋਰਟ, ਦਿੱਲੀ v. ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 406:[1991] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 936; ਮਨੋਜ ਨਰੂਲਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2014) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 : [2014] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 965; ਭਾਨੂਮਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ. ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (2010) ਰਾਹੀਂ 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 : [2010] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 585; ਕਲਪਨਾ ਮਹਿਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ v. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2018) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 : [2018] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੈ ਰਸਤੋਗੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

1. ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਰਗਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸੰਸਥਾਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਸਥਾਨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ

ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੰਸਥਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਡਾਂਚੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 25 ਅਤੇ 28]

2. ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ (ਆਰ.ਓ.ਪੀ.ਏ) ਐਕਟ, 1951 ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਦੁਆਰਾ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਆਰ.ਓ.ਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62(1) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ: “ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਹੈ, ਫਿਲਹਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਉਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।” ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਰ.ਓ.ਪੀ ਐਕਟ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਹੈ। ਲੋਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਸਮਤਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਲਈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਬੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਸ ਲਈ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15, 17, 19, 21 ਦੁਆਰਾ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਧ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ। (ਪੈਰਾ 46 ਅਤੇ 68)

3. ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦਾ ਅੰਗ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮਕਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੋਟਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪੈਰਾ 69)

4. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ) ਐਕਟ, 1991 ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (ਪੈਰਾ 90)

5. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ "ਪੂਰੀ ਨਿਆਂਪੂਰਤਾ" ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੇਸ ਲਾਅ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ" ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਬੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ

ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਵਿਧਾਨਿਕ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਿਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਯਾਨੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦੀ।

6. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਰੀਰ ਵਜੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਹਟਾਉਣ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਸਲਾਹਯੋਗ ਹੈ, ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 324(5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਅਧੀਨ ਉਪਲਬਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

7. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 324(2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੱਕ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ: (i) ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ। (2) ਇਹ ਵਾਂਛਨੀਯ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਹੀ ਹੋਣ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ "ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼" ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (3) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2017) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2017] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 659 – ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ।

ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ (ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ.) ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 399: [2003] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1136; ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2013) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2013] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 283; ਰਾਜ ਬਾਲਾ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2016) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 463 :

[2015] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1143; ਉੱਨੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਜੇ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1993) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 594 : (1993) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 645; ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (1995) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 611 : [1995] 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 106 – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ, ਨਾਮੱਕਲ ਹਲਕਾ ਅਤੇ ਹੋਰ (1952) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 218 : 1952 ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 64; ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ। (1978) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 405 : [1978] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 272; ਜਸਟ ਭਵਰਸੀ ਘੋਸ਼ਰ ਬਨਾਮ ਦੇਬੀ ਘੋਸਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ (1982) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 691 : [1982] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 318; ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [2002] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 294 : [2002] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 639; ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2006] 5 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਦੇਸੀਆ ਮੁਰਪੋਕ੍ਕੁ ਦ੍ਰਾਵਿਡਾ ਕਜ਼ਾਗਮ (ਡੀ.ਐਮ.ਡੀ.ਕੇ.) ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2012) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 340 : [2012] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1084; ਵਸ਼ਾਕਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1997 ਐਸ.ਸੀ. 3011 : [1997] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 404; ਇੰਦਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1975 ਐਸ.ਸੀ. 2299 : [1976] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 347; ਮਨੋਜ ਨਰੂਲਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2014) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2014] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 965; ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਏਆਈਆਰ 1984 ਐਸਸੀ 469 : [1984] 2 ਐਸਸੀਆਰ 795; ਕੁਮਾਰੀ ਮਾਧੁਰੀ ਪਾਟਿਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਐਡਲ. ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਕਬਾਇਲੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ (1994) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 241 : [1994] 3 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 50; ਵਿਨੀਤ ਨਰਾਇਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ. (1998) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 226 : [1997] 6 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 595; ਵਿਸ਼ਵ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਰਾਹੀਂ (2001) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 577 : [2001] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 540; ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਦਰਸ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 : [2006] 6 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 473; ਲਕਸ਼ਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2014) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 427; ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਹਿਨੀ ਬਨਾਮ ਸੰਘ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ (2018) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 192 : [2018] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 770 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ.

ਸਿਵਲ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ : 2015 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ.104।

(ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ)

ਨਾਲ

ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 1043 ਦੇ 2017, 569 ਦੇ 2021 ਅਤੇ 998 ਦੇ 2022.

ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਣ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਐਲਿਸ ਰਾਜਾ, ਰਾਹੁਲ ਗੁਪਤਾ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਨਿਆ ਰਾਮ, ਵਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਵਰੁਣ ਠਾਕੁਰ, ਸੈਯਦ ਇਮਤਿਆਜ਼, ਸ਼ਹਤਮ ਸ਼ਾਹ, ਆਲਿਫ ਸੈਫ ਅਕੀਮ, ਸੂਰਜ ਏ., ਸਰਵੰਗ ਅਗਰਵਾਲ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸੁਦਰ, ਅਤਬ ਅਲੀ ਖਾਨ, ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਪਾਂਡੇ, ਸ਼ਸ਼ਾਂਕ ਰਤਨੂ, ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਉਪਾਧਯਾਯ, ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੁਬੇ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਤਾਨਿਆ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ

ਅਦਿਤੀ ਗੁਪਤਾ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਝਾਨਵੀ ਦੁਬੇ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਨੀ ਵਿਜ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਇਸ਼ਿਤਾ ਚੌਧਰੀ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਾ ਚੰਦਰਨ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਲਈ।

ਆਰ. ਵੇਂਕਟਰਮਾਣੀ, ਏਜੀ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਐਸਜੀ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਕੇ. ਐਮ. ਨਟਰਾਜ, ਏਐਸਜੀ, ਪ੍ਰਸੰਨਾ ਪ੍ਰਸਾਂਤ, ਸਮਰਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਨਮਨ ਟੰਡਨ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਅਨੂ ਸੁਰਾ, ਪ੍ਰਕਾਦ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਰਥ ਨੰਬਿਆਰ, ਵਿਨਾਯਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਰਜਤ ਨੈਰ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਯੰਕਾ ਦਾਸ, ਮਨਨ ਪੋਪਲੀ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਅੰਕੁਰ ਤਲਵਾਰ, ਸੁਮਿਤ ਤੇਤਰਵਾਲ, ਚਿਨਮਯੀ ਚੰਦਰਾ, ਮਯੰਕ ਪਾਂਡੇ, ਉਦੈ ਖੰਨਾ, ਅਮ੍ਰਿਤ ਭਾਟ, ਨਾਕੂ ਚੇਂਗੱਪਾ ਕੇ.ਕੇ., ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਅਕ੍ਰਿਤੀ ਏ. ਮਨੁਬਰਾਵਲ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਵਿਜੈ ਗੋਪਾਲ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਵਿਜਯਾ ਲਕਸ਼ਮੀ ਵੇਂਕਟਪਰਾਜਨ, ਆਨੰਦ ਵੇਂਕਟੇਸ਼, ਸਰਨ ਮਨੇਕ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਯੋਜਰਤ, ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ, ਪਲਵਾਈ ਅਵੇਗੇਸ਼, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਨੈਰਜ ਮਾਲਿਨੀ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨਸੀ ਮੋਰੋਡੀਆ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕੁਮਾਰ ਪਾਂਡੇ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਮਾਰੋਰੀਆ, ਅਮਿਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਕਲੀਸਵਰਮ ਰਾਜ, ਨਿਸ਼ੇ ਰਾਜੇਨ ਸ਼ੋਂਕਰ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਅਨੂ ਕੇ. ਜੋਯ, ਅਲੀਮ ਅਨਵਰ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਥੁਲਸੀ ਕੇ. ਰਾਜ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ

ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ.

ਸੂਚੀ

ਏ. ਮਾਮਲੇ: ਚਾਰ ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 3

ਬੀ. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ; ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ, ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1043 ਦੇ 2017 ਵਿੱਚ 7

ਸੀ. ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਵੱਲੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ, ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 104 ਦੇ 2015 ਵਿੱਚ 11

ਡੀ. ਸ਼੍ਰੀ ਜਯਾ ਠਾਕੁਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 998 ਦੇ 2022 16

ਈ. ਸ਼੍ਰੀ ਕਲੀਸਵਰਮ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ, ਦਖਲਦਾਰ ਲਈ ਵਕੀਲ ਵਿੱਚ ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 569 ਦੇ 2021..... 17

ਐਫ. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ..... 18

ਜੀ. ਸ਼੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮੇਹਤਾ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਾਲੀਸੀਟਰ ਜਨਰਲ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ 25

ਐਚ. ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਡੀਸ਼ਨਲ ਸਾਲੀਸੀਟਰ ਜਨਰਲ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ..... 27

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ..... 27

ਆਈ. ਬੀ ਦੁਆਰਾ 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ' ਸ਼ਿਵਰਾਓ 27

ਜੇ. 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ' ਬੀ. ਸ਼ਿਵ ਰਾਓ ਦੁਆਰਾ 34

ਕੇ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਹਿਸਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ.. 49

ਐਲ. ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਨਤੀਜੇ ਸਮੇਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਹਿਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਰੌਸ਼ਨੀ 51

ਐਮ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖ, ਜੋ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 324 ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ... 59

ਐਨ. 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ; ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜੋ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ 72

ਓ. *ਐਸ.ਐਸ. ਧਨੋਆ (ਸੁਪਰਾ), 1991 ਐਕਟ ਅਤੇ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ (ਸੁਪਰਾ)* ਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ 78

ਪੀ. ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਚੀਖ-ਪੁਕਾਰ 93

ਕਿਊ. ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੱਖਰੇਵਾ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ 116

ਆਰ. ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ? 135

ਐਸ. ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 151

ਟੀ. ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 180

ਯੂ. ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ 191

ਵੀ. ਅਨੁਚਛੇਦ 329(b) ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ 197

ਡਬਲਿਊ. ਸੱਤਾ ਦੀ ਖੋਜ; ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਜਾਂ ਇੱਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ? 203

ਐਕਸ. ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ; ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 205

ਵਾਈ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ; ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ
..... 208

ਜ਼ੈਡ. ਸੁਤੰਤਰਤਾ; ਇੱਕ ਚਮਕਦਾਰ ਅਤੇ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਗੁਣ
..... 226

ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪਰਸਪਰਤਾ 226

ਏ.ਏ. ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵੈਧ ਧਾਰਣਾ
..... 230

ਬੀ.ਬੀ. . ਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ? ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? .....
242

ਸੀ.ਸੀ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ? 278

ਡੀ.ਡੀ. ਸੁਤੰਤਰ ਸਕੱਤਰਿਅਤ / ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘੀ ਫੰਡ 'ਤੇ ਖਰਚ ਚਾਰਜ ਕਰਨ ਬਾਰੇ 285

ਈ.ਈ. ਅੰਤਿਮ ਰਾਹਤ **288**

ਏ. ਮਾਮਲੇ: ਚਾਰ ਲਿਖਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ

1. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਇਸ ਗੁੱਛ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 324 ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 324(2) ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਸਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਉਪ-ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"324(2) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬਣੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਤੈਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।"

2. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 104 ਦੇ 2015 ਵਿੱਚ, 23.10.2018 ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕੀਤਾ:

"I.A. ਨੰਬਰ 2 ਲਈ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸੋਧ; ਵਾਧੂ ਤੱਥ, ਅਧਾਰ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਉਠਾਉਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਪੂਰਨ-ਸਬੂਤ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ।

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 324 ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਕਰੀਬੀ ਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 145(3) ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ, ਤਦਨੁਸਾਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਐਲਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪਾਸੇ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ।"

3. ਅਸੀਂ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 104 ਦੇ 2015 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਅਰਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:

i) ਇੱਕ ਰਿਟ ਆਫ ਮੈਂਡੇਮਸ ਜਾਂ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਰਿਟ, ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ: ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 324(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਨਾਮ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਤਟਸਥ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕੋਲੀਜੀਅਮ/ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ।

ii) ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਤਟਸਥ ਅਤੇ ਸ੍ਵਤੰਤਰ ਕੋਲੀਜੀਅਮ/ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਰਿੱਟ, ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਖਾਲੀ ਪਦ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰੇ;

iii) ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਰਿੱਟ, ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੂੰ ਯਾਚੀ ਦੀ 03.12.2014 ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਚਾਰੂ, ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ੍ਵਤੰਤਰ ਅਤੇ ਤਟਸਥ ਕੋਲੀਜੀਅਮ/ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰੇ;

4. ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 1043 ਆਫ 2017 ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਉਪਾਧਿਆਯ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਯਾਚਿਕਾ ਵੀ ਹੈ, ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਾਹਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

a) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਏ ਜਾ ਸਕਣ ਜਿਵੇਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ;

b) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸ੍ਵਤੰਤਰ ਸਕੱਤਰਿਏਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘੀ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੋਕ ਸਭਾ / ਰਾਜ ਸਭਾ ਸਕੱਤਰਿਏਤ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ;

c) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਤਾ ਨੂੰ ਸਸਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਆਚਾਰ ਸੰਹਿਤਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣਾ;

d) ਇਸ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਖਰਚੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ।"

5. ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 569 ਦੇ 2021 ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਾਹਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

i) ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਿਰਫ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਅਤੇ 14 ਦੇ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਰਿੱਟ, ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਜਾਰੀ ਕਰੋ।

ii) ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਓ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਰਚ 2015 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ 255ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਜਨਵਰੀ 2007 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਚੌਥੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਮਈ 1990 ਵਿੱਚ ਡਾ. ਦਿਨੇਸ਼ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ 1975 ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਤਾਰਕੁੰਡੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ 'ਤੇ।"

6. ਤਾਜ਼ਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 998 ਦੇ 2022 ਵਿੱਚ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਡਾ. ਜੇ ਠਾਕੁਰ ਹਨ। ਮੰਗੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"a) ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂਡੇਮਸ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਿੱਟ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਈ 1990 ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ 'ਤੇ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, 2007 ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਮਾਰਚ 2015 ਦੀ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ;"

7. ਵੱਡੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਅਤੇ ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਾਹਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਬੀ. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ; ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1043 ਦੇ 2017 ਵਿੱਚ ਸੀਖਿਆ ਵਰਿਸ਼ਠ ਵਕੀਲ

8. ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1043 ਦੇ 2017 ਵਿੱਚ, ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਤਰਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ:

ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਅਣ-ਚੁਣੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਹੈ। 'ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 324, 338, 338A ਅਤੇ 338B ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਅਨੁਚਛੇਦ 146, 148, 229 ਅਤੇ 24 ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ ਨੇ ਇਹ ਪਰੀਖਿਆ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੀਈਸੀਜ਼ ਅਤੇ ਈਸੀਜ਼ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ, ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ, ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ, ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਾ ਪਹਿਲੂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਦੋਵਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਡਰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਮਾਪਦੰਡ, ਭਾਵ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਖੰਡਤਾ, ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੰਤਰ ਪੱਖਪਾਤ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇਵੇਗਾ। ਪੱਖਪਾਤ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਹੋਰ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨਾਈਟੇਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਲਾਜ਼ਮੀ ਮਿਆਦਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਜੋ ਇੱਕਸਮਾਨ ਹੈ, ਸਖਤ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 2001 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੈਡੋ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਵੀ ਘੁੰਮਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਨਤਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਵਾਧੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲੇਖ ਦਾ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਵਿੱਚ ਲਿਪਤ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਕ੍ਰਿਆ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਹਲਫਨਾਮਿਆਂ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਪੂਰਵਗ੍ਰਹਿਤਾਂ, ਸਮੇਂ ਬੱਧ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਟ੍ਰਾਇਲਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਐਮ.ਪੀ.ਆਈਜ਼ ਅਤੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ.ਜ਼ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ, ਬੂਥ ਕੈਪਚਰਿੰਗ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਮੁਫਤ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਨੋਟਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਾਬਲੇ ਗੌਰ ਸੀ। ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ 72 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਮੰਡੇਟਸ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਗੋਕਲਾਅ ਲੋਮਕਮਿਸੋਮ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣ ਤੱਕ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਇੱਕ ਉੱਚ ਨਿਆਂਕਾ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਉਪਯੁਕਤ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ 45 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ

ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 61 ਸਾਲ. ਹੋਰ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਨੈਤਿਕ ਚਰਿੱਤਰ. ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਆਈਏਐਸ ਜਾਂ ਆਈਪੀਐਸ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ। ਦੋ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 324(5) ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਟਾਉਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਹਿਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸਕੱਤਰੇਤ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਦਾ ਖਰਚਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਕੈਗ ਅਤੇ ਆਈ ਯੂ.ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਵੋਟੇਬਲ ਖਰਚਾ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ.

ਸੀ. ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 104 ਦੇ 2015 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ।

9. ਆਜ਼ਾਦ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 324(2) ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 324(2) ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਣ, ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਇਸ ਉਮੀਦ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗੀ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ) ਨਿਯਮ, 1961 ਚੋਣ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਤਾ ਅਤੇ ਤਟਸਥਤਾ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਨਤਾ ਲਈ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਅਕੇਲੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਪਕਸ਼ਧਰ ਸੰਸਥਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ' ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਕਥਿਤ ਵਿਕਾਸਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਆਚਰਣ 'ਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਛਾਂਵ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਸਟਿਸ ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੁਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਅਣਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਛੱਡਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀਆਂ ਮਨਮਰਜੀਆਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਭਾਗੀਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਹਵਾਲਾ

ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 29ਏ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, 1951 ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਬਨਾਮ ਸੋਸ਼ਲ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੈਕਸ਼ਨ 29ਏ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਰਧ-ਨਿਆਇਕ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ (ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ) ਆਦੇਸ਼, 1968 ਦੇ ਨਿਯਮ 6 ਅਤੇ 8 ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਯਮ 15 ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਵਿਖੰਡਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਦ੍ਵੰਦੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਨਤਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ (ਨਿਯਮ 16ਏ ਦੇ ਸਿੰਬਲ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖੋ)।ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਧਾਰਾ 324(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਮੀਦਵਾਰ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੀ ਹੈ ਸਟਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਰਿਲਾਇੰਸ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਵੀ ਅੱਗੇ, ਦੂਜੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, 3 ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚਐਨ ਜੇ ਏ ਸੀ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ4 . ਸਿੱਖੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 5 ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ. ਇਹ ਵਿਨੀਤ ਨਰਾਇਣ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ, 6 ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਕੇਸ 1998 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਨੰਬਰ 1 ਵਿੱਚ, Re7 . ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂਬਰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਇਸਦੀ ਦੋ ਸੌ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ।

ਡੀ. ਸ੍ਰੀ ਜਯਾ ਠਾਕੁਰ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 998 ਦੇ 2022 ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ

10.ਸ੍ਰੀ ਅਨੁਪ ਜੀ. ਚੌਧਰੀ, ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਵੇਰਿੰਦਰ ਕੇ. ਸ਼ਰਮਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਅਧਾਰਤਵਾਦ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ 1951 ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਸ਼ਡਿਊਲ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਬੇਤੁਕਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਜੋ ਮੂਲ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮੰਗੇ ਗਏ ਸਨ, ਨਿਆਇਕ ਹਸਤਕਸ਼ੇਪ ਨਾਲ ਭਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਿਰਫ ਬਿਊਰੋਕ੍ਰੇਟਸ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕਈ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਫਸਰਾਂ ਤੱਕ। ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਫਸਰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਲੇ ਗੱਠਜੋੜ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਰਗੇ ਵੱਧ ਵਿਆਪਕ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਪੂਲ ਤੋਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਰੇਟਰੀਏਟ ਕੋਲ ਪਰਯਾਪਤ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਈ. ਸ੍ਰੀ ਕਲੀਸਵਰਮ ਰਾਜ, ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਦਖਲਦਾਰ ਲਈ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 569 ਦੇ 2021 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੁਝਾਅ।

11. ਸ੍ਰੀ ਕਲੀਸਵਰਮ ਰਾਜ, ਦਖਲਦਾਰ ਲਈ ਵਕੀਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 569 ਦੇ 2021 ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸੰਸਦ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਬਾਡੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜੋ ਬਿਹਤਰ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਜਾਇਜ਼ਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਕਰਮਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਇਨਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨਿਆਇਕ ਹਸਤਕਸ਼ੇਪ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਵਰਗੇ ਪੜੋਸੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ।

ਐੱਫ. ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੁਝਾਅ

12. ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, ਸ੍ਰੀ ਆਰ. ਵੇਂਕਟਰਾਮਣੀ, ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਗੇ:

ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 324 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਤੰਤਰ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਅਣਇੱਛਾ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਜੋ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਵਜੋਂ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣਗੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਲਈ ਕਾਲਜੀਅਮ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਾਡੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਿੱਤ 74 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉੱਤੇ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਤੌਰ ਤੇ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਇਕ ਹਸਤਕਸ਼ੇਪ, ਵਿਧਾਨਿਕ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਸੱਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਜ਼ੁਕ ਵੰਡ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਖਰਚੇ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਮਾਮਲੇ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਿਸੇ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।ਆਰਟੀਕਲ 324(2) ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਸਥਾਪਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਿਤਾਵਾਂ ਨੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣਗੇ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਮਾਡਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ. ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਅ ਹੈ, ਹੋਣਾ ਹੈ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੀ ਹੈ ਰਾਜ ਦਾ ਰਸਮੀ ਮੁਖੀ। ਧਾਰਾ 324(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੇ. ਆਰਟੀਕਲ

77 ਦੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਇਸ ਅਧੀਨ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਿਯਮ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਧਾਰਾ 324(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ। ਵਿਵਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੈ ਸੱਤ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ. ਉਲਝਣ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਐਰੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਕੋਲ ਹਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਇਜ਼ ਢੰਗ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਧਾਰਾ 324(2)। ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਪਛਾਣਨਯੋਗ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲ ਦੀ ਵਾਰੰਟੀ ਦੇਣ ਲਈ ਟਰਿੱਗਰ ਪੁਆਇੰਟ। ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਯੋਗ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਵੋਟਰ. ਕਰੀਬ 68 ਫੀਸਦੀ ਪੋਲਿੰਗ ਹੋਈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੇ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਹੈ, ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਝੌਤੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਾਰਤ ਆਪਣੀ ਮੁਹਾਰਤ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮਰੱਥ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਧਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਈ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ. ਮੁਖੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ T.N. ਸੇਸ਼ਨ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ 8 . ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ) ਐਕਟ, 1991 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 1991 ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਐਕਟ) ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰੈਂਕਿੰਗ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਨੇ ਵੀ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦ ਸਿਸਟਮ ਨੇ ਧਾਰਾ 324(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਜਾਂ ਕੰਮਾਂ ਜਾਂ ਭੁੱਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਲਈ ਉਧਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਹਨ। 1991 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੋਵਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਲਈ ਛੇ ਸਾਲ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ (ਸੁਪਰਾ), ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਠੋਸ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ "ਪੱਕੇ" ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ' ਛੇ ਸਾਲ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਰਹੀ ਹੈ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਮਿਆਦ, ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ 1991 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਛੇ ਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਮੌਜੂਦਾ ਚੁਣੇ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅਮਲੀ ਤੌਰ

'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਲਗਭਗ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਪਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਏ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਸੇਵਾ / ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਕ ਡੇਟਾਬੇਸ ਹੈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ/ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਕੱਤਰਾਂ। ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਉਕਤ ਡੇਟਾਬੇਸ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਪੈਨਲ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਡਾਟਾਬੇਸ ਤੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਗੈਰ- 1991 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ, ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ 'ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ' ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇੱਕ 'ਕਲਪਿਤ ਵੈਕਿਊਮ' 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੋਰ ਵਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੈ, ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਧਾਰਾ 324(2) ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਗਈ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਉੱਥੇ ਹੈ ਕੋਈ ਪਛਾਣਨਯੋਗ ਗਲਤ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਲਗਾਤਾਰ ਗਲਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ, ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ, ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਅਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖਲਾਅ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਜਦੋਂ ਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਧੀ. ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬੈਚ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਖਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਅਨੁਛੇਦ 324(2) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੈਕਿਊਮ ਦਾ. ਖਲਾਅ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦਾ ਸਬੂਤ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੱਥ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੀਤ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਝੀ ਤਰੱਕੀ, ਆਧਾਰਿਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਮੇਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ। ਸਾਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਯਾਦ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਨੂੰ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ। ਉਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

ਜੀ. ਸ਼੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਜੀ. ਭਾਰਤ ਦਾ ਜਨਰਲ

13. ਆਰਟੀਕਲ 53 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਕਿ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਯੂਨੀਅਨ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 324(2) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਧਾਰਾ 53(3)(ਬੀ) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਧਾਰਾ 324 ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੂਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ। ਵਿਨੀਤ ਨਰਾਇਣ ਫੈਸਲਾ ਵਿਧਾਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਿਹਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ. ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੈਰ-ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵੀ ਦਿਸ਼ਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ, ਦੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਸਮਸ਼ੇਰ 'ਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ 9 . ਧਾਰਾ 324(2) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਡਿਊਟੀ। ਰਿਲਾਇੰਸ T.N 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ੈਸ਼ਨ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੈ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵੱਖ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਹੈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਜਨਰਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਜਮ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਓਮੀਸਸ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਰਾਡਾਰ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਸਿਆਸੀ ਸਵਾਲ ਹੈ।

ਐੱਚ.. ਸ੍ਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤਿਰਿਕਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ

14. ਸ੍ਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਟ੍ਰਿਗਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। *ਵਿਸ਼ਾਖਾ* ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਕੋਈ ਭਿਆਨਕ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦੀ ਸੁਚਾਰੂ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਕਈ ਉਪਕ੍ਰਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਮਾਡਲ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਦੁਆਰਾ ਪੁਕਾਰੇ ਗਏ ਤਟਸਥਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਖਲ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਚੱਜੀ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਆਈ. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ' ਬੀ. ਸ਼ਿਵਾ ਰਾਓ ਦੁਆਰਾ

15. ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਬਹਿਸਾਂ ਸਮੇਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪ੍ਰੇਕਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ, 'ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬੀ. ਸ਼ਿਵਰਾਓ, ਅਸੀਂ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਕਥਾ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935 ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸਟੈਚੂਟਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂ ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿ ਚੋਣ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਲਗਭਗ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਮਤ ਉਭਰਿਆ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਲਈ, ਸਥਾਨਕ ਦਬਾਅਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਕੇ.ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਡਰਾਫਟ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਧਾਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ:

ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ, ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ 29 ਮਾਰਚ, 1947 ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ

1. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ;
2. ਚੋਣਾਂ ਆਜ਼ਾਦ, ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ; ਅਤੇ
3. ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

(1) 21 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਓ ਇਸਦੀ ਇਕਾਈ, ਜਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੋ-ਸਦਨੀ ਹੈ, ਹੇਠਲੇ ਤੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਚੈਂਬਰ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਾਨਸਿਕ ਅਸਮਰਥਤਾ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਹਲਕੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਵਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ।

(2) ਕਾਨੂੰਨ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਵੋਟਿੰਗ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਨਿਯਮਿਤ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

(3) ਸਭ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸੰਘ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਇਕਾਈ ਦੀਆਂ, ਸਮੇਤ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਘ ਜਾਂ ਇਕਾਈ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਮਤਭੇਦ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ, ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਭ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸੰਘ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਇਕਾਈ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ, ਸੰਘ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਉੱਚੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਮਸੌਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਮਤ ਵੋਟ ਨਾਲ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜੋ ਅਪ੍ਰੈਲ 17 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਉੱਠਿਆ ਇਕੋ ਹੀ ਮੁੱਦਾ ਸਵਯੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮੁਖਰਜੀ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੈਰਾਮਦਾਸ ਦੌਲਤਰਾਮ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨਾ ਵਿਅਵਹਾਰਿਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਤਟਸਥ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦਿਆਂ, ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਨਿਆਇਕ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਅਲਪਸੰਖਿਆਕਾਂ, ਅਤੇ ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜੋ ਅਪ੍ਰੈਲ 20 ਅਤੇ 21 ਨੂੰ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸਵੀਕ□ਤੀ ਸੀ। ਚਰਚਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜੋ ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਸੀ. ਰਾਜਗੋਪਾਲਾਚਾਰੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ. ਠਾਕੁਰ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾ ਸਿਰਫ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਅੰਬੇਡਕਰ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਰਾਏ ਦਾ ਸੀ ਬਾਲਗ ਫ੍ਰੈਂਚਾਇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ:

ਜਿਹੜੇ ਤੱਕ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਮੁਫਤ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਗੁਪਤ ਮਤਦਾਨ ਨਾਲ ਹੋਣਗੀਆਂ ... ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਾਂ ਉਹ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ... ਤੀਜਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਜੋ ਇਸ ਮੌਲਿਕ ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਵਿੱਚ ਇਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਇਕਾਈ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਕੋ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਇਕਾਈਆਂ ਲਈ ਖੁਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਤਵ ਲਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਕਹੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਲਈ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਸਮਰਥਨ ਸੀ ਪਰ ਰਾਜਗੋਪਾਲਾਚਾਰੀ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਪਟਾਉਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਵੋਟ ਨਾਲ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਉਦੋਂ ਨਿਪਟਾਏ ਜਾਣ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉੱਠਣ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਵ-ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਗੋਵਿੰਦ ਬੱਲਭ ਪੰਤ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸਮਝੌਤਾ ਹੱਲ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ; ਪਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਗਰੇਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਦੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

30 ਮਈ, 1947 ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਕਰਪੱਤਰ ਵਿੱਚ, ਬੀ.ਐਨ. ਰਾਉ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਉਚਰਿਕਤਾ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਸਮੇਤ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਰਾਜਪਾਲ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਧੀਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਯੂਨੀਅਨ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰਪੱਤਰ ਵਿੱਚ, ਉਸੇ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ, ਉਸ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਸਮੇਤ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ 27 ਜੂਨ, 1947 ਨੂੰ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਰਾਜ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਯੂਨੀਅਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ: ਇਸਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਫੈਡਰਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰੀ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਯੂਨੀਅਨ ਪਾਵਰਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਫੈਡਰਲ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ “ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਡਰਲ ਚੋਣਾਂ; ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਡਰਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰੀ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਲਈ” ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਕੀਤਾ।

ਮਾਡਲ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ 18 ਜੁਲਾਈ, 1947 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਲਈ ਆਏ।

ਅਕਤੂਬਰ, 1947 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਡਰਾਫਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫੈਡਰਲ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ (ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ੱਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਗਵਰਨਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਉਚੇਚਾ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਡਰਾਫਟ ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਅਤੇ 15 ਜੂਨ, 1947 ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਲੇਖ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਲਈ ਆਇਆ, ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਲੇਖ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੇ

ਸਾਰੀਆਂ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ।

ਜੇ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼

16. ਡਰਾਫਟ ਲੇਖ 289 ਅੰਤਤ: ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਲੇਖ 324 ਬਣ ਗਿਆ। ਡਰਾਫਟ ਲੇਖ 289 ਬਾਰੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਚਰਚਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰੀਏ। 15ਵੇਂ ਜੂਨ, 1949 ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਚਰਚਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੋਧ ਨੰਬਰ 99 ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਮੂਲ ਲੇਖ 289 ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾਈ ਗਈ। ਮੂਲ ਲੇਖ 289 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ:

"289. ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਉਚੇਚਾ, ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(1) ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ, ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਚੋਣ ਰੋਲਾਂ ਦੀ ਉਚੇਚਾ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸ਼ੱਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਮੇਤ, ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਵਾਲਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

(2) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

(3) ਹਰੇਕ ਆਮ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਆਮ ਚੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ ਦੋ ਸਾਲਾ ਚੋਣ ਲਈ ਜਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੌਂਸਲ ਹੈ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

(4) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕਰਨ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਸਿਵਾਏ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ: ਹੋਰ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਸਿਵਾਏ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ।

(5) ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਜਾਂ ਰਾਜਾ ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਉਪਬੰਧ (1) ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਸਟਾਫ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏਗਾ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ।

17. ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੋਧ ਮੂਲ ਲੇਖ 289 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸੀ:

"(2) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਬਣੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

(4) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕਰਨ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਸਿਵਾਏ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਹੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ:

ਹੋਰ ਅਗੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

18. ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ:

"ਸਦਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਬਣਾਈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਇ 'ਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਦਨ ਅੱਗੇ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਸਦਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਮਹੱਤਵ ਵਜੋਂ ਮੰਨਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਐਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਗ 'ਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਨਾ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਇ 'ਚ। ਪਰ ਸਦਨ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਸਰੀਰਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ 'ਚ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਦਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਖ 289, 290 ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਭਾਗ 'ਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿਹੜਾ ਮੌਲਿਕ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਲੇਖ 289 ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਸ ਭਾਗ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਉਚਾਈ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ।

ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ

ਵਿਕਲਪ ਸਨ, ਯਾਨੀ, ਯਾ ਤਾਂ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ ਬਣਾਉਣੀ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਾਮ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹੇ, ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਅਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇੱਕ ਮੱਧਮ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੁਆਰਾ ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਢਾਂਚਾਗਤ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਪਲਬਧ ਰਹੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਚੋਣ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਪਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਉਪ-ਚੋਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਤਨ, ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅੱਪਡੇਟ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਨਵੀਂ ਚੋਣ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਹਿਣ ਲਈ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਚੋਣਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ, ਸਰ, ਆਰਟੀਕਲ 289 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਸਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਕੇਂਦਰੀ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ, ਦੋਵੇਂ ਉਪਰਲੇ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਸਦਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਉੱਥੇ ਹਰੇਕ ਸੂਬੇ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ, ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਰਾਜ. ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 289 ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉੱਥੇ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ. ਇਹ ਲੇਖ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਚੋਣ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਇੱਕ ਹੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਸੂਬਾਈ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਰਕਾਰ, ਪਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕੇਂਦਰੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਏ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀ. ਪਰ, ਇਹ ਬਦਲਾਅ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁਝ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ..."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

19. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ਿਬਨ ਲਾਲ ਸਕਸੇਨਾ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 289 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਲਈ ਇੱਕ ਸੋਧ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ "ਨਿਯੁਕਤ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬਾਅਦ, "ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਸਦਨਾਂ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ" ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੇ ਜਾਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ, "ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ "ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰੋ. ਸਕਸੇਨਾ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੋ. ਸਕਸੇਨਾ ਨੇ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ:

"ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਸੂਬਾਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਜੇਕਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰੇਗਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ..."

xxx xxx xxx

"ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਮਾਣਦਾ ਹੋਵੇ—ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਦੋਨਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੇ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਵੀ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਣ ਬਹੁਮਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਪਾਰਟੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਭਰੋਸਾ ਵੋਟ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਅਸਲ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਰ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਖਿਲਾਫ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਹ ਸਕੇ, ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਨਾਮ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦੋਨਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੇ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਮਾਣਦੇ ਹੋਣ।"

xxx xxx xxx

"ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਨਾ ਕਰੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਬਹੁਮਤ ਹੋਵੇ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਵੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬਹੁਮਤ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਆਦਮੀ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਆਦਮੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੰਯੁਕਤ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਲੋਕ ਸੁਤੰਤਰ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਤਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਦੇ. ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਸਹੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ।

20. 16 ਜੂਨ 1949 ਨੂੰ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਐਚ.ਵੀ. ਪਾਟਸਕਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਲੇਖ 289(2) ਮਕਸਦ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਲੇਖ 289(2) ਅਧੀਨ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਪਦ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

21. ਪੰਡਿਤ ਹ੍ਰਿਦਯ ਨਾਥ ਕੁੰਜਰੂ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ:

"ਇੱਥੇ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹਨ: ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਕੇਵਲ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਦੇ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਇਹ ਕਿ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਣਚਾਹਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ

ਹਟਾਉਣ, ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣਗੇ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸਪੱਖਤਾ 'ਤੇ ਹਰ ਹਾਲਤ 'ਚ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਪਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੱਤਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਵਿਆਪਾਰ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਤੇ, ਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਨਤਕ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਅਯੋਗ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। (ਵਿਚੋਲਣ)। ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

"ਮੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ, ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਾਂਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਪੈਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

22. ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਤ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ:

"ਦੋ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬੈਠਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਰਤੱਬਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੂਰਾ-ਸਮਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰੇਗਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਸੂਬਾਈ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ, ਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੰਮ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਦਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲੇਗਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਟਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਥਾਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਜਰੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਆਖਰਕਾਰ ਇੱਕ ਚੋਣ ਵਿਭਾਗ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਅਰਧ-ਸੁਤੰਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਜੋਕੇ ਦਿਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਰਤੱਬ ਅਤੇ ਫੰਕਸ਼ਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਤਦਾਤਾ ਅਸੀਂ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮਤਦਾਨ ਸੂਚੀ ਜੋ ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਗੀ—ਇਹ ਸਭ ਜਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਚੋਣ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ, ਕਲਰਕਾਂ ਦੀ, ਬੂਥਾਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਦੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ

ਇੱਕ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਣ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਲਾਹਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਮਾਮਲੇ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ, ਜੋ ਇੰਨੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੁਪਰ-ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆਵੇ। ਜੇਕਰ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖਤਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਸਪੱਖ ਵੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਥੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਨਾ ਕੇਵਲ ਇਹ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਪ-ਸਰਕਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

"ਇਸ ਲਈ, ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੋਧ ਨਾਲ, ਭਾਵ, ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਉੱਚ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ. ਅੱਜ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਹੁਣ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮਿੱਤਰ, ਪੰਡਿਤ ਕੁੰਜਰੂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਧਾਰਾ (2) ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੋਧਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ. ਧਾਰਾ (2) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ; "ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

23. ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਰਿਮਾਰਕਸ ਕੀਤੇ:

"ਹੁਣ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਮੈਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਕਸੇਨਾ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਜਾਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ - ਮੈਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ - ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ. ਮੈਂ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਿਰਦਰਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਸਦਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਿਰਦਰਦ ਦੇਵੇਗਾ. ਯੂ.ਐਸ.ਏ. ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 2 ਸੈਕਸ਼ਨ (2) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ (2) ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 2 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹਨ, ਨੂੰ ਸੈਨੇਟ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਇਸ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੈਨੇਟ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੈਨੇਟ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ. ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਜਦੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਬਿਨਾਂ ਉਡੀਕ ਕੀਤੇ ਤੁਰੰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਅਮਰੀਕੀ ਅਭਿਆਸ ਸੰਭਾਵਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਈ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਏ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਬੇਰਹਿਮੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਜਾਂਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਝਿਜਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੋਦ ਲੈਣਾ। ਦ ਡਰਾਫ਼ਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵੱਲ ਕਾਫ਼ੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਿਰ ਦਰਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇਵੇਗੀ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੋ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਜੋ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫਾਇਦੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਜਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਇਹ ਸਦਨ ਕੀ ਰਵੱਈਆ ਅਪਣਾਏਗਾ ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਰੜਾ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਸਦਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ। ਜੇਕਰ ਸਦਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਡਰਾਫ਼ਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਕਿ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਵਿਵਸਥਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਵੇਗੀ ਫਿਰ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਪਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਕਸੈਨਾ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ, ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਪੰਡਿਤ ਕੁੰਜਰੂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ, ਮੈਂ ਸੋਧ ਨੰ. 99 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਸਦਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

24. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਸੋਧ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ:

"ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25. ਅਸੀਂ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ਿਬਨ ਲਾਲ ਸਕਸੇਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 289 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਹ ਧਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 324 ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

26. ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ, ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਬੀ ਸ਼ਿਵਾ ਰਾਓ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:

"ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਇਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੇ.ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ, ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਿਆਂ, ਕੁੰਜਰੂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੋਧ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ; ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਲੇਖ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ: ਸੁਧਾਰ ਪੜਾਅ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 324 ਵਜੋਂ ਨੰਬਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।"

27. ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕੈਬਿਨਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚੁਣੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ, ਅਰਥਾਤ ਸਨ 1946 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਅਜੇ ਵੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਭਾਰਤ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਵਰਨਰਾਂ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਆਸਤੀ ਰਾਜ ਵੀ ਸਨ। ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਸਰਕਾਰ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਸੂਬਾਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਰੀਰ ਵੀ ਸਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੂਬਾਈ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸ਼੍ਰੀ ਕੈਲਾਸਵਰਨ ਰਾਜ ਸਹੀ ਹਨ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ। ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਬਦਲਾਅ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 238 ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਿਆਸਤੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ 89 ਸੀਟਾਂ ਸਨ। ਸਭਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ 9 ਦਸੰਬਰ, 1946 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੀ ਬੀ.ਐਨ.ਰਾਉ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਮਸੌਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ, ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਵੀ, ਦੋ ਹੋਰ ਮਸੌਦੇ ਲੈ ਕੇ ਆਈ, ਜੋ ਬਾਰੀ-ਬਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਨਤਕ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਸੌਦਾ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਲਈ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਸੋਧਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਹ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ, ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵਜੋਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ.

ਕੇ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

28. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਜੇ ਵੀ ਠਹਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਜੋ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਨਿਯਮਨ ਤੱਕ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਭਿੰਨ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਨਾਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਹਿਜ਼ ਹੋਲੀਨੈੱਸ ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ਼੍ਰੀਪਾਦਗਲਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

“1598. ਜੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ, ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਨਿਯਮਨ ਤੱਕ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਭਿੰਨ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਣਯੋਗ ਕਿਉਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ।

ਆਖਰਕਾਰ, ਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਮੰਸ਼ਾ 'ਤੇ ਚਾਨਣ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਮੰਸ਼ਾ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਭਾਜਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ '...'

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

29. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ ਅਤੇ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਸਹਿਮਤੀ ਹੈ, ਨੂੰ *ਡਾ. ਜੈਸ਼ਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣਰਾਓ ਪਾਟਿਲ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ 'ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ' ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਐੱਲ. ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਈ ਗਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ

30. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935, ਪਹਿਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ, ਇਹ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡਰਾਫਟ ਆਰਟੀਕਲ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਲਈ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੁਫਤ, ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਚੋਣ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਏਡਲਟ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀਡ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਚੋਣ ਨੂੰ ਮੁਫਤ, ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ 29.03.1947 ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸਵਤੰਤਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇੱਕ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਹੋਰ, ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਬੀ. ਸ਼ਿਵਾ ਰਾਓ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਫਰੇਮਿੰਗ' ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਵਿਵਾਦ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ। ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਬਣਾਈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਵਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਨਿਆਇਕ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ, ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸ੍ਰੀ ਸੀ. ਰਾਜਗੋਪਾਲਾਚਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕੱਢ ਕੇ

ਇੱਕ ਸਵਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਸੀ. ਰਾਜਗੋਪਾਲਾਚਾਰੀ ਨੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਥੀਮ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਨਾ ਲੱਭੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਵੱਲਭ ਪੰਤ ਨੇ ਸਮਝੌਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ, ਫਰੈਂਚਾਇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ. ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ, by B. ਸ਼ਿਵਰਾਓ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਕਤੀ, ਇਸਨੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਚੋਣ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ। ਉਪਾਅ, ਇਹ ਸੀ ਪਾਇਆ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਦ ਬਣਾਏਗੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਗੰਭੀਰ ਸੀ ਆਲੋਚਨਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁੰਜ਼ਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ਿਬੇਨ ਲਾਲ ਦੁਆਰਾ ਸਕਸੈਨਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਮੂਲ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸੋਧ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਹੈ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜੋ ਸੋਧ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਮੂਲ ਲੇਖ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

31. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਕਸੇਨਾ ਨੇ ਜੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਲੇਖ 289, ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦੇ, ਇਸ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏਗਾ। ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਨਾ ਕਰੇ। ਸ੍ਰੀ ਐਚ.ਵੀ. ਪਟਾਸਕਰ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੇਖ 289(2) ਕਾਫੀ ਸੀ। ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਜੋ ਸੋਚ ਸੁਖਦ ਲੱਗੀ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਹ੍ਰਿਦਯ ਨਾਥ ਕੁੰਜਰੂ ਨੇ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸਪੱਖਤਾ 'ਤੇ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਸੀ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਨੁਕਸ ਦਾ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਇਆ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ. ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਅਧਿਕਾਰ. ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ.ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛਾ ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 'ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਰਾਜ' ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅਰਧ-ਸੁਤੰਤਰ ਅੰਗ। ਇਹ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੇਣ ਦੇ ਡਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ, ਸੀ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਯੋਗ ਜਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਨਾ, ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਨੂੰ ਭਾਂਪ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਜੋ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਵਿਵਸਥਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ

ਦੁਆਰਾ ਸੋਧੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਖੁਦ, ਕਿਸੇ 'ਅਣਫਿੱਟ' ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸਵਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਿਰਦਰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਰੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਇਆ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਤਸੱਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗਾ ਚੋਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ. ਬਾਰੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਖਦਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਕਸੈਨਾ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਕੁੰਜਰੂ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 324(2), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਸੋਧ ਦੇ ਰਾਹ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ ਮੂਲ ਧਾਰਾ ਦੀ ਸੋਧ ਲਈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ 'ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ', ਸ਼ਬਦ 'ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ। ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ।

32.ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪੇਕਸ਼ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ, ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ:

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਧਾਗਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935 ਅਧੀਨ ਚੱਲ ਰਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਵਿਚਲਨ ਸੀ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤੀ ਸਮਝ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਹੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਮਾਇਨੇ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਡਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ. ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਇੰਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਚਿਤ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਥਿਤੀ ਹੈ।ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਮੇਤ, ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇੱਕ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਭਾ ਨੂੰ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪੰਡਿਤ ਕੁੰਜਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੁਝਾਅ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੀ ਹੋਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ. ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇਗੀ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਅਨੇਖੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੋਸਟ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਬਹਿਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ,

ਉਹ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਵਿਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ।

33. ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ 'ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ, ਤਾਂ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏਗੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਕਹਿ ਸਕੀਏ ਕਿ ਸੰਸਦ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਜਬੂਰੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਮੈਂਡੇਟਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 32(4) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਐੱਮ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖ, ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 324 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ

34. ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ-ਸੰਘ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਲੇਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਹਨ, ਬਰਫ਼ੀਲੇ ਗੋਲੇ ਵਾਂਗ ਵਧਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ।

35. ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖ, ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਲੇਖ 324 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

36. ਲੇਖ 98 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰ ਸਦਨ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਸਕੱਤਰੀ ਸਟਾਫ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੇਖ 98(2) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਸਟਾਫ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੇਖ 98(3) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੱਕ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਿੰਨਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਲੇਖ 98 ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਜੇਕਰ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ।

37. ਲੇਖ 137 ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਲੇਖ 145 ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਵੇਗਾ। ਲੇਖ 137 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਲੇਖ 324(2) ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੇਖ 142(2) ਵੀ ਉਸੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, 'ਅਰਥਾਤ, "ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ" ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ, ਕਿਸੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਖੋਜ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਵਮਾਨਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਲੇਖ 142 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ

ਸਕਦਾ, ਜੋ ਲੇਖ 324(2) ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਜੋ ਹੋਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬਹਿਸਾਂ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ।

38. ਲੇਖ 145 ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ 'ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੇ ਸੰਦਰਭ, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪਿਛੋਕੜ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਧਾਰਾ 324(2)।

39. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 146 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ:

“146. ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਨੌਕਰ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਖਰਚੇ

(1) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਿਯਮ, ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਦਾਲਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ

(2) ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸੁਪਰੀਮ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੱਜ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਿਯਮ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ ਧਾਰਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤਿਆਂ, ਛੁੱਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜਾਂ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

(3) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਖਰਚੇ, ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ, ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ, ਉੱਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਫੰਡ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਫੀਸ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪੈਸੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਉਸ ਫੰਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇਗਾ।

40. ਧਾਰਾ 146(2) ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ। ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਵਾਂ ਨੇ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ- ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਾਉਣਾ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹਾਂ ਮਨਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ, ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ. ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ। ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਾਰਾ 148 ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"148. ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ

(1) ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਹੇਠ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਇਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ

(2) ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਹੇਠ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਾਂਗ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਉਸ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਤੀਜੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਫਾਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸਹੁੰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਜ਼ਾ ਕਰੇਗਾ

(3) ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ, ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਦੂਜੀ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਦਸੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਗੀਆਂ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਛੁੱਟੀ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਾਰੀਏਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ

(4) ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਦਫਤਰ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ

(5) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਭਾਰਤੀ ਆਡੀਟ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ

(6) ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਖਰਚੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਯੋਗ ਸਾਰੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।"

41. ਜਿਹੜੇ ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 148 (1) ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜਨਕਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਅਣਛੱਡ ਹੈ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ ਗਏ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੀਏਜੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324 (2) ਨੇ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 148 (1) ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 (5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਸੋ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ

ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ। ਹੋਰ ਵੀ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਸੀਏਜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੀਜਾ ਵੱਖਰਾ ਫੀਚਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 (5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਸੋ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਡਿਊਟੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਜੀਵਨ ਢੰਗ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਾਰੰਟੀ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ।

42. ਲੇਖ 187 ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਇੱਕ ਗੁਪਤਾਚਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹੋਣ ਦੇ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗਵਰਨਰ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 98 ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ।

43. ਲੇਖ 229 ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਸੇਵਕਾਂ ਅਤੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਲੇਖ 324 (2) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਵੈਧ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਲੇਖ 229 (2) ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਿੰਦੂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਖੁਦ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਲੇਖ 229 (2) ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਨਿਸਚਿਤ ਸਬੂਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

44. ਲੇਖ 229(2) ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਖਰਚਿਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਲੇਖ 229 ਲੇਖ 146 (2) ਨਾਲ ਪਾਰੀ ਮਟੀਰੀਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਲੱਭਾਂਗੇ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਲੇਖ 324 (2) ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

45. ਲੇਖ 243 (ਕੇ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IX ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਤਿਹਤਰਵੀਂ) ਸੋਧ ਐਕਟ, 1992 ਦੁਆਰਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਗ IX ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਲੇਖ 243 (ਕੇ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

"243ਕੇ. ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇੱਕ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸਿਵਾਏ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

(3) ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦਾ ਰਾਜਪਾਲ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਸਟਾਫ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏਗਾ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (1) ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ।

(4) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

46. ਲੇਖ 243ਕੇ(1) ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 243ਕੇ(2) ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੁੜ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਲੇਖ 243ਕੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਵਾਂਗ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੇਖ 243ਕੇ(2) ਦੀ ਪ੍ਰੋਵਾਈਜ਼ੋ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਲੇਖ 324(2) ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਲੇਖ 243 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਸੰਸਦ ਨੇ ਸੁਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਨਹੀਂ ਖੋਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਲੇਖ 243ਕੇ ਅਤੇ ਲੇਖ 324(2) ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੇਖ 243ਕੇ(2) ਨੂੰ ਲੇਖ 324(2) 'ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹੋਵੇ।

47. ਲੇਖ 338(2) ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ, ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ, ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਲੇਖ 338A(2) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ। ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਲੇਖ 338B(2) ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜੀ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਗੱਲ ਲੇਖ 338(3) ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਹੇਠ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

ਲੇਖ 338A ਅਤੇ ਲੇਖ 338B ਰਾਹੀਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

48. ਅਸੀਂ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਲੇਖ 338, 338A ਅਤੇ 338B ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੀ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ

ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਲੇਖ 324(5) ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਖਾਸ ਗੱਲ, ਸੰਸਦ ਨੇ 1991 ਦਾ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 324(5) ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ, ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਲੇਖ 338, 338A ਅਤੇ 338B ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

49. ਲੇਖ 367(3) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਅਰਥ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ 'ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜ' ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਨਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦਿਸ਼ਤ ਹੋਵੇ। ਮਾਮਲਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਘੋਸ਼ਣਾ) ਆਦੇਸ਼, 1950 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਾਮਲਾ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੋਰ ਚਰਚਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਲੇਖ 324(2) ਆਪਣੀ ਸੈਟਿੰਗ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੋਖਾ ਹੈ।

ਐਨ. 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਕਾਸ: ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜੋ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ

50. ਸਾਲ 1951 ਵਿੱਚ, ਸ੍ਰੀ ਸੁਕੁਮਾਰ ਸੇਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ ਸਨ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪੂਰਵ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅੱਠ ਸਾਲ ਅਤੇ ਦੋ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਕਲਿਆਣ ਸੁੰਦਰਮ, ਦੂਜਾ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਫਿਰ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ, ਪਹਿਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ 1968 ਤੋਂ 1971 ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਵੀ ਸੰਭਾਲੀ, ਨੂੰ 12.18.1958 ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ 30.09.1967 ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਉਲਲੇਖਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵੀ ਅੱਠ ਸਾਲ ਅਤੇ ਦੋ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਚੱਲਿਆ।

51. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਟਰਾਂਜੈਕਸ਼ਨ) ਨਿਯਮ, 1961 ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਨਿਯਮ 8 ਅਧੀਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ, ਤੀਜੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦਿਸ਼ਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ, ਸੀਰੀਅਲ ਨੰਬਰ.22 ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਸਤੀਫਾ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਨੂੰ ਕਾਲਮ 1 ਵਿੱਚ 'ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸਮ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖ 324 ਨੂੰ, ਕਾਲਮ 'ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਮਲਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ 'ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ'।

52. ਸ੍ਰੀ ਐਸ.ਪੀ. ਸੈਨ ਵਰਮਾ ਤੀਜੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ 01.10.1967 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ 30.09.1972 ਤੱਕ ਇਸ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ)। ਸ੍ਰੀ ਨਗੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਜੋ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਬਣ ਗਏ, ਦਾ ਚੌਥੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਕਾਲ ਛੋਟਾ ਸੀ ਜੋ 01.10.1972 ਤੋਂ 06.02.1973 ਤੱਕ ਸੀ (ਇਹ ਕਾਰਜਕਾਲ ਇੱਕ ਸੌ ਅੱਠਾਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ)। ਪੰਜਵੇਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਟੀ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਸਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਬਿਨੇਟ ਸਕੱਤਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਵੀ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਕਾਲ 07.02.1973 ਤੋਂ 17.06.1977 ਤੱਕ ਸੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਚਾਰ ਸਾਲ ਅਤੇ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ)। ਸ੍ਰੀ ਐਸ.ਐਲ. ਸ਼ਕਧਰ ਨੂੰ ਛੇਵਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ 18.06.1977 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ 17.06.1982 ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਇਆ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਚਾਰ ਸਾਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਂਸੱਠ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ)। ਸ੍ਰੀ ਆਰ. ਕੇ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਸੱਤਵਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੀ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੌ ਨੱਬੇ ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਆਰ.ਵੀ.ਐਸ. ਪੇਰੀ ਸਾਸਤ੍ਰੀ ਅੱਠਵਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਨ। ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਕੱਤਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ 01.01.1986 ਤੋਂ 25.11.1990 ਤੱਕ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ, ਦੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ, ਵਿਜ਼., ਸ੍ਰੀ ਵੀ. ਐਸ. ਸੀਗੇਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਐਸ. ਐਸ. ਧਨੋਆ ਨੂੰ 16.10.1989 ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੇਖਾਂਗੇ, 16.10.1989 ਦੀ ਅਧਿਸੂਚਨਾ 01.01.1990 ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਈ। ਇਹੀ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਸ੍ਰੀ ਐਸ.ਐਸ. ਧਨੋਆ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਇੱਕ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ (ਜਿਸਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ (ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਐਕਟ, 1991 (ਇਸਨੂੰ '1991 ਦਾ ਐਕਟ' ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ) ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 324(5) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਵੀ.ਐਸ. ਰਾਮਾਦੇਵੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੌਵਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸੀ, ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸੋਲ੍ਹ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ। ਦਸਵਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਟੀ. ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਕੈਬਿਨੇਟ ਸਕੱਤਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸੀ, 12.12.1990 ਤੋਂ 11.12.1996 ਤੱਕ। 1991 ਦਾ ਐਕਟ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ, ਅਧਿਨਿਯਮ ਨੂੰ 01.10.1993 ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਐਮ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀ.ਵੀ.ਜੀ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਜੋਂ, 01.10.1993 ਤੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।ਵਿਚ ਸੋਧ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਆਈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਟੀ.ਐਨ. ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ, (ਸੁਪਰਾ)। ਅਸੀਂ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਸਥਾਪਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਿਤਾ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਏ ਸਥਾਈ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜਿਵੇਂ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਲਗਭਗ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਥੇ

ਸਿਰਫ ਚੀਫ ਸਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਟੀ.ਐਨ.ਸ਼ੇਸ਼ਨ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਇੱਕ ਟੀਮ ਬਣੀ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਸ਼੍ਰੀ ਟੀ.ਐਨ.ਸ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇ ਨਾਲ 11.12.1996 ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਐਮ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਐਮ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਸਿਵਲ ਸਰਵੈਂਟ ਵੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਚਾਰ ਸਾਲ ਅਤੇ ਉਨਤਾਲੀ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ, ਅਰਥਾਤ, 12.12.1996 ਤੋਂ 13.06.2001 ਤੱਕ ਸ਼੍ਰੀ ਜੀ.ਵੀ.ਜੀ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਮੂਰਤੀ 30.09.1999 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ (ਲਗਭਗ ਛੇ ਸਾਲ) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਜੇਮਸ ਮਾਈਕਲ ਲਿੰਗਦੋਹ ਸਾਲ 1997 ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣੇ ਸਨ ਨੂੰ 14.06.2001 ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਸ਼੍ਰੀ ਐਮ.ਐਸ. ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਗਿੱਲ, ਅਤੇ ਉਹ 07.02.2004 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ (ਇਹ ਮਿਆਦ ਦੋ ਸਾਲ ਅਤੇ ਦੋ ਸੌ ਉਨਹੱਤਰ ਦਿਨ ਚੱਲੀ)। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ 2000 ਤੋਂ 2022 ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ, ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਲੰਬਾਈ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

ਸ.ਨੰ.	ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਨਾਮ	ਈ ਸੀ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਕਾਲ	ਈ ਸੀ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਕਾਲ	ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਲੰਬਾਈ
1.	ਟੀ.ਐਸ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਮੂਰਤੀ, ਈ ਸੀ	ਜਨਵਰੀ 2000 - 07.02.2004	08.02.2004-15.05.2005	5 ਸਾਲ 3 ਮੀਟਰ 16 ਦਿਨ
2.	ਬੀ.ਬੀ.ਟੰਡਨ, ਈ.ਸੀ	13.06.2001 – 15.05.2005	16.05.2005-29.06.2006	5 ਸਾਲ 17 ਦਿਨ
3.	ਐਨ.ਗੋਪਾਲਸਵਾਮੀ, ਈ.ਸੀ	08.02.2004-29.06.2006	30.06.2006-20.04.2009	5 ਸਾਲ 2 ਮੀਟਰ 13 ਦਿਨ
4.	ਨਵੀਨ ਬੀ.ਚਾਵਲਾ, ਈ.ਸੀ	16.05.2005-20.04.2009	21.04.2009-29-07.2010	5 ਸਾਲ 2 ਮੀਟਰ 14 ਦਿਨ
5.	ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ.ਵਾਈ. ਕੁਰੈਸ਼ੀ, ਈ.ਸੀ	30.06.2006-29.07.2010	30.07.2010-10.06.2012	5 ਸਾਲ 11 ਮੀਟਰ 12 ਦਿਨ
6.	ਸ਼੍ਰੀ ਵੀ.ਐਸ. ਸੰਪਤ, ਈ.ਸੀ	21.04.2009-10.06.2012	11.06.2012-15.01.2015	5 ਸਾਲ 8 ਮੀਟਰ 26 ਦਿਨ
7.	ਐੱਚ.ਐੱਸ. ਬ੍ਰਹਮਾ, ਈ.ਸੀ	24.08.2010-15.01.2015	16.01.2015-18.04.2015	4 ਸਾਲ 7 ਮੀਟਰ 26 ਦਿਨ
8.	ਨਸੀਮ ਜ਼ੈਦੀ, ਈ.ਸੀ	07.01.2012-18.04.2015	19.04.2015-05.07.2017	4 ਸਾਲ 10 ਮੀਟਰ 29

				ਦਿਨ
9.	ਅਚਲ ਕੁਮਾਰ ਜੋਤੀ, ਈ.ਸੀ	07.05.2015-08.07.2017	06.07.2017-22.01.2018	2 ਸਾਲ 8 mts 16 ਦਿਨ
10	ਓ.ਪੀ.ਰਾਵਤ, ਈ.ਸੀ	14.08.2015-22.01.2018	23.01.2018-01.12.2018	3 ਸਾਲ 7 ਮੀਟਰ 13 ਦਿਨ
11	ਸੁਨੀਲ ਅਰੋੜਾ, ਈ.ਸੀ	31.08.2017-01-12.2018	02.12.2018-12.04.2021	3 ਸਾਲ 7 ਮੀਟਰ 13 ਦਿਨ
12	ਅਸ਼ੋਕ ਲਵਾਸਾ, ਈ.ਸੀ	23.01.2018-31.08.2020	(N/A ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਵੈਇੱਛਤ ਅਸਤੀਫਾ)	2 ਸਾਲ 7 ਮੀਟਰ 9 ਦਿਨ
13	ਸੁਸ਼ੀਲ ਚੰਦਰ, ਈ.ਸੀ	15.02.2019-12.04.2021	13.04.2021-14.05.2022	3 ਸਾਲ 3 ਮੀਟਰ
14	ਰਾਜੀਵ ਕੁਮਾਰ, ਈ.ਸੀ	01.09.2020-18.02.2025	15.05.2022-14.05.2022	4 ਸਾਲ 8 ਮੀਟਰ 14 ਦਿਨ (ਉਮੀਦ ਹੈ)
15	ਅਨੂਪ ਚੰਦਰ ਪਾਂਡੇ, ਈ.ਸੀ	08.06.2021-14.02.2024		2 ਸਾਲ 8 ਮੀਟਰ 7 ਦਿਨ (ਉਮੀਦ ਹੈ)

ਓ. ਐਸ.ਐਸ. ਦਾਨੇਆ (ਸੁਪਰਾ), 1991 ਐਕਟ ਅਤੇ ਟੀ.ਐਨ. ਸ਼ੈਸ਼ਨ (ਸੁਪਰਾ)

53. ਇਹ 07-10-1989 ਨੂੰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਵਜੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, 16-10-1989 ਨੂੰ, ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਐਸ.ਐਸ. ਧਨੇਆ ਸਨ, ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਸੀ ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਸਦਸਯ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, 16-10-1989 ਤੱਕ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਬਹੁ-ਸਦਸਯ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, 01-01-1990 ਨੂੰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ, ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ, 07-10-1989 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ

ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨਾਲ, ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ 16-10-1989 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਐਸ.ਐਸ. ਧਨੋਆ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਦੋ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਅੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। *ਐਸ.ਐਸ. ਧਨੋਆ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਅੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"17. ... ਇਹ ਗੱਲ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਰਕ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਉੱਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅੱਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਨੁਚਛੇਦ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ..."

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

54. ਅਸੀਂ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 18 ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਪਾਇਆ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀਖਿਆ:

"26. ਇਹ ਗੱਲ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਸਿਰ ਇੱਕ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵਾਂਗ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਣਬੰਧਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਵਾਂਛਨੀਯ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਤੇ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਾਰੇ ਖਿੱਚਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਬਾਅਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਣਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਆਇਕਤਾ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੀਪਨ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤਥਾਪਿ, ਇਹ ਗੱਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਕੰਮ ਨਾਕਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

55. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮਤਲਬ ਹੈ।

56. ਇਸ ਨਾਲ 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬਦਲਾਅ ਆਏ। ਇਹ ਬਦਲਾਅ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ 01.10.1993 ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇੱਕ ਅਧਿਨਿਯਮ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਵਿੱਚ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਤੀਜਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ, ਸਾਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਇਕਮਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ (1991 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 10(2))। ਧਾਰਾ 10(3) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 10(2) ਦੇ ਅਧੀਨ, ਜੇਕਰ ਰਾਇ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮਾਮਲਾ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਐਸ.ਐਸ. ਧਨੋਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 01.10.1993 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਅਧਿਨਿਯਮ ਰਾਹੀਂ, ਹੋਰ ਦੂਰਗਾਮੀ ਬਦਲਾਅ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜੋ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਭਗ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਅਧੀਨ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਏ। 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਹ 62 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ ਬਸ਼ਰਤੇ ਉਹ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਦਫਤਰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਪੂਰੀ ਨਾ ਕਰ ਲੈਣ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਹੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੇਵਲ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। 01.10.1993 ਨੂੰ, ਫਿਰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ 'ਤੇ ਤੈਅ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ 01.10.1993 ਤੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। 01.10.1993 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਨਿਯਮ ਨੇ 04.01.1994 ਨੂੰ 1994 ਦਾ ਐਕਟ ਨੰਬਰ 4 ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਨਿਯਮ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਸ੍ਰੀ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ ਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, 12.12.1990 ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਮਾਮਲੇ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ,ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ:

"10. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਹਾਂ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਵਜੋਂ ਬਾਹਰੀ ਦਬਾਅਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(1) ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਉੱਚ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਉਕਤ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੀਈਸੀ ਅਤੇ ਇੰਨੇ ਈਸੀਜ਼, ਜਿੰਨੇ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ, ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਸਾਫ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੀਈਸੀ ਅਤੇ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਈਸੀਜ਼ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੀਈਸੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਈਸੀਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ “ਜੇ ਕੋਈ” ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:"

"ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਸੌਦਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਵਿਕਲਪ ਸਨ, ਯਾਨੀ, ਯਾ ਤਾਂ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ ਬਣਾਉਣਾ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਾਮ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹੇ, ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਅਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇੱਕ ਮੱਧ ਮਾਰਗ ਅਪਣਾਇਆ। ਜੋ ਮਸੌਦਾ ਕਮੇਟੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਹਿ ਕੇ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਢਾਂਚਾਗਤ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਪਲਬਧ ਰਹੇ।"

ਇਸ ਧਾਰਾ (2) ਦੀ ਸਾਫ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਯਾਨੀ ਸੀਈਸੀ, ਨਾਲ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਈਸੀਜ਼ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਕਹੇ ਗਏ ਲੇਖ ਦੀ ਧਾਰਾ (3) ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਸੰਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੀਈਸੀ ਇਸ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਉਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹੇ ਗਏ ਲੇਖ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਿਪਟਾਂਗੇ। ਕਹੇ ਗਏ ਲੇਖ ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਹੋਰ ਆਰਸੀਜ਼ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ, ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਲੇਖ 324 ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗਠਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।"

57. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਸ.ਐਸ. ਧਨੋਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ-ਮੈਂਬਰ ਬਾਡੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਬਾਡੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

"16. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਸੀਈਸੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (5) ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀਈਸੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਈਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਸੀਈਸੀ ਅਤੇ ਈਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਈਸੀਜ਼ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਸੀਈਸੀ ਨੂੰ ਈਸੀਜ਼ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ? ਦੂਜਾ ਆਧਾਰ ਹਟਾਉਣ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਸੀਈਸੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਈਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੀਈਸੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੀਈਸੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀਈਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਸੀਈਸੀ ਦੇ ਕੋਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਹੋਰ ਈਸੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਥਾਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਈਸੀਜ਼ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀਈਸੀ 'ਤੇ ਬਖਸ਼ੀ ਗਈ ਹਟਾਉਣ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਪੂਰੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਪਿਆ। ਬਾਹਰੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਸੀਈਸੀ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਸਵਤੰਤਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਈਸੀਜ਼ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਈਸੀਜ਼ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਸੀਈਸੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸੋਧ ਮਸੌਦੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ:

"ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬੈਠਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੂਰਾ-ਸਮਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੰਮ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰੇਗਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਚੋਣਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਸੂਬਾਈ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੰਮ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਹਦ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਥਾਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਗੇ।"

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਈਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀਈਸੀ ਦੀ ਅਟੁੱਟਤਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੀਈਸੀ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਛੱਤਰ ਹੇਠ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ *ਧਨੇਆ* ਮਾਮਲੇ [(1991) 3 ਐਸਸੀਸੀ 567] ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 17 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 74 ਅਤੇ 163 ਅਧੀਨ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ, ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ, ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

58. ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਅੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"19. ... ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਾ ਕੰਮ, ਇਸ ਲਈ, ਮੀਟਿੰਗਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕ੍ਰਮ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ, ਦਿਨ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨਾ, ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੁਚਾਰੂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਫਤਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਡਿਊਟੀਆਂ ਉਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਰਨੀ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਣਗੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਚੇਅਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਜਿੱਤ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਸਕੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਹਨ ਪਰ ਕੁਝ ਨਿਰਣਾਯਕ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਕੰਮ ਵੀ ਹਨ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨੀਤੀਆਂ ਤੈਅ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਸਬੰਧੀ ਝਗੜੇ। ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਅਰਧ-ਨਿਰਣਾਯਕ ਡਿਊਟੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨੇ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ *[[1978] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 405 ; (1978) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 272]. ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।*

59. ਹੋਰ ਵੀ ਅੱਗੇ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਚਰਚਾ ਨੋਟਿਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਵਿਚਾਰਣ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ:

"21. ਅਸੀਂ ਧਾਰਾ 324 ਵਿੱਚ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਅਤੇ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਖਰੇ ਫੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਵੱਖਰੇਪਨ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹਟਾਉਣ ਯੋਗ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਿਉਂ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਤਨਖਾਹ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨਤਾ ਨਿਰਧਾਰਕ ਫੈਕਟਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਹਿਲੋਲੇ ਮਾਰੇਗੀ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 324 ਦੀ ਉਪਧਾਰਾ (5) ਅਧੀਨ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜੋ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਬਚੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਜਦਕਿ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ

ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਹੁਦੇ ਅਸਥਾਈ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਖਰੀ ਸ਼ਬਦ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 324 ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

60. ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਦੀ ਇਹ ਮੰਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੇਠ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਸਥਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ। ਧਾਰਾ 324 ਅਧੀਨ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਸਥਿਰ ਜਾਂ ਅਕਾਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੱਕ, ਕੋਈ ਵੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, 16.10.1989 ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੰਬੰਧੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਤੈਅ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਅਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ।

61. ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਬਿਊਰੋਕ੍ਰੇਟਸ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਸੰਸਦ ਨੇ 1991 ਦਾ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਨ ਆਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨਾ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਢੰਗ ਦੁਆਰਾ ਮਹਾਭਿਯੋਗ ਲਾਉਣ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਨਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਨਸੁਲੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ, ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਟਾਉਣ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੀ ਇਕੱਲੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੀ 'ਸਹੀ ਮਨੁੱਖ' ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਖਾਸ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਲੋੜ।

ਪੀ. ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਰੌਲਾ

62. 1990 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਗੋਸਵਾਮੀ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਹੇਠ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਅੱਗੇ 'ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ, ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ:

"ਅਧਿਆਇ II

ਚੋਣ ਮਸ਼ੀਨਰੀ

1. ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

1.ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਸਰੀਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ (ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨੇਤਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ) ਦੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

4. ਹੋਰ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ (ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨੇਤਾ) ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

5. ਵੱਖ ਵੱਖ ਜ਼ੋਨਾਂ ਲਈ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਸਿਰਫ ਜਰੂਰਤ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ।

2. ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦਮ

6. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕਰਣ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੱਕ, ਇੱਕ ਸੰਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

7. ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਖਰਚਾ ਹੁਣ ਵੀ 'ਵੋਟਿਡ' ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

8. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਅਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗਵਰਨਰ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫਤਰ ਲਈ ਵੀ ਅਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

9. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ, ਜੋ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਵੇ, ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਾਰ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ।

63. ਸਾਲ 1991 ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ) ਐਕਟ, 1991 ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਧਾਰਾ 3 ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਉੱਥੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ, ਜੋ ਕਿ ਜੱਜ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ. ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਦਫਤਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"4. ਦਫਤਰ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ। — ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਪਣਾ ਦਫਤਰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਛੇ ਸਾਲ ਲਈ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਜੇਕਰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕਹੀ ਗਈ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਉਸ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ;

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ, ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਹੇਠ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਕੇ, ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਤਿਆਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ.— ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਕਾਬਿਜ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਗਿਣੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ।"

64. ਧਾਰਾ 5 ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਛੁੱਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦੇਣ ਜਾਂ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਹੈ। ਧਾਰਾ 6 ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 7 ਆਮ ਭਵਿੱਖ ਨਿਧੀ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 8 ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"8. ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ। — ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਯਾਤਰਾ ਭੱਤਾ, ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਮੁਫਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਮੁਫਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਆਮਦਨ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਛੋਟ, ਆਵਾਜਾਈ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ, ਸੁਮਪਟੂਅਰੀ ਭੱਤਾ, ਮੈਡੀਕਲ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜੋ ਕਿ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹਨ, ਅਧੀਨ ਅਧਿਆਇ IV ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜੱਜ (ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਐਕਟ, 1958 (41 ਦਾ 1958) ਅਤੇ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ 'ਤੇ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇ, ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ।"

65. ਧਾਰਾ 9 ਅਧੀਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ 1991 ਐਕਟ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 10 ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"10. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਨਿਪਟਾਰਾ।— (1) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(2) ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ, ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ, ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(3) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਜੇਕਰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਰਾਇ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

66. ਸਾਲ 1993 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਜੋ ਕਿ 'ਵੋਹਰਾ ਕਮੇਟੀ' ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਸੀਬੀਆਈ ਅਤੇ ਆਈਬੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, 1998 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਫੰਡਿੰਗ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਗੁਪਤਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਹੇਠ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੀਤੀ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਸੰਬਰ, 1998 ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਰ ਅਧਿਆਇ 9 ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਫੰਡਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਿਧ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

67. ਸਾਲ 2002 ਵਿੱਚ, ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਭਾਰਤ ਦੇ ਐਮ.ਐਨ. ਵੈਂਕਟਚਲਿਆ ਨੇ 58 ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ, ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 86 ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਉਪਾਅ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ. ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣੀ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਪਨਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।"

68. ਸਾਲ 2004 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ, 02.08.2004 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤੇ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਰਾਧਿਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਦਾਖਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ ਬਾਰੇ ਦਾ ਮੁੱਦਾ 1998 ਤੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁੱਦੇ ਵਜੋਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਆਪਰਾਧਿਕ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਚੋਣ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ, ਵੱਡੀ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਨੇ ਜੋ ਵਿਵਿਧ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

"12. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਸਕੱਤਰਾਲਿਆ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ"

ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (I) ਨੇ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ

ਅਤੇ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਤੈਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ 1.10.1993 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਅਗਲੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਤੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੀਮਾ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਿਣਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਾਰਜ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬੇਹੱਦ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦੋ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਸੰਸਥਾ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉੱਠਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਟਿਲ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਉੱਠਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਹੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਤਿੰਨ-ਮੈਂਬਰੀ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਵਧਾਉਣਾ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਰੋਕੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਵਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਖਿੱਚਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਬਾਅਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5), ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਪਰਯਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਦੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ 'ਤੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕ੍ਰੇਟਰੀਏਟ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ, ਤਰੱਕੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਕ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸੌਂਪੇ ਜਾਣ ਲੋਕ ਸਭਾ, ਰਾਜ ਸਭਾ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਕ੍ਰੇਟਰੀਏਟਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ। ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸਕ੍ਰੇਟਰੀਏਟ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸਕ੍ਰੇਟਰੀਏਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਿਦਾਂਤ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, 1990

ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿੱਲ, ਹਾਲਾਂਕਿ, 1993 ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਆਪਕ ਬਿੱਲ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕੀਤਾ ਸੀ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

69. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਬਾਰੇ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਅਤੇ ਹੱਲ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ:

"13. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਚਾਰਜਡ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ

ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 10ਵੀਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ "ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਚਾਰਜਿੰਗ) ਬਿੱਲ, 1994" ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਯੋਗ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਟਾਫ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਰਚੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਾਂਗ, ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਰੀਰ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿੱਲ, ਜੋ 10ਵੀਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਭੰਗ ਹੋਣ ਨਾਲ 1996 ਵਿੱਚ ਲੈਪਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।"

"70. ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਅਗਲਾ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਜਨਵਰੀ, 2007 ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਵੀਰੱਪਾ ਮੋਇਲੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ, ਇਸ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ। ਇਸ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਕੋਲੀਜੀਅਮ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਘਣੇਸ਼ਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਦੋ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ ਨੇ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। 2010 ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। 'ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਉਪਾਅ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਅੱਪਡੇਟ, ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਸ. ਨੰ.	ਚੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਮਿਸ਼ਨ	ਸਥਿਤੀ/ਟਿੱਪਣੀ।
12	ਚੋਣ ਦੀ ਰਚਨਾ	ਇਸ ਨੂੰ ਏ. ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ

	ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਭ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸਕੱਤਰੇਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ.	ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ
13	ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਚਾਰਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ.	ਖਰਚੇ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੁਆਰਾ 'ਚਾਰਜ' ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਪਰ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1994 ਵਿੱਚ, ਦ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਚਾਰਜਿੰਗ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ 'ਤੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਫੰਡ) ਬਿੱਲ, 1994 ਲੋਕ ਵਿੱਚ 16.12.94 ਨੂੰ ਸਭਾ ਜੋ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਦਸਵੇਂ ਲੋਕ ਦੇ ਭੰਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸਭਾ। ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ 24ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਉਕਤ ਬਿੱਲ 'ਤੇ ਸਭਾ 28.11.1995 ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 1997 ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਆਲ ਪਾਰਟੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀਆਂ 22.5.1998 ਨੂੰ ਪਰ ਨੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੁਬਾਰਾ, ਚੋਣ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਈ, 2003 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਅਤੇ ਉੱਤੇ ਤਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਮੰਤਰੀ ਅੱਗੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗ 29.1.2003 ਨੂੰ ਹੋਈ। ਦ

		ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਜਾਰੀ ਹੈ ਨਿਰਣਾਇਕ

71. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ: "

(4) ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਸੀ.ਈ.ਸੀ.) ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਈ ਸੀ) ਅਤੇ ਪਰਿਣਾਮੀ ਮਾਮਲੇ:-	ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਦੇ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇੱਕ ਕਾਲਜੀਅਮ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਆਦਿ। ਜਿਸਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ਾਂ CEC ਅਤੇ ECs ਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਦਸ ਸਾਲ ਲਈ ਮੁਕੰਮਲ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਸੀਈਸੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ.

72. ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਮਿਤੀ 12.03.2015 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਵਿਵਿਧ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਹੋਣ ਦੇ ਤੱਥ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਛੱਡ ਦੇਣ, ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ 1990 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਲੱਭੀ:

“6.10.4 ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਬਿੱਲ 1990 ਦਾ ਪਰਿਚਯ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ 30ਵੇਂ ਮਈ 1990 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੀ ਕਿ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ, ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ (ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੇਤਾ) ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹਕਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਰੰਤੂ, 13ਵੇਂ ਜੂਨ 1994 ਨੂੰ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਤਾ ਚਲਾਇਆ, ਜੋ ਉਸੇ ਦਿਨ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਨਾਲ ਅਖੀਰਕਾਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ।

6.10.5 ਇਸ ਲਈ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾਏ, ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ ਨੂੰ ਫਾਈਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ

ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਫਿਰ ਇੱਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੋਲੀਜੀਅਮ ਦੀ ਕੋਈ ਧਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੋਈ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

6.10.6 ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਜਾਂ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ, ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਵਾਇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸੀਨੀਅਰ (ਸੇਵਾਰਤ ਜਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ, ਕੈਬਿਨੇਟ ਸਕੱਤਰ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਰੈਂਕ ਦੇ, ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭਗਵਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀਕਸ਼ਿਤ ਘੋਰੇਵਾਲਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਗਾਂਧੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੀਈਸੀ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਰਗੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।*

73.ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸਾਂ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਚਰਚਾ ਹੈ:

“(ii) ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸਾਂ

6.11.1 ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿੱਖਿਆਪ੍ਰਦ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ, ਆਜ਼ਾਦ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੱਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਨਾਮਜ਼ਦ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅੰਤਰ-ਪਾਰਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅੱਠ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਚੀ ਦੀ (ਘੱਟੋ ਘੱਟ) ਅੱਠ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ; ਮਾਨਵ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ; ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰੋਸੀਕਿਊਟਰ।

6.11.2 ਘਾਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਸੱਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਲੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਦੋ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਕਾਰਜਕਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6.11.3 ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ, 'ਐਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਕੈਨੇਡਾ' ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਨਵੀਨੀਕਰਨਯੋਗ ਦਸ ਸਾਲਾ ਮਿਆਦ ਲਈ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਮਤੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਉਹ/ਉਸ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਛੇ ਫੈਡਰਲ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਸੈਨੇਟ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕੋ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

6.11.4 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਜਾਂ ਚੋਣ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਇੱਕ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ/ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ/ਹੋਰ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।"

74.ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 'ਸਿਫਾਰਸ਼' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਾਂ, ਅਸੀਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ:

(iii) ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ

6.12.1 ਈਸੀਆਈ ਦੀ ਤਟਸਥਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸੀਈਸੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਇੱਕ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਣ ਜਾਵੇ।

6.12.2 ਇਸ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਸਾਰੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ (ਸੀਈਸੀ ਸਮੇਤ) ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕੋਲੀਜੀਅਮ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ (ਜਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨੇਤਾ) ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

6.12.3 ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵਰੀਅਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕੋਲੀਜੀਅਮ/ਕਮੇਟੀ, ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਅਜਿਹੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਨਾ ਪਾਏ।

6.12.4 ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਲੋਕਪਾਲ ਅਤੇ ਲੋਕਾਯੁਕਤ ਐਕਟ, 2013, ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 2005 ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਤਰਕਤਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2003 ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

6.12.5 ਧਾਰਾ 324(2) ਅਨੁਸਾਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ) ਐਕਟ, 1991 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਅਧਿਆਇ 1ਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

- *ਐਕਟ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖ: ਐਕਟ ਨੂੰ "ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ) ਐਕਟ, 1991" ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ।*
- *ਸਿਰਲੇਖ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, "ਇੱਕ ਐਕਟ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਹੈ।"*
- ਅਧਿਆਇ । –ਏ– ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ।

2ਏ. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ – (1) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ, ਸਮੇਤ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ, ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਹੇਠ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ:

- (ਅ) ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ – ਚੇਅਰਪਰਸਨ
- (ਬ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ – ਮੈਂਬਰ
- (ਸੀ) ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ – ਮੈਂਬਰ

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਉਮਰ ਵਾਲਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1)

ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਕਮੇਟੀ, ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ, ਅਜਿਹੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਨਾ ਪਾਵੇ।

ਵਿਆਖਿਆ: ਇਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ" ਉਸ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨੇਤਾ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ।"

75. ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ ਬਿੱਲ, 1990 ਨੂੰ 30.05.1990 ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 1993 ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਲਟੀ-ਮੈਂਬਰ ਬਾਡੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਬਿੱਲ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਕਦੇ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ, ਤਦਨੁਸਾਰ, ਧਾਰਾ 324(2ਏ) ਦੀ ਸ਼ਾਮਲੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ, ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਸਟਾਫ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਨੋਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਧਾਰਾ 324(5) ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧੀ ਧਾਰਾ 324, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"324. ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। -(1) ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ, ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਰੋਲਾਂ ਦੀ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

(2) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(2A) (1): ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ, ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੀਅਲ ਸਟਾਫ ਹੋਵੇਗਾ।

(2) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਆਪਣੇ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੀਅਲ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(3) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

(4) ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਹਰੇਕ ਆਮ ਚੋਣ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੌਂਸਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਆਮ ਚੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਲਈ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (1) ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਣ।

(5): ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕਰਨ;

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ:

ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(6) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦਾ ਗਵਰਨਰ, ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (1) ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਟਾਫ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏਗਾ।"

76. ਦਿ ਹਿੰਦੂ ਦੀ 04.06.2012 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਅਖਬਾਰ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਐਲ.ਕੇ. ਆਡਵਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਕੋਲੇਜੀਅਮ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਖੜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੂਰਵ ਜੱਜ ਸ੍ਰੀ ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੂਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਵਜਾਹਤ ਹਬੀਬੁੱਲਾਹ, ਇੱਕ ਪੂਰਵ ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਲੇਖ 'ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਈ.ਸੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 324 ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲੇ ਹਨ।

ਮੇਲਾ 'ਸ੍ਰੀ ਐਮ.ਜੀ. ਦੇਵਸਹਾਯ । ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ 'ECI - ਕੰਮਕਾਜ ਇੱਕ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ', ਸਾਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਆਲੋਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:

"

- ECI ਕੋਲ ਧਾਰਾ 324 ਤੋਂ ਪੂਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ।
- ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ: “ਜਦੋਂ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਚੋਣਾਂ ਲਈ, ਕਮਿਸ਼ਨ, ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪਰ ਜਿੱਥੇ

ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਚੁੱਪ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 324 ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ..."

- ਪਰ ਈਸੀਆਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸੀਜ਼ ਅਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਲੀਜੀਅਮ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਈਸੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਨੇ ਈਸੀਆਈ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਅਪੂਰਣੀਯ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ!
- ਇਹ ਈਸੀਆਈ ਦੀ ਸ੍ਵਾਯੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਈਸੀ ਅਤੇ ਈਸੀਜ਼ ਦੀ ਤਟਸਥਤਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜਤਨ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਤਟਸਥਤਾ ਦਾ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਨਿਆਂਪੂਰਣਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਵੀ...

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

77. 2016 ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹਨ।

"ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਉਹੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜੱਜ ਵਾਂਗ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਾਹਰੀ ਖਿੱਚਾਵ ਅਤੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਰਹੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰਕ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦਾ ਜੋ ਅੰਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸਿਰਫ ਤਦ ਹੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੋਧ

ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਾਰੰਟੀ ਅਪਰਯਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।"

ਪ੍ਰ. ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੇਵਾ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ

78. ਆਈ. ਸੀ. ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, ਨਿਆਂਕ ਸੁੱਬਾ ਰਾਓ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"[ਇਹ (ਸੰਵਿਧਾਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਰਤਣ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਵੰਟਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਸਰਬੋਚਚ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਰਬੋਚਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਰਬੋਚਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।"

79. ਇਹ 'ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਜੋ ਵੱਖ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ' ਕੀ ਹੈ? ਨਿਆਂਕ ਆਰ.ਐਸ.ਪਾਠਕ ਨੇ ਬੈਂਚ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ *ਬੰਧੁਆ ਮੁਕਤੀ ਮੋਰਚਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਇਹ ਇੱਕ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਵੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੀ ਹੈ।"

ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ/ਕਾਰਜ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਕੀ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ/ਕਾਰਜ ਦੂਜੇ ਅੰਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੈਧਤਾਪੂਰਵਕ ਨਿਭਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਤੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵਾਂਗੇ:

"ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਕਾਰਜਪਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਦੋਨੋਂ ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਦੀ ਇੱਕ ਸੀਮਾਂਤ ਡਿਗਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪੂਰਨ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਬਾਰੀਕ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।"

80. ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਕਾਰਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 123 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਧਿਨਿਯਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ, ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੰਸਦ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

81. ਇਹ ਵਿਵਾਦਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਖਤ ਵਿਭਾਜਨ ਜਾਂ ਵੱਖਰੇਪਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸਖਤ ਰੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਥਿਤੀ ਹੈ।(ਦੇਖੋ *ਇਨ ਰੀ, ਦਿੱਲੀ ਲਾਜ਼ ਐਕਟ, 1912*)। ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਮੋਂਟੇਸਕਿਊ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤੀ "ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ" ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੁਰੀਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦ੍ਰੀਕਰਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਦੇਖੋ *ਮਨੇਕਾ ਗਾਂਧੀ*

ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ), ਨਿਆਂਕਾਕ ਵਾਈ.ਵੀ.ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਸੀ, ਨੇ *ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ & ਓਰਸ.* ਵਿੱਚ ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਪਰ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਜਾਦੂਈ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

82. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਦੇਖੋ *ਹਿਜ਼ ਹੋਲੀਨੈੱਸ ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ੍ਰੀਪਾਦਗਲਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ*[20] ਅਤੇ *ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਹਲੋ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਐਲ.ਆਰ.ਐਸ. ਦੁਆਰਾ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐਨ. ਰਾਜ*[21])।

83. *ਇੰਡੀਅਨ ਐਲੂਮੀਨੀਅਮ ਕੰਪਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ*[22] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਕਥਿਤ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ, *ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ*, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"(1) ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਅਸਲ ਨਿਆਇਕ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਆਚਰਣ ਦੇ ਮਾਨਦੰਡ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਤੈਅ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ;

(2) ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਰਜਪਾਲ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪ੍ਰਭੁਤਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੰਤੁਲਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ;

(3) ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 245 ਅਤੇ 246 ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਅਨੁਚਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਵੇਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੀਆਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

(4) ਨਿਆਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਤਿੰਨ ਸੰਪ੍ਰਭੁ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪਾਲਣ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਪ੍ਰਭੁ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਡਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਾਰਚ ਬਾਧਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਨਾਜ਼ੁਕਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇਹ ਸਮੱਥ ਸੰਤੁਲਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ;"

84. ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਜਿਤ ਹੈ? ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਲਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਿਰਫ ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ? ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀਆਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਥਕ ਹੈ ਜੋ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਜੀਤ ਐਸ. ਬਿਸ਼ਟ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ:

"77. ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਲਈ ਇੱਕ ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਹਰ ਅੰਗ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਧੇਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜ ਹਨ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜੱਜ-ਬਣਾਈ ਕਾਨੂੰਨ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਜਾਂ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਨਾ ਹੁੰਦੀ।"

78. ਇੱਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਹਰ ਅੰਗ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਅਧਿਕਾਰ ਕ੍਷ੇਤਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਅਤੇ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ: ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ 'ਤੇ ਚੈੱਕ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਅੰਗ ਦਾ ਸਰਗਰਮ ਅਧਿਕਾਰ ਕ੍਷ੇਤਰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ; ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਦੀ ਅਤਿਵਾਦਤਾ ਅਤੇ ਕਰਤਵਿਆ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਹੁਕਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਬੀਚ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਇਜਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

83. ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਮਾਪ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਧੀਕੀਆਂ ਅਤੇ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ ਨਾਲ। ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹੱਕਾਂ ਦਾ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਨਿਜੀ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਜਨਤਕ ਛੁੱਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੰਕਸ਼ਨ, ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾਲ ਓਵਰਸਾਈਟ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਚੈਕ ਅਤੇ ਬੈਲੇਂਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਕਰੋ ਸਰਕਾਰੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਆਰਾਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਸੋਸ਼ਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਥਾਗਤ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਇਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੀ ਹੈ।

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

85. ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 13 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਇਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਬਣਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸੰਭਵਤਃ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਧ ਨੂੰ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਕਸਰਤ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੱਦਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

86. ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਰਬੋਚਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਛਤਰਛਾਇਆ ਅਧੀਨ ਆਰਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਹੈ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਨਿਰਣਾਕਾਰ ਅਦਾਲਤ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਇਕ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜੱਜ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਆਇਕ ਕਾਰਜ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਅੰਤਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇੱਕ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਤੋਂ ਸੱਤਾ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੁੱਲ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਪਰ ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵੈਧ ਸੰਤੁਲਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮੌਲਿਕ ਸੱਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਗ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

87. ਰਚਨਾਤਮਕ ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਈਟਾਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ, ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਇੱਕ ਮਾਤਰ ਨਿਸਕ੍ਰਿਯ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੋਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਧਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ਾਵਾਦ ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੀ।

88. ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਹਨ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉੱਚੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਆਇਕ ਸੰਯਮ ਇੱਕ ਗੁਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਭਵਿੱਖਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਵਾਕਈ ਇੱਕ ਦੁਰਲੱਭ ਖੇਤਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਦੇਖੋ *ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਅਰਾਵਲੀ ਗੋਲਫ ਕਲੱਬ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ* ਚੰਦਰ ਹਾਸ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ[1])। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਚਲਾਉਣ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਆਸਿਫ ਹਮੀਦ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ[2] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫਰੈਂਕਫਰਟਰ, ਜੇ. ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪੈਰਾ 18 ਵਿੱਚ:

"ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਮੈਡੀਸਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, 'ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਹੈ।' ਨਿਆਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਮਨੁੱਖੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਉਚਿਤ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਲਗਾਮ ਕੇਵਲ ਆਤਮ-ਸੰਯਮ ਹੈ....

ਸ਼ਕਤੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ — ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ — ਇਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਪਰ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸਤਰਕ ਪਛਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਫਰਕ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਇੱਛਾਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਕੜੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਨੀਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਸਤਕਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਤਮ-ਸੰਯਮ ਨਿਆਇਕ ਸਹੁੰ ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਾਖਾ ਦੀਆਂ ਸਮਝਦਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।"

89. "ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਐਕਟੀਵਿਜ਼ਮ" ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਥੇ ਦੁਆਰਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੇਖਕ ਨੇ 'ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਐਕਟੀਵਿਜ਼ਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ' ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ -:

"ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਐਕਟੀਵਿਜ਼ਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ

ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸਕੂਲ ਨੇ ਇਸ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਵਿਸਫੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੱਜ ਸਿਰਫ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਸੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਦੇਹਵਾਦ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਜੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਔਸਟਿਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ਼ ਲੱਭੀ ਗਈ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਅਮਰੀਕੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੰਤਰ-ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ। ਜੇਰੋਮ ਫਰੈਂਕ, ਜਸਟਿਸ ਹੋਮਜ਼, ਕਾਰਡੋਜ਼ੋ, ਅਤੇ ਲੇਵੇਲਿਨ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਸਨ। ਭਾਰਤੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ 'ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣਾ' ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਏ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਧਾਨ. ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਦਾਲਤ ਉਦੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ 'ਵਿਅਕਤੀਗਤ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਜਾਂ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ' ਜਾਂ 'ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ'। ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਪਾਰਕ ਭਾਸ਼ਣ (ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ) ਸੀ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ, ਇਹ ਸੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਮਾਪਦੰਡ ਆਰਟੀਕਲ 356 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਂ 'ਜੀਵਨ', 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ' ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਭਾਵਨਾ.

ਜਦੋਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤ ਅੰਤਰ-ਦੇਸ਼ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਤੇ ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗੋਦ ਲੈਣਾ ਕੰਮ ਵਾਲੀ ਥਾਂ, ਜਾਂ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ, ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤਿਵਾਦ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਡਣਾ. ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਾਦ. ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਾਟਰਟਾਈਟ ਵਿਛੋੜਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਅੰਗ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਆਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਓਪਨ-ਟੈਕਚਰਡ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਣਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ', 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ', ਜਾਂ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਭਾਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ' ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਬਣਾਉਣਾ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ, ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਿਆਂਇਕ ਫੰਕਸ਼ਨ. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੁਰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਹੀਂ ਅੰਤਰ-ਦੇਸ਼ ਗੋਦ ਲੈਣ ਵਰਗੀਆਂ

ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ।"

90. ਬੈਂਜਮਿਨ ਐਨ. ਕਾਰਡੋਜੋ ਦੀ ਕਿਤਾਬ "ਨਿਆਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕੁਦਰਤ" ਵਿੱਚ, ਲੈਕਚਰ "ਸੋਸਾਇਓਲੋਜੀ ਦੀ ਵਿਧੀ - ਜੱਜ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।" ਜਸਟਿਸ ਕਾਰਡੋਜੋ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਸ਼ਾ ਅਧੀਨ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦੇ ਹਨ: -

“ਇੱਕ ਵਿਧਾਇਕ ਵਜੋਂ ਜੱਜ

ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੱਜ ਲਈ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸੰਕੀਰਣ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਦੂਰ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਅੰਤਰਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਉਸ ਲਈ ਇੱਕ ਨਕਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖੁਦ ਹੀ ਸਿੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਲਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਨਾਲ ਫਿਟਨੈਸ ਅਤੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਪਰੰਤੂ ਹਰੇਕ ਜੱਜ ਅਤੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਘੇਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਹੋਰ ਜੱਜਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ, ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਧਾਨਿਕ ਹੈ, ਵਿਧਾਇਕ ਦੀ ਸਮਝ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।

...ਰਸਮਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੇ ਦੇ ਉਸਦੇ “ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸ੍ਰੋਤ” ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। “ਸੱਚਾ ਨਜ਼ਰੀਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,” ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਜੱਜ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਕਿ ਮੂਰਤੀਆਂ, ਪੂਰਵ-ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਮਾਮਲੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਇਆਂ, ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ।” ਇਸ ਲਈ, ਜੇਥਰੋ ਬ੍ਰਾਉਨ ਨੇ “ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ” ਤੇ ਇੱਕ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਮੂਰਤੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਅਸਲ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ "ਦਿਖਾਵਟੀ" ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਅਸਲ ਕਾਨੂੰਨ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸਿਵਾਏ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ...

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਅਕਸਰ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਬੰਜਰ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੀਜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫਲਦਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਗਲਤ ਨਜ਼ਰੀਆ ਮਿਲੇਗਾ।

ਜੱਜ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੀਨਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਇੱਕ ਨਾਈਟ-ਏਰੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਾਂ ਭਲਾਈ ਦੀ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਭਾਵਨਾ, ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਨਿਯਮਿਤ ਦਾਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵੱਲ ਝੁਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧੀਬੱਧ, ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ, ਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਰਮ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਕਸਰਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ

"ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ" ਨੂੰ ਅਧੀਨ, ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ।

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

91. ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਪਨ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਨੇੜਲਾ, ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਦਾ ਵਿਵਾਦਿਤ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਹੋਨਹਾਰ ਜਸਟਿਸ ਮਾਈਕਲ ਕਿਰਬੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ “ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਰਗਰਮੀ, ਅਥਾਰਟੀ, ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਨੀਤੀ” ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

“ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਤੀਬਰ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਬੇਝਿਜਕ 'ਸਰਗਰਮ' ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਮੇਤ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ, 'ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ' ਦਾ ਫ਼ਰੇਜ਼ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ – ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਜਾਂ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਸਮੇਤ – ਅੰਤਿਮ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਤਿਆਗਨਾ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭਾਰਤੀ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਜਨਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਦੇ ਪਾਰੰਪਰਿਕ ਨੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ। ਭਾਰਤੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੈਦੀਆਂ, ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਉਸ ਕੌਮ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਉਪਯੁਕਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਲਾਰਡ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਵੂਲਫ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਇਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ:

“...ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕੋਰਟ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੌਲਿਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਉਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ...”

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

92. ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਇੱਕ ਸਾਰਥਕਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਉਦਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ. ਲੋਕਤੰਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੋਕ. ਬੈਲਟ, ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਚੋਣਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਆਮ ਆਦਮੀ। ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਹਿੰਸਕ ਤਖਤਾਪਲਟ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਾਸਕ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੀ ਸਾਰਥਕ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਟੀਚੇ ਦਰਜ ਹਨ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦਾ ਅਣਵੰਡੇ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ, ਅਰਥਾਤ, ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ। ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਲਈ ਅਜੀਬ ਬੈੱਡ-ਫੇਲੋ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ. ਲੋਕਤੰਤਰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਸਨ ਹੋਵੇ ਡਿਸਪੈਂਸੇਸ਼ਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ. ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੈ ਅਤੇ ਢਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਵਾਂ ਕੋਲ ਹਨ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰੂਪ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਪਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਬਣੋ. 'ਗਣਤੰਤਰ' ਦੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਬਾਡੀ ਪਾਲੀਟੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਂਜ, ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਗਣਤੰਤਰ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਟੀਚਿਆਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਹਿਸ਼ੀ ਬਹੁਮਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ। ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਉਸ ਬਹੁਗਿਣਤੀਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਇਹ ਉਹ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜੋ ਦੁਬਾਰਾ ਇੱਕ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ.

93. ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਹਰ ਬੁਰਾਈ ਲਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਦੇਖੋ *ਕਾਮਨ ਕਾਰਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ*) ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਸਮਾਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮਰਾਟਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਜੋ *ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਅਰਾਵਲੀ ਗੋਲਫ ਕਲੱਬ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰ ਹਾਸ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ*; ਵਿੱਚ ਨਿਆਇਕ ਸੰਯਮ ਦੀ ਕਸਰਤ ਦੇ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

"33. ਨਿਆਇਕ ਸੰਯਮ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੁਤੰਤਰ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਅਤੇ ਪੂਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਨਿਆਇਕ ਸੰਯਮ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਦੋ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿੱਚਲੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਕੇ ਬਢਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਇਕ ਸੰਯਮ ਨੂੰ ਨਿਆਇਕ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਬਾਕੀ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ। ਉਲਟ, ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਦੇ ਅਣਪਛਾਤੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਟਾਰਗੈਟ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿ-ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਯਮ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿੱਚਲੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ।"

"34. ਦੂਜਾ, ਨਿਆਇਕ ਸੰਯਮ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਵੱਲ ਝੁਕਾਅ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਲਗਭਗ ਅਨਿਵਾਰਿਆਂ ਵੋਟਰ, ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਣਗੇ ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਉੱਤੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਜੱਜ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕਾਂ ਵਾਂਗ ਕੰਮ

ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਅਨੁਸਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਵਾਂਗ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕਾਂ ਵਾਂਗ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਲਟਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਮੂਲ ਪੱਥਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਦੂਰੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਰਥਨ ਯੋਗ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਕੀਮਤੀ ਅਸਰ ਪਾਏ ਹਨ।"

"38. ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨੈਤਿਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਸੰਯਮ ਨਾ ਵਰਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸੱਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਅਵਸ਼ਿਅ ਹੈ। ਫਿਰ ਰਾਜਨੀਤਿਜ਼ਣ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਗੇ ਅਤੇ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ, ਜਾਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ, ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਗੇ (ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਧਮਕੀ ਵੀ ਕਾਫੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਚਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਗੈਰ-ਨਿਆਇਕ ਸੈਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।"

ਫਿਰ ਵੀ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

"39. ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ 'ਸਰਗਰਮੀਸ਼ੀਲ' ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਨਿਆਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪਯੋਗੀ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੂ.ਐਸ. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵੰਡ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ। ਬ੍ਰਾਉਨ ਬਨਾਮ ਬੋਰਡ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ [347 ਯੂ.ਐਸ. 483 : 98 ਐਲ ਐਡ 873 (1954)], ਮਿਰਾਂਡਾ ਬਨਾਮ ਏਰੀਜ਼ੋਨਾ [384 ਯੂ.ਐਸ. 436 : 16 ਐਲ ਐਡ 2ਡੀ 694 (1966)], ਰੋ ਬਨਾਮ ਵੇਡ [410 ਯੂ.ਐਸ. 113 : 35 ਐਲ ਐਡ 2ਡੀ 147 (1973)], ਆਦਿ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਹ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਿਰਫ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਥਿਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤਬਕੇ ਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਲਈ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਲਈ।''

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

94. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸਕਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ *ਸੁਬਾ ਟੀ.ਐਨ. ਬਨਾਮ ਸੁਬਾ ਕੇਰਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"126.1. ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ, ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਹਿਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਡਾਢੇ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਅੰਗ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੀ ਪਹੁੰਚ, ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਤਿੰਨ ਅੰਗਾਂ—ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚਕਾਰ ਔਪਚਾਰਿਕ ਰੇਖਾਵਾਂ ਖਿੱਚੇ ਬਿਨਾਂ ਵੱਖਰੇਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ,

ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚਕਾਰ ਸੱਤਾ ਦਾ ਵੱਖਰੇਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ।

126.2. ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਤੋਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮੂਲ ਅਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਵੱਖਰੇਵਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

126.3. ਤਿੰਨ ਅੰਗਾਂ—ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚਕਾਰ ਸੱਤਾ ਦਾ ਵੱਖਰੇਵਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਵੱਖਰੇਵਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਕਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਉਲੰਘਣ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਨਕਾਰ ਹੈ।"

ਆਰ. ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ?

95. ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨੰ.ਪੀ. ਪੋਨ੍ਨੁਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ, ਨਮੱਕਕਲ, ਵਿੱਚ ਛੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 329(b) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਏ ਗਏ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਮਲਾ ਇੱਕ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਤੋਂ ਉੱਠਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ ਸੀ ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 329(b) ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XV ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ 325 ਅਤੇ 326 ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਪਾਰਟ XV ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਦੋ ਲੇਖ ਭਾਵ ਲੇਖ 325 ਅਤੇ 326 ਦੋ ਮੁੱਖ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਨ (1) ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਵਰਗ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ, ਅਯੋਗਤਾ ਖਿਲਾਫ ਮਨਾਹੀ; ਅਤੇ (2) ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ।"

ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਲੇਖ 326 ਵੋਟ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

96. ਵਿੱਚ *ਜਯੋਤੀ ਬਸੁ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦੇਬੀ ਘੋਸਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ*, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਇਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੇਖ 326 ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"7. ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ, ਨਾਮੱਕਲ ਹਲਕਾ [(1952) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 94 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1952 ਐਸ.ਸੀ. 64 : 1952 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 218 : 1952 ਐਸ.ਸੀ.ਜੇ.

1009 ਅਤੇ ਜਗਨਨਾਥ ਬਨਾਮ ਜੈਵਾਨ ਸਿੰਘ [(1954 ਐਸ.ਸੀ. 210 : 1954 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 892 : 1954 ਐਸ.ਸੀ.ਜੇ. 657] ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਿੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ।

8. ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ, ਅਜੀਬੋ-ਗਰੀਬ ਗੱਲ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਹ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ, ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਚੋਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਚੁਣਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।" *(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)*

97. ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਬਨਾਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਰਾਏਬਰੇਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ" ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਯੂ.ਪੀ. ਮਿਊਨਿਸਿਪੈਲਿਟੀਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 43 ਅਧੀਨ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੁਆਰਾ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

"...ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ ਨਾ ਤਾਂ 'ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ' ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਆਮ ਅਧਿਕਾਰ' ਪਰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵਿਧਾਨਾਂ ਜਾਂ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ 'ਅਧਿਕਾਰ' ਜਾਂ 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਧਿਕਾਰ' ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ 'ਕੁਦਰਤੀ', 'ਮੁਕੰਮਲ' ਜਾਂ 'ਸਥਾਪਿਤ ਅਧਿਕਾਰ' ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ।

98. ਰਾਮ ਕਾਂਤ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ", ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇੱਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਕਿ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ (ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ) ਐਕਟ, 1992 ਦੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 14, 19 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਸੈਕਸ਼ਨ 52 ਜੋ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇਣ ਜਾਂ ਚੋਣ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਸ ਨੇ ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਉੱਤਪੰਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ।

99. ਅਨੁਕੂਲ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ", ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ, ਜਦੋਂ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 62(5) ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 62(5) ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ।

ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:

"5. ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਵਜੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਉੱਥੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ। ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਸਵਾਗਤ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕੋਹਣੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ ਸਮਾਜ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਫੀਚਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਹਣੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।"

100. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਵੀ ਲੱਭੇ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ, ਸਹੀ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪੁਲਿਸ ਬਲ ਵਿੱਚ ਸਰੋਤ ਦੀ ਕਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪ੍ਰੇਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

101. ਸ਼ਿਆਮਦੇਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਨਵਲ ਕਿਸ਼ੋਰ ਯਾਦਵ, ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ:

"9. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 326 ਬਾਲਗ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਮਤਾ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ ਅਜਿਹੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਢੁਕਵੀਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਗੈਰ-ਨਿਵਾਸ, ਮਨ ਦੀ ਅਸਥਿਰਤਾ, ਅਪਰਾਧ ਜਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਖ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਏ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਵੋਟਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਧਾਰਾ 327 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਦਨ ਜਾਂ ਸਦਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਸਦਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ, ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਅਜਿਹੇ ਘਰ ਜਾਂ ਘਰ।

102. ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"...ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇ। ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ..."

ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"15. ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਟੱਲ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 326 ਨੇ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵੋਟਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਸਬੰਧੀ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੈਮਾਨੇ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਦੋ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਧਾਰਾ 326 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 327 ਇਹ ਸੋਚਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤ ਇਹ ਦੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹਨ। 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 "ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ" ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, (ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 27 ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ), 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62 "ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ" ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਹੱਕ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਧਾਰਾ 16 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੋਣ ਸੂਚੀ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਖੰਡ (ਅ), (ਬ) ਅਤੇ (ਸ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੋ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤੁਰੰਤ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਨਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਅਯੋਗ ਹੈ। 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (5) ਦੇ ਖੰਡ (ਬ) ਦੁਆਰਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਹਨ: (i) ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਸਧਾਰਣ ਨਿਵਾਸ, (ਬ) ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਣਾ। 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਇਹਨਾਂ ਯੋਗਤਾ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਮ ਦਾਖਲ ਜਾਂ ਕੱਢਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕਿ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਅਧੀਨ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਲਈ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਲਈ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਜਾਂ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਇਹ "ਅਯੋਗਤਾ" ਅਤੇ "ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਣਾ" ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 27 ਲਈ ਹੋਈ ਚੋਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨਾਲ।

103. ਇੰਨ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਐਸ.ਐਸ.ਐਨ. ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ 35, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਵੋਟਰ ਦਾ ਸਹੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅਤੀਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਸਿਹਤ ਲਈ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 324 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕੁਝ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"46(7). ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ, ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਦਾ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਵੋਟਰ ਵੋਟ ਪਾ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵੋਟਰ ਦਾ (ਛੋਟਾ ਆਦਮੀ — ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ) ਆਪਣੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਤੀਤ ਸਮੇਤ ਪੂਰਵਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਆਦਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਚੁਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

104. ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੇ ਧਾਰਾਵਾਂ 33ਏ ਅਤੇ 33ਬੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਨੂੰ ਅਗਾਊਂ ਕੀਤਾ। ਧਾਰਾ 33ਬੀ ਅਧੀਨ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕੋਈ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਆਪਣੇ ਚੋਣ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਜਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 ਜਾਂ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਗਟ ਜਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ (ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ.) ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿੱਚ,ਜਸਟਿਸ ਐਮ.ਬੀ. ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨੀ ਅੰਕੜੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਵੋਟਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ"। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੋਧਿਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 33ਬੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਅਵੈਧ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਪੀ. ਵੇਂਕਟਰਾਮਾ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਉਸੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਗੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

"ਮਹਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਡੇਟ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਟੈਚਯੂਟ, ਭਾਵ ਆਰ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਟੈਚਯੂਟਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ, ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਜੋ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਅਰਥਪੂਰਨ ਕਸਰਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸਹਾਇਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ,

ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ, ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ 'ਤੇ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵੱਲ ਬੈਲਟ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਪਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਪੈਦਲ, ਪਰ, ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੋਟਰ ਪੋਲਿੰਗ ਬੂਥ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵੋਟ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣਾ ਉਸਦੀ ਰਾਏ ਅਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪੜਾਅ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵੋਟਰ ਦੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ। ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਧਾਰਾ 19(1) (a) ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸਪੀਸੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਇਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਪੂਰਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਦੁਹਰਾਇਆ, ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨਾਗਰਿਕ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸਦੀ ਵੋਟ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਨਿਆਂਕਾ ਡੀ.ਐਮ. ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨਤੀਜਾ ਨੰਬਰ 2 ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਜੋ ਕਿ ਪੈਰਾ 123 ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਕਾ ਪੀ. ਵੇਂਕਟਰਾਮਾ ਰੈੱਡੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ:

"(2) ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ; ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ, ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣਾ ਵੋਟਰ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।"

105. ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ37 ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਸਵਾਲ ਦੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਣਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਸੀ ਜੋ 28.08.2003 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ, ਰਾਜ ਸਭ੍ਹਾ ਲਈ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਡੋਮੀਸਾਇਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪੀਯੂਸੀਐਲ (ਉੱਪਰ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ:

"361. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ [(2003) 4 ਐਸਸੀਸੀ 399] ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ।

362. ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਬਾਰੀਕ ਫਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਜਯੋਤੀ ਬਸੂ ਬਨਾਮ ਦੇਬੀ ਘੋਸਾਲ [(1982) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 691] ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਪਰ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ, ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

363. ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ, ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇਣ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 80(4) ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ।"

106. ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ:

"448. ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ" ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਇੱਕ ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; ਕਿ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਿਨਾ "ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ" ਦੇ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ "ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ" ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ "ਵੋਟ ਦੇਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ" ਨੂੰ ਸਮਝ ਅਤੇ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, "ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ" ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

107. ਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਬੰਧੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਐਮ.ਐਮ. ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਮਾਮਲੇ (ਉਪਰੋਕਤ) 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ:

"...ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਥਰਾ ਸਿਦਾਂਤ ਹੈ, ਕਿ ਵੋਟ ਦੇਣ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਜਾਏ, ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ..."

108. ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੂਰਵ-ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਕੇਸ ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

109. ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, [ਦੂਜੀ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਕੇਸ], ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਚੋਣ ਲਈ

ਖੜ੍ਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਅਸਵੀਕ□ਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਬਟਨ ਦਬਾ ਕੇ 'ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ' (ਨੋਟਾ) ਦਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਪਹਿਲੀ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਫੈਸਲੇ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ (2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਜੇ, ਐਸਨ. ਲਈ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ (2002) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 294 ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ (2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 399 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰਿਤ ਵਿਚਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ [(2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਨੇ ਦੂਜੇ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਲਟਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਮੁੜ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਕਤ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਕਤ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫਾਂ ਨੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ (2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 399 ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਰੀਕ ਅੰਤਰ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਹੈ'। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ [(2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੂਰੀ ਬਹਿਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਇਹ ਦੋ ਫੈਸਲੇ ਉਲਟੇ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ [(2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਦੇ ਪੈਰਾ 362 ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪੰਕਤੀ 'ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਬਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ' ਕਾਰਨ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ। ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ (2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ (2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 399 ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰਕ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਜਤਾਈ।" ਪੈਰਾ 362 ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪੰਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਜਤਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ [(2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 399] ਵਿੱਚ, ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਰੀਕ ਅੰਤਰ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਵਿੱਚ ਸੁਲਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ [(2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਅਤੇ ਐਸਨ. ਲਈ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ [(2002) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 294] ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ [(2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 399] ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਾ ਕਰੋ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਐੱਸ. ਲੇਖ 326 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

110. ਲੇਖ 326 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

"326. ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣਗੀਆਂ।—ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ

'ਤੇ ਹੋਣਗੀਆਂ; ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਤਾਰੀਖ 'ਤੇ [ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ] ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਸਥਿਰਤਾ, ਅਪਰਾਧ ਜਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।"

111. ਲੇਖ 327 ਅਤੇ 328 ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ:

"327. ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।—ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸੰਸਦ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਸਦਨਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸਦਨ ਜਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ, ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਸੀਮਾਂਕਣ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਦਨ ਜਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।"

"328. ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।–ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਦਨ ਜਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।"

112. ਅਸੀਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਚੋਣ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। 'ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 'ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ, ਗਲਤੀ ਰਹਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਧਾਨਕ ਸਰੀਰਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਹੈ:

I.

- ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ;
- ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ 'ਅਜਿਹੀ ਮਿਤੀ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

II. "ਅਜਿਹੀ ਮਿਤੀ' ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ;

III. ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ, ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ

ਜਾਂ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

IV. ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਯੋਗਤਾ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ, ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਨੇ ਅਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੀਹ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

V. ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

- ਗੈਰ-ਨਿਵਾਸ;
- ਮਾਨਸਿਕ ਅਸਥਿਰਤਾ;
- ਅਪਰਾਧ;
- ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ;
- ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਭਿਆਸ;

VI. ਅੱਗੇ ਵਧਦਿਆਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤਾਰੀਖ 'ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਸੀਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਇਥੇ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਵ, 'ਅ' ਤੋਂ 'ਈ' ਤੱਕ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਚੋਣ 'ਚ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਚੋਣ' ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਘਰ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਦੋਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

113. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਦ ਨੇ 1950 ਵਿੱਚ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਦਾ ਐਕਟ, 1950 (ਇਸ ਨੂੰ '1950 ਦਾ ਐਕਟ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ। ਭਾਗ III ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਲਈ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 14(b), ਜਿਵੇਂ ਕਿ 01.03.1956 ਤੋਂ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ, 'ਯੋਗ ਤਾਰੀਖ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"ਯੋਗ ਤਾਰੀਖ", ਇਸ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਹਰੇਕ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਜਾਂ ਸੋਧ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਸਾਲ ਦੀ 1 ਜਨਵਰੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਜਾਂ ਸੋਧੀ ਗਈ ਹੈ:"

114. ਅਸੀਂ 1989 ਦੇ ਸਾਲ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰੋਵਾਈਜ਼ਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੈਕਸ਼ਨ 15 ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਹਲਕੇ ਲਈ, ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਚੋਣ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇ। ਸੈਕਸ਼ਨ 16 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"16. ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ—(1) ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਉਹ—

(a) ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਮਾਨਸਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਸਥਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਜਾਂ

(c) ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਵੋਟਿੰਗ ਤੋਂ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਹੈ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਕਿਸੇ ਚੋਣ ਖੇਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਖੰਡ (ਸੀ) ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਅਯੋਗਤਾ ਕਾਰਨ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਸੂਚੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹਟਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਹਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

115. 30.12.1958 ਤੋਂ ਅਸਰਦਾਰ, 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 19 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:

"19. ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ। – ਇਸ ਭਾਗ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ —

(ਅ) ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਤਾਰੀਖ 'ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ

(ਬ) ਕਿਸੇ ਚੋਣ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,

ਉਸ ਚੋਣ ਖੇਤਰ ਲਈ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।"

116. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸਾਲ ਦੀ 1 ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਜਾਂ ਸੋਧੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

117. ਧਾਰਾ 20 'ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਵੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਦਰਸਾਏ ਹਾਂ, ਇਕੱਠੇ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਾ 16(ਸੀ) ਵਿੱਚ 'ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਨੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਚਰਣਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਆਖਰੀ ਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 'ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਚਰਣ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ 26.12.1960 ਨੂੰ ਐਕਟ 58 ਦੁਆਰਾ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਾਹਿਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ, 'ਅਪਰਾਧ' ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 16(ਸੀ) ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਚਰਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ

ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਚਰਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਅਯੋਗ ਹੈ।

118. 1951 ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 ਨੂੰ ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ (ਇਸਨੂੰ ਅਗੇ '1951 ਦਾ ਐਕਟ' ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ)।

119. ਇਸ ਅਧੀਨ, ਸ਼ਬਦ 'ਚੋਣ' ਨੂੰ ਧਾਰਾ 2(ਡੀ) ਵਿੱਚ 'ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਦੋਨਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸੀਟ ਜਾਂ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਚੋਣ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਾਰਾ 2(ਈ) ਸ਼ਬਦ 'ਚੋਣਕਾਰ' ਨੂੰ 'ਕਿਸੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1950 (43 ਦੇ 1950) ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਗ II, ਅਧਿਆਇ । ਸੰਸਦ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ II ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ। 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦਾ ਅਧਿਆਇ III ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ III ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 8, ਕੁਝ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਅਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਪਰਾਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਧਾਰਾ 8A ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਦੋਨਾਂ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 11A, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ:

'11A. ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਾਰਨ ਅਯੋਗਤਾ।—
(1) ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ,—

(ਕ) ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ (45 ਦੇ 1860) ਦੀ ਧਾਰਾ 171E ਜਾਂ ਧਾਰਾ 171F ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 125 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 135 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 136 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਖੰਡ (ਕ) ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ,

ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਜਾਂ ਜਿਸ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਛੇ ਸਾਲ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟਿੰਗ ਲਈ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ।

(2) ਧਾਰਾ 8A ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟਿੰਗ ਲਈ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(3) ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਧਾਰਾ 8A ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਸਦਨਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬਣਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਸਬੰਧੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11A ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਖੰਡ (ਬੀ) ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1975 (40 ਦਾ 1975)

ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਰੰਤ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵੋਟਿੰਗ ਲਈ ਕਹੀ ਗਈ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਵੇ।"

120. ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 11A ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵੋਟਿੰਗ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860 ਦੀ 45 ਦੀ ਅਧਿਆਇ IXA ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦੀ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅਣਉਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ, ਦੋਸ਼ਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪਰਾਧ ਹਨ।

121. 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਇ ਨਾਲ 'ਪੋਲ' ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਧਾਰਾ 62 ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"62. ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ.--

(1) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਰਜ ਹੈ, ਉਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ਜੇਕਰ ਉਹ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1950 (43 ਦਾ 1950) ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਅਧੀਨ ਹੈ।

(3) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਰ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਆਮ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਰ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵੋਟ ਉਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

(4) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਦਰਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵੋਟ ਉਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।"

(5) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ਜੇਕਰ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕੈਦ ਜਾਂ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਨਿਵਾਰਕ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ।

(6) ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (3) ਅਤੇ (4) ਵਿੱਚ ਸਮਾਹਿਤ ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਚੋਣ ਵੋਟਰ ਲਈ ਪ੍ਰਾਕਸੀ ਵਜੋਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਕ□ਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰਾਕਸੀ ਵਜੋਂ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।"

122. 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62(1) ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ:

ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ, ਸਮੇਂ ਦੇ

ਨਾਲ, ਦਰਜ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਧਾਰਾ 62(2) ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ, ਜੇਕਰ ਉਹ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 62(1) ਨੂੰ ਧਾਰਾ 62(2) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ:

ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਪਰ ਚੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

123. ਧਾਰਾ 62(3) ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਤੋਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵੋਟ ਸਾਰੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

124. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 62(4) ਅਧੀਨ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਇੱਕੋ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਹਲਕੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵੋਟ ਰੱਦ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

125. ਧਾਰਾ 62(5) ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਧਾਰਾ 62(5) ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈਚੰਦਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਅਸੀਂ ਬੰਦੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਚੰਦਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਅਸੀਂ ਜਾਣੂ ਹੋਏ ਹਾਂ - ਅਚਲ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਜਨ ਚੌਕੀਦਾਰ (ਪੀਪਲਜ਼ ਵਾਚ) ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ," ਜਿਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 62(5) ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਕੈਦ ਜਾਂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਜਾਂ ਜੇ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਲੇਖ 326, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਬਾਲਿਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਲੇਖ 326 ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 62(1) ਅਧੀਨ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਧਾਰਾ 62(1) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 62(2) ਦੀ ਅੰਤਰਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਚੋਣ

ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ [ਵੇਖੋ ਧਾਰਾ 62(4)]। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਲਕੇ ਦੇ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ [ਵੇਖੋ ਧਾਰਾ 62(3)]। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਸੀਂ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62(5) ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

126. 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16(1)(ਬੀ), ਅਸਮਰੱਥ ਮਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸ਼ਰਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸਮਰੱਥ ਮਨ ਨੂੰ ਲੇਖ 326 ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਅਯੋਗਤਾ ਵਜੋਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16(1)(ਸੀ), ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਵੋਟਿੰਗ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੋਣ ਰੋਲ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ [ਵੇਖੋ ਧਾਰਾ 16(2)]। 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11A ਵੋਟਿੰਗ ਤੋਂ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।

127. *ਦੇਸੀਆ ਮੁਰਪੋਕ੍ਕੁ ਦ੍ਰਾਵਿੜ ਕਜ਼ਾਗਮ (ਡੀ.ਐਮ.ਡੀ.ਕੇ.) ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ*, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1968 ਦੇ ਸਿੰਬਲਜ਼ ਆਰਡਰ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਕੀਤੀ, ਜਸਟਿਸ ਚੇਲਾਮੇਸਵਰ ਨੇ ਇੱਕ ਅਸਹਿਮਤੀ ਲਿਖੀ। ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦੌਰਾਨ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜ ਨੇ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਲੇਖ 81 ਅਤੇ 170 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਅਤੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕਿ ਉਕਤ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੇਖ 325 ਅਤੇ 326 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"98. ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਮਿਲਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਜੋ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵੋਟਰ ਹੋਣ ਲਈ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੋ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਣ (ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ) ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਲੇਖ 326 ਅਧੀਨ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਚਾਰ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

128. ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ *ਰਾਜਬਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਨੂੰ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਦੋ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2015 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕਤਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ, ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਲਈ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਹ

ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿੱਖਿਆ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਚੇਲਾਮੇਸਵਰ ਬੈਂਚ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"31. ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲੇਖ 325 ਅਤੇ 326 ਅਧੀਨ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ (ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ) ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਲੇਖ 80(4) ਅਤੇ 54 ਅਤੇ ਲੇਖ 171(3)(a), (b), (c) ਅਤੇ (c) ਦੇ 171. 3) ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਚੋਣ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੇ ਕੁੱਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ—(a) ਜਿੰਨੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਕੇ, ਇੱਕ-ਤਿਹਾਈ ਨੂੰ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬੋਰਡਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ;(b) ਜਿੰਨੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਕੇ, ਇੱਕ-ਬਾਰਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਚੋਣ ਕਾਲਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਹਨ ਜਾਂ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ;(c) ਜਿੰਨੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਕੇ, ਇੱਕ-ਬਾਰਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਚੋਣ ਕਾਲਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਮਾਧਿਅਮਿਕ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਿਆਰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ;(d) ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਗਭਗ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਹਨ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ; (e) ਬਾਕੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਧਾਰਾ (5) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ। ਕ੍ਰਮਵਾਰ. ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਚੋਣਕਾਰ ਕਾਲਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ [“80. (4) ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਨੁਪਾਤਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਇਕੱਲੇ ਤਬਾਦਲੇਯੋਗ ਵੋਟ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ।"]. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: (i) ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਧਾਰਾ 171(3)(a); (ii) ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੁਝ ਯੋਗ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਧਾਰਾ 171(3)(ਬੀ); (iii) ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਰਟੀਕਲ 171(3)(c) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਰਣਿਤ ਕੁਝ ਯੋਗ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ; ਅਤੇ (iv) ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਜੀ. ਨਾਰਾਇਣਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਜੀ. ਪੰਨਰਸੇਲਵਮ, (1972) 3 SCC 717, pp. 724-25, ਪੈਰਾ 14:”14. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ- ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਿਰਣੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਪੀਲ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਧਾਰਾ 171 ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਜੋ ਕਿ ਦੂਜੇ ਚੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਨੌਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ' ਜਾਂ 'ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ' ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਸਿਆਸੀ ਸੋਚ ਦੇ ਗਿਲਡ-ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸਿੰਡੀਕਲਿਸਟ ਸਕੂਲਾਂ ਦੁਆਰਾ। ਕੁਝ ਅਪੀਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ, ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ. ਉਹ ਸਭ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਧੂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾ ਕੇ

ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਲਈ ਵੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ। ਅਜਿਹੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅੱਗੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਕੋਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। "]"

129. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"38. ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ ਕਿ, ਉਪਰੋਕਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣਨ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।"

130. ਹੋਰ ਅੱਗੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਅਧੀਨ, ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

131. ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਕੀ ਹਨ? ਜਿਊਰਿਸਪ੍ਰੂਡੈਂਸ 'ਤੇ ਸੈਲਮਨ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਚਰਚਾ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ:

"(1) ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ, ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਿਅਕਤੀ, ਘਟਨਾ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

"(2) ਇਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਬੰਧਨਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਾਂ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ, ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(3) ਇਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਜਾਂ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਬੱਧਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(4) ਕਾਰਜ ਜਾਂ ਚੁੱਕਣ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ (ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ) ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿ□ਯ-ਵਸਤੂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(5) ਹਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿਰਲੇਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਕੁਝ ਤੱਥ ਜਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿੱਚ ਵੇਸਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।"

132. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 168 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

"168. ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦਾ ਗਠਨ

(1) ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ

(a) ਬਿਹਾਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮਹਾਰਾ□ਟਰ, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਸਦਨ:

(b) ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸਦਨ

(2) ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਦਨ ਹਨ, ਇੱਕ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਦਨ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

133. ਅਨੁਚਛੇਦ 168(2) ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅਟੱਲ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ:

ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਦਨ ਹਨ, ਇੱਕ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਦਨ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 170 ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜਦਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 171 ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 (ਜਿਸਨੂੰ *ਸ਼ਿਆਮਦੇਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ)* ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਲਈ ਚੋਣ ਰੋਲ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਾਲ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਲਾ ਸਕੀਏ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਰਕ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 168 ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਰਾਜਪਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਥੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਦਨ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਘਟਕ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੇਖ 327 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਸਦਨਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਸਦ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਦਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪਰ, ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਲੇਖ 327 'ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖ 327, ਲੇਖ 326 ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਚੂੰਕਿ ਲੇਖ 326 ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲੇਖ 327 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਲੇਖ 326 ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀਆਂ ਅਯੋਗਤਾ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ, ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸੀਮਾ ਲੇਖ 328 ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

134. ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਉਮਰ ਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਅਧੀਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਯੋਗ ਨਾ ਹੋਣ। ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਫਿਰ ਵੀ, ਲੇਖ 326 ਵਿੱਚ ਸਮਾਹਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸਨ। ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਅਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਬਲਕਿ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ 1950 ਐਕਟ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 1950 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16(ਸੀ) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਮਾਮਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

135. ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ:

ਚੂੰਕਿ ਹਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, [ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੂਲ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਲੇਖ 13 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ], ਇੱਕ ਸਿਰਲੇਖ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ, ਜੋ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ' 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, "ਉਹ" ਤੱਥ ਜਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ, ਅਧਿਕਾਰ ਇਸਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ, ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਲੇਖ 326 ਤੱਥ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 326 ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਦ ਨੇ 1950 ਐਕਟ ਅਤੇ 1951 ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 1950 ਐਕਟ ਅਤੇ 1951 ਐਕਟ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਲੇਖ 326 ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਪਾਸੇ ਬਾਹ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਪਾਉਣਗੇ ਕਿ, ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ, ਜੋ ਲੇਖ 326 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ, ਪਰ ਜਿਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਸਮਰੱਥ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੁਆਰਾ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ. ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 326 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ. 1951 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62(1), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਬਾਲਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦੇਵੇਗੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ 'ਤੇ ਮਤਾ.

136. ਕੇਵਲ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ, ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਝੁਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕੁਝ ਤੱਥ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਵਿੱਚ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮੁੱਖ ਆਦਰ, ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਹਟਣਾ। ਆਰਟੀਕਲ 19 ਮੌਲਿਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ 19(2) ਤੋਂ ਧਾਰਾ 19(6)। ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨਾ, ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਸੁਚੇਤ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 19 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਏ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਨੁਛੇਦ 326, ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਜਾਂ ਜੋੜ ਕੇ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਧਾਰਾ 326 ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 326 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ?

137. ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਥਾ ਜੋੜੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਕਿਸੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਥਾ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਅਯੋਗਤਾ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ। ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੁਆਰਾ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ

ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਜੋ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62(1) ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਗਾਰੰਟੀਡ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 326(3) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 326(4) ਸਿਰਫ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ। ਧਾਰਾ 62(2) ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 62(5) ਫਿਰ ਵੀ ਇੱਕ ਪਾਬੰਧੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

138. ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ, (ਉਮਰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 21 ਸਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ 18 ਸਾਲ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ), ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਨੇ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨ, ਸੱਚਮੁੱਚ, 1950 ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਖੱਕੇ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਲਪਨਾ ਕਰੋ ਇੱਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ, ਜੇ ਸੰਸਦ ਨੇ 1950 ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਟੁੱਟਣ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਲਾ ਸਕੀਏ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮੂਲ ਨਿਯਮ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਧਾਨਕ ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਖਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਫਰਜ਼ ਨਾਲ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 245 ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 246 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਦੇਣ, ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਗਲਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਨੁਚਛੇਦ 245 ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 246 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਦੇਣ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਪਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ।

139. ਅਸੀਂ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ *ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ* (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

140. ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਅਨੁਕੂਲ* (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਫ਼ਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਹਿਰਤਾਂ ਕਿ ਚੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਹੈ [ਦੇਖੋ *ਜਯੋਤੀ ਬਸੂ* (ਉੱਪਰ)]।

141. ਭਾਵੇਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਵੱਖ ਜਾਂ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਧਿਕਾਰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ

ਅਤੇ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣ ਲਈ ਨੀਂਹ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ।

ਟੀ. ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

142. ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ 25.11.1949 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਾਰੇ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:

"ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਤਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਇਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਦਾਂਤ — ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ — ਤਿੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਆਈਟਮਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਉਹ ਇੱਕ ਤਿੰਨਤਾ ਦੇ ਸੰਘ ਵਜੋਂ ਇੱਕਜੁੱਟ ਹਨ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇੱਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਕੁਝ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਂ 'ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਦਬਾਅ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਕੁਝ ਲਈ ਉਚਾਈ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਹ੍ਰਾਸ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦੌਲਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭਿਆਨਕ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ।

26 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਨੂੰ, ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਾਂਗੇ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਆਦਮੀ, ਇੱਕ ਵੋਟ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੋਟ, ਇੱਕ ਮੁੱਲ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਮੰਨਾਂਗੇ।" ਇੱਕ ਮੁੱਲ। ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇੱਕ ਆਦਮੀ, ਇੱਕ ਮੁੱਲ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਨਕਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖਾਂਗੇ? ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖਾਂਗੇ? ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦੂਰ ਕਰੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜੋ ਅਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ, ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

143. ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ:

"198. ... ਲੋਕਤੰਤਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਪੁਰਾਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਚੁਣ ਸਕਣ ਜਾਂ, ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁਣ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਸਕਣ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਇਹ ਵੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਵੋਟਰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾ ਸਕਣ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ 'ਤੇ ਹੀ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਧੋਖਾਧੜੀ ਅਤੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਕਿ ਇਹ ਅਸਲ ਅਤੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੇ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਧਨ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਲੋਕ ਰਾਇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਜੰਟ ਬੇਈਮਾਨੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਕਾਰਜਾਂ ਵਲ ਨਾ ਜਾਣ, ਜੋ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਣ। ਭਾਵੇਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਅਤੇ ਗਲਤ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਚੋਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਰੱਦ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ..."

144. ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਹਾਰੋਨ ਬਾਰਕ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਦ ਜੱਜ ਇਨ ਅ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ' ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਾਰੇ ਸੰਕਲਪਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਕੀ ਹੈ?

"ਲੋਕਤੰਤਰ ਕੀ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਇੱਕ ਸਮ□ੱਧ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਨਾਰਮੇਟਿਵ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰਵਭੌਮਤਾ। ਇਹ ਸਾਰਵਭੌਮਤਾ ਆਜ਼ਾਦ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਯਮਿਤ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇਹ ਪਹਲੂ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਔਪਚਾਰਿਕ ਪਹਲੂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਲੂ ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ) ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ ਸੱਤਾ ਦਾ ਵਿਭਾਜਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ, ਨਿਆਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਹੋਰ ਮੁੱਲਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਉਦੇਸ਼ (ਜਿਵੇਂ ਜਨਤਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ), ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਤਰੀਕੇ (ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ, ਚੰਗੀ ਨੀਅਤ)। ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਗਰੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦੋਵੇਂ ਪਹਿਲੂ, ਔਪਚਾਰਿਕ ਅਤੇ ਸਮਗਰੀ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਹ "ਨਾਭਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ" ਹਨ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ... ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਭੁਤਾ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ ਜੋ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਭਿਕ ਦੀ ਮਾਨਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸੱਤਾ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਆਇਕ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

145. ਉਹ ਇੱਕ ਸਮਗਰੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਗੁਣਵੱਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ: -

"ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਉਚਿਤ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਰਬੋਚਚਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਔਪਚਾਰਿਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ (ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਨਿਯਮ) ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਕੁਝ ਸਮਗਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਤਾ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ, ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਜਿਵੇਂ ਅਧੀਨ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਰਬੋਚਚਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਚੰਗੀ ਨੀਅਤ, ਨਿਆਂ, ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ, ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਕ੍ਰਮ ਜਿਵੇਂ ਮੌਲਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿਅਕਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ – ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਜੋ ਇੰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਸੱਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਰਬੋਚਚਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਆਯਾਮੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸੱਤਾ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

146. ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ 'ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਦੁਵਿਧਾ' ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਿਆਂਕਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ: -

"*ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਦੁਵਿਧਾ*

ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਲੋੜ ਨਿਆਂਕਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੁਵਿਧਾ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਬਦਲਾਅ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਯਕੀਨੀਅਤ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਕਾ ਨੂੰ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੋਸਕੋ ਪਾਉਂਡ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਠੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ: "ਇਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜੱਦੋਜਹਦ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਲੋੜ ਦੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।"

ਬਦਲਾਅ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਥਿਰਤਾ ਹ੍ਰਾਸ ਹੈ। ਸਥਿਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਦਲਾਅ ਅਰਾਜਕਤਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਪੁਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਹ੍ਰਾਸ ਜਾਂ ਅਰਾਜਕਤਾ ਵਿੱਚ ਢਹਿ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਨਿਆਂਕਾ ਨੂੰ ਸਥਿਰਤਾ ਨਾਲ ਬਦਲਾਅ, ਅਤੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਡਾਣ ਭਰਦਾ ਬਾਜ਼ ਸਿਰਫ ਤਦ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਸਿਰਫ ਤਦ ਹੀ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੇਚੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕ ਅਤੇ ਤਜਰਬਾ ਦੋਵੇਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਲਾਅ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਸਥਿਰਤਾ ਜਾਂ ਬਦਲਾਅ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਕਠੋਰਤਾ ਜਾਂ ਲਚਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਲਚਕ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

147. ਐਸ. ਆਰ. ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ,44 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਇੱਕ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਛੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੁਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਛੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਫੈਸਲਾ ਅਨੂਪ ਬਰਨਵਾਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 164 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲੇਖ 164 (4) ਦੀ। ਲੇਖ 164 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

"164. ਮੰਤਰੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ। — (1) ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਗੇ:

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਿਹਾਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਓੜੀਸਾ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਆਦਿਵਾਸੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(2) ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਵੇਗੀ।

(3) ਕੋਈ ਮੰਤਰੀ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਜਪਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਗੁਪਤਤਾ ਦੇ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਏਗਾ ਜੋ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਤੀਜੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਫਾਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

(4) ਕੋਈ ਮੰਤਰੀ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਅਵਧੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।

(5) ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਉਹ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ, ਜਦ ਤੱਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਦੂਜੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੁਹਰਾਏ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਲੈਣ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"21. ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ (i) ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ, (ii) ਜਵਾਬਦੇਹ ਸਰਕਾਰ, ਅਤੇ (iii) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਵਾਬਦੇਹੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਰੇਖਾ ਖਿੱਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਤਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵਜੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਮੈਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਚੋਣਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਬੈਰੋਮੀਟਰ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ ਸੰਸਦੀ ਸਿਸਟਮ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਜੀਵਨ ਰੇਖਾ ਹਨ।"

"33. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼-ਉਨਮੁਖ ਦ□ਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਕੀਰਣ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕੀ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਅਰਥ, ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜੋ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ

ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਬਹਿਸਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਬਿਨੇਟ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਇੱਕ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ" ਸਮਝੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਕੇਵਲ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੰਤਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੁਥਰੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਬਹਿਸਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਜੀਵਤ ਢਾਂਚਾ ਏਕਤਾ ਦੀ ਕਾਫੀ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸਫਲ ਕੰਮ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ. ਬਹਿਸਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ" ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ "ਸਿਰਫ਼" ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

148. ਬੀ. ਆਰ. ਕਪੂਰ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਟੀ. ਐਨ. ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 164 ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਵਿਧਾਇਕ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਕੋਲ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 191 ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਅਯੋਗ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਜਸਟਿਸ ਜੀ.ਬੀ. ਪਟਨਾਇਕ ਦੀਆਂ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹਨ:

"ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸੰਸਦ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਮੁਫਤ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰੈਸ ਵਰਗੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕੀਮਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

xxxx

xxxx

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਵਿਵਿਧ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ।

xxxx xxxx xxxx

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਯਮ, ਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਜੱਜਾਂ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਤਾਂ ਐਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਆਇਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਲੇਖਕਾਂ ਦੁਆਰਾ *"ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਨਿਯਮ"* ਕਹਿਣ ਲਈ ਨਾਮਜਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਲੇਖਕ ਇਸ ਨੂੰ *"ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਲਿਖਤ ਸਿਦਾਂਤ"* — ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੰਧਨਯੋਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

149. *ਬੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ*, ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 156(1) ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜੋ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜਪਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਏਜੰਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ:

"71. ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਰਾਜਪਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਜਾਂ ਪਾਬੰਧੀ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ, ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਜਾਂ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ।"

ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕਸਰਤ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਧੀਆਂ/ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ:

"[iv]ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 156(1) ਅਧੀਨ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਧੀਆਂ/ਸੀਮਾਵਾਂ

48. ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 156(1) ਅਧੀਨ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਜਾਂ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਹੋਮਜ, ਜੇ. ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

... ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਗਣਿਤੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ; ਉਹ ਜੈਵਿਕ, ਜੀਵੰਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ... ਮਹੱਤਵ ਜੀਵਨਦਾਨੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਔਪਚਾਰਿਕ; ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ" (ਦੇਖੋ ਗੋਮਪਰਸ ਬਨਾਮ ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਟੇਟਸ [58 ਐਲ ਐਡ 1115 : 233 ਯੂਐਸ 604 (1913)], ਐਲ ਐਡ ਪੀ. 1120)।

ਯੂ. **ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ**

150. ਲੇਖ 324 ਇੱਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਿਆਂਪੂਰਣਤਾ ਦੇ ਮਾਨਕਾਂ ਅਧੀਨ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਨਮਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਾਰਵਾਈ ਬਦਨੀਯਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਲੇਖ 324 ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇੱਕ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ (ਦੇਖੋ *ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ*)।

151.ਲੇਖ 324 ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇੱਕ ਚੋਣ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਰਾਏ ਹੋਵੇ ਕਿ ਰਾਜ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਜਨਕ ਹਾਲਾਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ (*ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਤੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ 'ਤੇ [ਦੇਖੋ ਗਜਵੇਜ ਮੋਤੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ]*)। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਟਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਿੰਬਲ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਲੇਖ 324 ਤੋਂ ਟਰੇਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ [ਦੇਖੋ *ਆਲ ਪਾਰਟੀ ਹਿੱਲ ਲੀਡਰਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸ਼ਿਲਾਂਗ ਬਨਾਮ ਕੈਪਟਨ ਡਬਲਿਊ.ਏ. ਸੰਗਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ*, ਅਤੇ ਕਨਹਿਆ ਲਾਲ ਉਮਰ ਬਨਾਮ ਆਰ.ਕੇ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ])।

152. ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਸਰਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਲਾਨਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਧੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਪਰਯਾਪਤਤਾ ਬਾਰੇ ਮਤਭੇਦ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਆਪਸੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਮਨਵਯ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਦੇਖੋ *ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ*)।

153. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ "ਚੋਣ ਡਿਊਟੀ" ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਣਾ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਲਾਨਿਆ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬੇਰੋਕਟੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਦੇਖੋ *ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਸਟਾਫ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਲੋਕਲ ਹੈੱਡ ਆਫਿਸ ਯੂਨਿਟ, ਪਟਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰ*)।

154. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਖਰਚੇ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ "ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ" ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਸੀ (ਦੇਖੋ *ਕਾਮਨ ਕਾਰਨ (ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੋਸਾਇਟੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ*)।

155. ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਅਸਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। (ਦੇਖੋ *ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ*)।

156. ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਿਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤੱਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਦੇਖੋ *ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਬਨਾਮ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ*)।

157. ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਲਸਿਲੇ ਅਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਭੰਗ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਚੋਣ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 174(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸੈਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 174 ਭੰਗ ਅਸੈਂਬਲੀ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਚਮੁਚ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਸ, ਕੰਟਰੋਲ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ 'ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ' ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਆਵਧਿਕ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ। [ਦੇਖੋ (2000) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 237]। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 143 ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

158. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਮਾਨਕ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ [ਦੇਖੋ ਦੇਸੀਆ ਮੁਰਪੋਕ੍ਕੁ ਦ੍ਰਾਵਿਡ ਕਜ਼ਾਗਮ (ਡੀ.ਐਮ.ਡੀ.ਕੇ.) ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ*: ਜਸਟਿਸ ਜੇ. ਚੇਲਾਮੇਸਵਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਏ ਲਿਖੀ।*]

159. 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 10A ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਉਣ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਸਲ, ਸਹੀ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਚੋਣ ਖਰਚੇ ਦੇ ਖਾਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਅਧਿਕਤਮ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ' ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਅਸ਼ੋਕ ਸ਼ੰਕਰਰਾਓ ਚਵਾਨ ਬਨਾਮ ਮਾਧਵਰਾਓ ਕਿਨਹਾਲਕਰ ਵਿੱਚ:

"67. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਉਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਪ੍ਰਭੂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਗਣਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਰਥਾਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਸ, ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।"

160. ਆਰਟੀਕਲ 103(2) ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 192(2) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ। ਇਹ ਸਲਾਹ ਹੈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ. ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫੰਕਸ਼ਨ ਵੀ.

V. ਧਾਰਾ 329(ਬੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

161. ਧਾਰਾ 329 (ਬੀ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ: "(ਬੀ) ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਦਨ ਜਾਂ ਸਦਨ ਲਈ ਕੋਈ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ

ਸਿਵਾਏ ਅਜਿਹੇ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਵਿੱਚ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਢੁਕਵੀਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ।"

162. ਧਾਰਾ 329 (ਬੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ, ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦਾ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸੰਖੇਪ ਹੇਠਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ 58:

"31. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ "ਕੋਈ ਵੀ ਚੋਣ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਈ ਜਾਵੇਗੀ" ਦਾ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੈਕਸ਼ਨ 329(b) ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਨੁਚਛੇਦ 329(b) ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਕ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਟੀਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 329 (ਬੀ) ਦੀ ਪੱਟੀ "ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਘਿਰਦੀ ਹੈ" ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।

32. ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਦਾ ਸਾਰ ਕਰਾਂਗੇ ਅੰਸ਼ਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਸਿੱਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਜੋੜਨਾ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਇੱਥੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ:

(1) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚੋਣ, (ਚੋਣ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕਦਮਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਚੋਣ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨਤੀਜਾ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ, ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ, ਨਿਆਂਇਕ ਉਪਾਅ ਦੀ ਮੰਗ ਕਾਰਵਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੱਕ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ.

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਚੋਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣਾ" ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਇਹ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਗਾਂਹ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੁਝ ਵੀ ਚੋਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(3) ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪੈਰਾਮੀਟਰਾਂ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤੀ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਲਾ ਫਾਈਡ ਜਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

(4) ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਰੁਕਾਉਣ, ਬਾਧਿਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਦੇਰੀ ਕਾਰਨ ਬਿਨਾਂ, ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਦਦ ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਚਿਕਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਨਤੀਜੇ ਐਲਾਨੇ ਜਾਣ ਤੱਕ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਸਟੇਜ ਸੈੱਟ ਹੋਣ ਤੱਕ ਗੁਆ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

(5) ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਚੋਣ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਚਿੱਤ 329(b) ਦੀ ਬਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਦੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਧੀਮੀ ਪ੍ਰਗਤੀ, ਵਿਘਨ, ਲੰਬਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਖਿਲਾਫ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਖਲ ਕਰਕੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੁਪਾਈ ਜਾਂ ਬਹਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕੋਈ ਅਣਦੇਖੀ ਜਾਂ ਛੁਪੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਸੰਕੋਚ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ, ਖਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨਾਲ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ।

33. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨਤੀਜੇ ਸਾਡੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।"

163. ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਲਗਭਗ ਅਸੀਮ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਚੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, [ਜੋ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਵਾਲੇ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲਿਖਤ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਚਾਰਜ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਮੇਜ 'ਤੇ ਹੀ ਰੁਕਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਦ੍ਰਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਚੋਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਆਯੋਜਨ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜੋ] ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਆਉਣ ਤੱਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅੱਗੇ ਚੋਣ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨਾ ਕਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ, ਗੈਰ-ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਮਾਲਫਾਈਡ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਲਈ ਮਾਨਤਾ ਦਿਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਚੋਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਾਮਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇੱਕ ਫੈਤ ਅਕੰਪਲੀ ਤੱਕ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਜਾਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ, ਮਾਲਫਾਈਡ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੋਣ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੱਲ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਖਾਸ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਪਾਰਟੀ ਜੋ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਡਬਲਯੂ. ਸੱਤਾ ਦੀ ਖੋਜ; ਇੱਕ ਮਕਸਦ ਲਈ ਜਰੀਆ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤ?

164. ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਅਧਾਰਭੂਤ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੈਲਟ ਰਾਹੀਂ ਸੱਤਾ। ਅਬਰਾਹਮ ਲਿੰਕਨ ਨੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਇੱਕ ਗਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਾਅਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਸੱਤਾ ਇੱਕ ਮਕਸਦ ਲਈ ਜਰੀਆ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਕਸਦ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਉੱਚੇ ਉਦੇਸ਼ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਮੰਡੇਟ ਦਾ ਵੀ। ਜੋ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਤੱਕ ਤਾਂ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ। ਜੋ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮੈਲੀ ਹੋਣ। ਕੀ ਅੰਤ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯਤਾ, ਅਤੇ ਇੱਥੇ, ਇਸਦੀ ਸਥਾਈ ਪ੍ਰਕ□ਤੀ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਦੇ ਧਾਰਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਚਰਣ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਸੱਤਾ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਤ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅੰਤ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦਾ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਕਬਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਯਕੀਨੀ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੱਤਧਾਰਕ ਇਸ ਉੱਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਜੋ ਅਕੇਲੀ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਫਲ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਅਸਲ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ 'ਰਾਜਿਤ' ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਗਏ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ, ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਦਾ 'ਸਮਰਾਟ' ਤੋਂ ਇੱਕ ਜਨ ਸੇਵਕ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਬਦਲਾਅ। ਧਨ ਦੇ ਇਕੱਠ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਦੁਆਧਿਕਾਰ ਦੇ ਉਦਯ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਨਾਲ, ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਇੰਸਾਫ਼ੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਨਤੀਜੇ ਦੇਣਗੇ।

ਐਕਸ. ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ; ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ

165. ਇੱਕ ਕਰੜੇ ਸੁਤੰਤਰ, ਇਮਾਨਦਾਰ, ਕਾਬਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਆਦੇਸ਼। ਸਾਨੂੰ expatiate. ਨਿਯਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਸਿੱਧਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਪੂਰਵ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਐਲਾਨ ਕੀਤੇ ਮਾਪਦੰਡ। ਇਹ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਜਮਹੂਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟਾਲਦਾ ਹੈ ਬੈਲਟ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸ਼ਰਾਰਤੀ, ਭਾਈ-ਭਤੀਜਾਵਾਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਅਪਣਾਓ। ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜੋ ਕਿ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਖੇਡ, ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ. ਬਰਾਬਰ, ਸਟਰਲਿੰਗ ਗੁਣ ਜੋ ਅਸੀਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਪਾਲਣਾ 14. ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਨੁਚਿਤ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸ਼ਕਤੀ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਕਸਰਤ ਇੱਕ ਕਰਤੱਵ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਦੱਸਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ 'ਤੇ ਠੰਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ। ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਜੋ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਹੈ ਹਾਲਾਤ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸਦੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ। ਦ ਵੋਟਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਜਾਂ ਅਨੁਯਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟਾ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਿਆਸੀ ਵਰਤਾਓ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਅਸਮਾਨ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਨੁਚਿਤ ਜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 14, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੋ. ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਧਾਰਾ 19(1) ਤਹਿਤ ਮੌਲਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵੋਟ (ਏ) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ [ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਵੇਖੋ ਨੀਂਹ (ਸੁਪਰਾ)]। ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਮੇਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਕੈਣ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ।

ਵਾਈ. ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਦੇਸ਼; ਮਾਡਲ ਆਚਾਰ ਸੰਹਿਤਾ

166. 1950 ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚੋਣ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸੰਹਿਤਾ, 1961 ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਲ 1968 ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ [ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ] ਆਦੇਸ਼, 1968 (ਇਸਨੂੰ ਅੱਗੇ 'ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਦੇਸ਼' ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ) 31.08.1968 ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 29A ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 5 ਅਤੇ 10 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਾਰਟੀ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਪਾਰਟੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ

ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-15 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"15. ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਖੰਡਿਤ ਗਰੁੱਪਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਦ੍ਵੰਦਵੀ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ—

ਜਦੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਇੱਕ ਦਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਹਨ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਾਰੇ ਉਪਲਬਧ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੋ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

167. ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-16 ਦੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਲੀਨੀਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

168. ਉਸੇ ਸਾਲ, ਭਾਵ 1968 ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੱਕ, ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਮੂਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੁਮਾਈ ਲਈ ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ, *ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ*, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"1. ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਵੇ ਜਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਨਫ਼ਰਤ ਜਾਂ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰੇ।

xxxx xxxx xxxx xxxx

3. ਵੋਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੁਦਾਇਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਸਜਿਦਾਂ, ਚਰਚ, ਮੰਦਰਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਉਪਾਸਨਾ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਮੰਚ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

4. ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਬਚਣਗੇ ਜੋ "ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਚਾਰਨ" ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣਾ, ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ, ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨਾ, ਪੋਲਿੰਗ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ 100 ਮੀਟਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਪੋਲ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਘੰਟੇ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਦੌਰਾਨ ਜਨਤਕ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪੋਲਿੰਗ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੱਕ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਅਤੇ ਢੋਆ ਢੁਆਈ।

169. ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-169 ਮੀਟਿੰਗਾਂ, ਜਲੂਸਾਂ, ਪੋਲਿੰਗ ਦਿਨ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਇਸ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟ: ਡਿਜੀਟਲ

VII. ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ

ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇਗੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੇ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ –

xxxx xxxx

1. (ਬੀ) ਸਰਕਾਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰਿਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਵਾਹਨ, ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ;

xxxx xxxx

3. ਆਰਾਮ ਘਰ, ਡਾਕ ਬੰਗਲੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕਾਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਜਿਹੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ (ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪਰਿਸਰ ਸਮੇਤ) ਨੂੰ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੈਂਪੇਨ ਦਫਤਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਜਨ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ;

4. ਚੋਣ ਦੌਰਾਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਲਾਗਤ 'ਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਸ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਕਵਰੇਜ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਟਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5. ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨ ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ/ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ; ਅਤੇ

ਚੋਣ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਰ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਦੇਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਿਡਰ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਸਲਾਮਤੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ।

170. ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਮਿਲਿਤ ਸਿੰਬਲ ਆਰਡਰ ਦਾ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-16ਏ. ਮਿਤੀ 18.02.1994, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

“16 ਏ. ਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਡਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਆਚਾਰ ਸੰਹਿਤਾ ਜਾਂ ਕਨੂੰਨੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ ਕਮਿਸ਼ਨ-

ਇਸ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜੇਕਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਤੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ, ਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਰਾਜ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਇਸ ਆਰਡਰ ਦਾ, ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਦੁਆਰਾ ਅਵੱਗਿਆ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ (ਏ) ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਦੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਲਈ 'ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ' ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਕਮਿਸ਼ਨ

ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਨਵਰੀ, 1991 ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ, ਜਾਂ (ਬੀ) ਦੇ ਕਨੂੰਨੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੁਤੰਤਰ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਆਮ ਜਨਤਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ, ਕਮਿਸ਼ਨ, ਸਾਰੇ ਉਪਲਬਧ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਰਨ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੁਅੱਤਲ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉਚਿਤ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਮਾਨਤਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਟੀ ਵਰਗੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਟੇਟ ਪਾਰਟੀ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

171. ਅਹਿੰਸਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸੀ.ਡੀ. ਕੋਮਾਚੇਨ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੱਤ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 123 ਵਿੱਚ 'ਉਸ ਦੇ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 4-3 ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 ਦੀ ਧਾਰਾ 123(3) ਵਿੱਚ 'ਉਸ ਦੇ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ, ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਏਜੰਟ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਚੋਣ ਏਜੰਟ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ, ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਅਪੀਲ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਜਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਗਠਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਡਾ. ਟੀ.ਐਸ. ਠਾਕੁਰ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਨੇ ਇੱਕ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਾਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੇਣਾ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੇਠਲੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ:

"35. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਉਲਲੇਖ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (2), (3) ਅਤੇ (3-ਏ) ਦੁਆਰਾ ਦਬਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਿਆਉਦੀਨ ਬੁਰਹਾਨੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ ਬਨਾਮ ਬ੍ਰਿਜਮੋਹਨ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਿਰਾ [(1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 17, ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ] ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਨੇ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਫਰਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਨਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ..."

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

"62. ... ਡਾ. ਰਾਧਾਕ□□ਣਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ/ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਨ, ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਪੈਸੇਜ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਿਹਾ:

"ਜਦੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਲਈ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਧਰਮ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਦਿਵਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਬੋਚਚ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਦਾਂਤ ਹੈ, ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਾਸ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਾਸ ਧਰਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇੱਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਅਨੋਖਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇੱਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਬੋਤਮ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਧਾਰਮਿਕ ਤਟਸਥਤਾ, ਸਮਝ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਵਾਲਾ ਕਿਰਦਾਰ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸਮੂਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਜੋ ਇਹ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚਰਚ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਦਾਂਤ ਹੈ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

"172. ਮਾਡਲ ਆਚਾਰ ਸੰਹਿਤਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ, ਜੋ ਇੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਪੈਰਾ-16A, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਵਜੇਹੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਸਪੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਥਿਆਰ ਹਨ। ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ, ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ।"

173. ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਦਿਕ ਅਲੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਹੈ:

"40... ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਲਈ ਦੋ ਪ੍ਰਤੀਦਵੰਦੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਜਿਹੀ ਉੱਚ ਅਥਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਗਾਰੰਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

174. ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਤਰਫੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵਜੋਂ। ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(1) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ।

175. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਆਦੇਸ਼ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਨਾ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ [ਦੇਖੋ *ਜਨਤਾ ਦਲ (ਸਮਾਜਵਾਦੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ*]।

176. ਭਾਰਤੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਬਨਾਮ ਸੋਸ਼ਲ ਵੈਲਫੇਅਰ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੈਕਸ਼ਨ 29ਏ ਅਧੀਨ ਰਜਿਸਟਰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਡੀਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੈਕਸ਼ਨ 29ਏ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਰਧ-ਨਿਆਇਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਅਪਵਾਦਕ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਦੱਸੇ ਜਿੱਥੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਧੋਖਾਧੜੀ ਜਾਂ ਜਾਲਸਾਜ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-16A ਦੇ ਅਧੀਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਮੁਅੱਤਲ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਧਾਰ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਨਕਾਰ ਜਾਂ ਬਾਗੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲਈ ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਲਈ, 1994 ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲਈ ਮਾਡਲ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ 1991 ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-16A ਅਧੀਨ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਜਾਂ ਬਾਗੀ ਹੋਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

177. ਸੁਬਰਮਣੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਸਦੇ ਸਕੱਤਰ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਫਤ, ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਅਤੇ ਸਾਫ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ।

178. ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-18 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"18. ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ, ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ-

(ਅ) ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਈ;

(ਬ) ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ; ਅਤੇ

(ਸੀ) ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਲਈ, ਜਿਸ ਲਈ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਅਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।"

179. ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-18 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਇਦਾਪਾਦੀ ਕੇ. ਪਲਾਨੀਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਧਿਨਾਕਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"24. ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਚੋਣ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੋਣ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਯੋਤੀ ਬਸੂ ਬਨਾਮ ਦੇਬੀ ਘੋਸਾਲ [ਜਯੋਤੀ ਬਸੂ ਬਨਾਮ ਦੇਬੀ ਘੋਸਾਲ, (1982) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 691] ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 18 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ:

"18. ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।—ਕਮਿਸ਼ਨ, ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ—

(ਅ) ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਈ;

(ਬ) ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਕਠਨਾਈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ

(ਸੀ) ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਿਤ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਜਿਸ ਲਈ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਨੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਅਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਰਕਸ਼ਣ ਅਤੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਸਬੰਧੀ।"

"25. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ 18 ਅਧੀਨ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੋ ਧੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਅਸਥਾਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ ਵਿਵਾਦ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੇ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਈ.ਸੀ.ਆਈ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪੈਰਾ 18 ਅਧੀਨ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਵਿਵਾਦ ਈ.ਸੀ.ਆਈ. ਅਗੇ ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ ਲੰਬਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਈ.ਸੀ.ਆਈ. ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਸਬ ਜੂਡੀਸ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ।"

180. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣ ਉਪਲਬਧ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ.

181. ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ5 ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਜੋੜਨ ਜਾਂ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਲੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਖਿਲਾਫ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਖਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

"28. ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅੰਗ ਇਸਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ, ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਵਕ ਚੁਣੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸਦੱਸ ਉੱਚ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖਲਾਕ ਵਾਲੇ ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਹੋਣ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

182. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰੋਲ ਕੀਤਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਬੂਥਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ, ਧਾਂਦਲੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਹਿੰਸਾ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੈਰਾ-30 ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ:

"30. ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਣਜਾਣ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 1993 ਮੁੰਬਈ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਗਿਰੋਹਾਂ, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਰਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਖਰੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਉਕਤ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਅਤਿਵਾਦ ਨੇ ਸਮੂਚੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ, ਰਾਜਨੀਤਿਜ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਨੈਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, ਵੋਹਰਾ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ, ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਗ□ਹ ਸਕੱਤਰ, ਐਨ.ਐਨ. ਵੋਹਰਾ, ਦੁਆਰਾ ਅਕਤੂਬਰ 1993 ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ, ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਬਿਊਰੋ, ਰਿਸਰਚ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੰਗ ਸਮੇਤ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਈ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕਮਤ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਨੈੱਟਵਰਕ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।"

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਗਿਰੋਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਛਤਰਛਾਇਆ ਹੇਠ ਆਪਣੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਈ ਅਪਰਾਧੀ ਸਥਾਨਕ ਸਰੀਰਾਂ, ਰਾਜ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"3.2. ... ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਆਮਦਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਜ਼ਮੀਨਾਂ/ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ, ਮੌਜੂਦਾ ਕਬਜ਼ੇਦਾਰਾਂ/ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਸਸਤੇ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਆਦਿ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਧਨ

ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਜ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਦੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਾਂਸਪੇਸ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜਨੀਤਿਜ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

ਅਤੇ ਫਿਰ:

"3.3. ... ਅਪਰਾਧਿਕ ਗਿਰੋਹਾਂ, ਪੁਲਿਸ, ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਜ਼ਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਜੋ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਪਰਾਧਾਂ/ਜੁਰਮਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਮਾਫੀਆ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ; ਆਰਥਿਕ ਅਪਰਾਧਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ..."

183. ਅਸੀਂ ਸ਼੍ਰੀ ਸੀ. ਰਾਜਗੋਪਾਲਾਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ 1922 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਉਦ੍ਧ□ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਲਚਿਤ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ *ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ* (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"40 ..."

... ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਧਨ ਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਅਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਰਕ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗੀ। ..."

184. ਅਦਾਲਤ ਨੇ, *ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ* (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਦੋ ਸੌ ਤਾਲੀਵੀ ਰਿਪੋਰਟ ਉੱਤੇ ਚੋਣ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਉਦ੍ਧ□ਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਗਾਂਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

"115. ... ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਉਮੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ, ਸੰਪਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਫਸੋਸਜਨਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਬਸ ਦਿਖਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਪ, ਬਹਿਰੇ ਅਤੇ ਗੂੰਗੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਜੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਗਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰੰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੋਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ..."

185. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"116. ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹਨ:

116.1. ਹਰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰੇਗਾ ਅਤੇ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਉਥੇ ਦਰਜ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

116.2. ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੋਲਡ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਲੰਬਿਤ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

116.3. ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਟਿਕਟ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੰਬਿਤ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

116.4. ਸਬੰਧਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

116.5. ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੋਸ਼ਣਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਭਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

117. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਖਾਮੀਆਂ ਜਾਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਨਿਸਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਹੀ ਇਰਾਦੇ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਸਹੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਲਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਸਖਤ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ "ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜਿੰਨੀ ਅਸੀਂ ਲਾਇਕ ਹਾਂ", ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੂਝਵਾਨ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕ ਚੋਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਾਗਰੂਕ ਚੋਣ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਮੂਲ ਪੱਥਰ ਹੈ।

118. ਅਸੀਂ ਇਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗੰਭੀਰ ਆਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਧਾਰਾ 'ਚ ਨਾ ਆ ਸਕਣ। ਇਹ ਇਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦਾ ਧਾਰਣਾ ਲੈ ਕੇ ਢਾਲ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਜਨਤਕ ਜੀਵਨ 'ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਆਪਰਾਧਿਕ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਝੂਠੇ ਮਾਮਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਦ

ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੌਮ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਵੋਟਰ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਦੇ ਸਿਸਟਮੈਟਿਕ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਚਿੱਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਸਰਬੋਚਚ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਰਾਧਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਹਤ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਾਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜ਼ੇਡ. ਆਜ਼ਾਦੀ; ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਗੁਣ

ਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦੀ ਬਦਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ

186. ਆਜ਼ਾਦੀ ਕੀ ਹੈ? ਆਜ਼ਾਦੀ ਇੱਕ ਮੁੱਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪੇਸ਼ੇ 'ਤੇ। ਉਹ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸ਼ਾਨਦਾਰਤਾ ਦੀਆਂ ਗੁਣਵੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖੱਕੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨਾਲ ਵੀ। ਅਸੀਂ, ਸ਼ਾਇਦ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਹਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਹੀ ਅਤੇ ਗਲਤ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਤੋਂ ਬਹਿਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਕ ਇਮਾਨਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉੱਚੇ ਅਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਨਾਲ ਲੜਨ ਅਤੇ ਸਹੀ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਪਾਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੱਚੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੱਕਤਰਫਾਵਾਦ ਨਾਲ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ, ਇਹ ਨਾਇਤਾਫ਼ਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਆਖਰਕਾਰ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ 'ਕੀ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਗਲਤ ਹੈ' ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਹੈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅੱਗੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਗੋਡੇ ਟੇਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਰਿਣੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ. ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਅਕਤੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹੋਲਡਿੰਗ ਸਕੇਲ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਤੂਫਾਨੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ, ਪਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਗਲਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਆਉਣਾ, ਜੋ ਸਹੀ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਉਹ ਸੱਚੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਦਾ ਨਿਯਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ, ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਵੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ. ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਿਡਰਤਾ

ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰੇਗਾ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਆਰੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਰਮ। ਇਹ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸ.ਐਸ.ਐਨ. ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ66:

"310. ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਨਿੱਜੀ ਖੋਜ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਬਰਟਰਾਮ ਰੇਵੇਨ ਦੁਆਰਾ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ "ਪਰਸਪਰਤਾ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਕਤੀ" ਦੀ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ — “ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ/ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮਾਡਲ" (ਇਹ ਲੇਖ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦੇ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ, ਵੋਲ. 8, ਨੰ. 1, 2008, ਪੀ.ਪੀ. 1-22)। ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ, ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ "ਪਰਸਪਰਤਾ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਕਤੀ" ਨੂੰ. ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਰਸਪਰਤਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਝ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੂਜੇ ਲਈ, ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ (“। ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ।" - ਗੋਰਨਸਨ ਅਤੇ ਬਰਕੋਵਿਟਜ਼, 1966; ਗੋਲਡਨਰ, 1960) ਲੇਖਕ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਲੋੜ ਹੈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। 'ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਇੱਛਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਹਿਸਾਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਅਚੇਤ ਇੱਛਾ।”

ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਧਾਰਣਾ ਨਾਲ ਓਵਰਸ਼ੈਡੋ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇੱਕ 'ਹਾਂ ਮੈਨ' ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਆਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਏ.ਏ. ਸ੍ਰੀ ਅਰੁਣ ਗੋਏਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ: ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਗਰ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪਾਸੇ?

187. ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਵੱਲੋਂ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. ਨੰਬਰ 569 ਦੇ 2021 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਪਦ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਅੰਤਰਿਮ ਰਾਹਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਕਿ 15.05.2022 ਨੂੰ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 17.10.2022 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਮਾਮਲਾ 21.12.2022 ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 18.11.2022 ਨੂੰ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਖਾਲੀ ਪਦ ਸ੍ਰੀ ਅਰੁਣ ਗੋਏਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਲਈ ਉਪਸਥਿਤ ਹੋਏ ਸਿੱਖਿਆ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਬੰਧੀ ਅੰਤਰਿਮ ਰਾਹਤ ਮੰਗਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਜਵਾਬੀ-ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਦ ਉੱਤੇ ਜਵਾਬੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਬੰਧੀ ਫਾਈਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਅਤੇ ਫਾਈਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ, ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਪਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ 15.05.2022 ਤੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਰਵਾਇਤ ਅੱਗੇ ਵਧਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਹੋਰ ਸੇਵਾਰਤ ਜਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ/ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਰੈਂਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ

ਸੀ। ਰਵਾਇਤ ਹੋਰ ਵੀ ਸੀਨੀਅਰ-ਮੋਸਟ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਾਇਆ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਤੋਂ ਕਿ ਜਵਾਬੀ ਨੂੰ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 104 ਦੇ 2015 ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਿਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। 18.11.2022 ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮੰਗੀ ਗਈ। ਉਸੇ ਦਿਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਰਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਡਾਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਨਾਮ ਪਾਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੀ ਅਤੇ 1983 ਬੈਚ ਦਾ ਸੀ। ਤੀਜਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਰਾਜ ਤੋਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ 1983 ਬੈਚ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਕੈਡਰ ਤੋਂ ਸੀ ਅਤੇ 1985 ਬੈਚ ਦਾ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੰਜਾਬ ਕੈਡਰ ਤੋਂ ਸੀ ਅਤੇ 1985 ਬੈਚ ਦਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਦਿਨ, ਭਾਵ, 18.11.2022 ਨੂੰ, ਇੱਕ ਨੋਟ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਸੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਚਾਰ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪੈਨਲ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ. ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ, ਏ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਮੇਲਨ, ਜਿਸਦਾ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕੋਲ ਹੈ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਸੰਬਰ, 2022 ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪੈਨਲ ਦੇ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ। ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ, ਉਮਰ, ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲਤਾ, ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯੁਕਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ 'ਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯੁਕਤ. ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ, ਉਸੇ ਦਿਨ ਦੁਬਾਰਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਦੁਬਾਰਾ, 18.11.2022 ਤੋਂ, ਅਤੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ, ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਏ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਵੀ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਰਹੱਸਮਈ ਹਾਂ ਕਿ ਅਫਸਰ ਕਿਵੇਂ ਸੀ 18.11.2022 ਨੂੰ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਬਾਰੇ ਜਾਣਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ 18.11.2022 ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੀ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ 22.11.2022 ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

188. ਇਸ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਬੰਧੀ, ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਮੀ 15.05.2022 ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ 17.11.2022 ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਅਰਥਾਤ 18.11.2022 ਨੂੰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਅਰਜ਼ੀ ਵੀ ਵਿਚਾਰਾਧੀਨ ਸੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਉਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼, ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਵੈਚਛਿਕ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਜੋ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਇੱਕੋ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਅਜਿਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਆਈ.ਏ. ਨੰਬਰ 63145 ਦੀ 2021 ਵਿੱਚ ਵਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 569 ਦੀ 2021, ਜੋ ਕਿ ਖਾਲੀ

ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੰਗ ਰਹੀ ਸੀ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ, ਵਿਚਾਰਾਧੀਨ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਉਸੇ ਸਕੋਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣਗੇ।

189. ਚੂੰਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪੈਨਲ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਰਿਟਾਇਰਡ ਅਤੇ ਸੇਵਾਰਤ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪੈਨਲ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ 31.12.2022 ਨੂੰ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਪੈਨਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜਨਮ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ, ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ 2020 ਵਿੱਚ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੈਨਲ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ 2020 ਵਿੱਚ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਇੱਕੋ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਵੀ 2020 ਵਿੱਚ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਲਈ ਸੀ। 18.11.2022 ਨੂੰ, ਜੇਕਰ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ, 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਅਧੀਨ, ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਦਫਤਰ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਨਿਯੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ 31.12.2022 ਨੂੰ, ਸੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਤੇ, ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 18.11.2022 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਲਈ ਮਿਆਦ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਅਨੁਸਾਰ, ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਹਨ।

190. ਇਸ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 4 ਦਾ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਈ ਦਫ਼ਤਰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰ ਟੀਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ, ਜੇ ਉਹ ਅਯੋਗ ਨਾ ਸਮਝੇ ਜਾਣ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਾਰਨ, 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛੱਡਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਿਆਦ ਪੂਰੇ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਯੋਜਨ 'ਤੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸਬੰਧਿਤ ਸਵਾਲ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਆਲੋਚਨਾ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪੈਨਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਨਮਾਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਅਤੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਅਤੇ

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣ ਅਤੇ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਣਖੰਡਿਤ ਮਾਮਲਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਦ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਸਿਵਲ ਸਰਵੰਟਸ ਜਾਂ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਯੁਕਤ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੜਾਅਾਂ 'ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੈਡਰ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਕਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਟੀਮ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 324(2) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬੇਦਾਗ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

191. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੈਨਲ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਕਾਰਜਰਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਡਾਟਾਬੇਸ ਤੋਂ ਜਨਮਿਆ ਹੈ।

192. ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਠਾਈ ਗਈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਰਹੱਸ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ, ਸਾਰੇ ਪੈਨਲਿਸਟ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਸਨ (ਚਾਰ ਵਿੱਚੋਂ 3) ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ ਖੁਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ 60ਵੇਂ ਜਨਮਦਿਨ ਲਈ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਨਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੇ ਰੈਂਕ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਡਾਟਾਬੇਸ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਦੋਵੇਂ ਕਾਰਜਰਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਹੋਰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਜੋ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਤਾਂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ।

193. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਓਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 160 ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਜੋ 1985 ਬੈਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸ੍ਰੀ ਅਰੁਣ ਗੋਏਲ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਹਨ।

194. ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਨਲ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਤਜਰਬੇ, ਉਮਰ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

195. ਜੇਕਰ ਪੈਨਲ ਦੇ ਡਰਾਇੰਗ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਕਿਸਮਤ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ, ਸਮੁੱਚੀ ਕਸਰਤ ਕਿਸ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਘਟਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ. ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਕੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਹੈ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ

ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਸਰਵੈਂਟਸ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ, ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਛੇ ਸਾਲ ਦੇ. ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੰਬੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਫਲਸਫਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਚੀਫ਼ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵੀ। ਇੱਕ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਉੱਚ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀਆਂ ਉੱਤਮ ਵਸਤੂਆਂ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣ ਵੱਲ ਕੋਈ ਵੀ ਰੁਝਾਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜੋ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੋਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅੰਤਰੀਵ ਫਲਸਫਾ ਹੈ ਸੰਸਦ, ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ। ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਹੈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹਾਰ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਤਾਕਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ. ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕੋਲ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਉੱਤਮਤਾ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਕੋਲ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ। ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੋ:

ਸੰਸਦ ਨੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਈ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਇਹ ਧਾਰਾ 4(1) ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਅਪਵਾਦ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

BB. ਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਹੈ? ਜੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

196. ਜਦੋਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਨੁਚਛੇਦ 74 ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਧ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 77 ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਅਤੇ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜੋ ਕਿ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 51 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ, ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤੱਕ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਹੈ।

197. ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜੋ *ਵਿਨੀਤ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਅਨੁਚਛੇਦ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਕੇ 49. 142 ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਪਰਿਆਪਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 141 ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 144 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਡੇਟ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਰੂਰਤ ਪੈਣ 'ਤੇ, ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਇਸ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦੀ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਆਈ.ਆਰ.ਸੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਆਈ.ਆਰ.ਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਕਾਰਨ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਅਧਿਐਨ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਦ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਆਈ.ਆਰ.ਸੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਾਰਮੂਲੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਆਈ.ਆਰ.ਸੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਪੂਰੀ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਫਾਰਮੂਲੇਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਕਸਰਤ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਸਰਤ ਹੁਣ ਹੋਰ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚਮੁਚ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਰੂਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਾਇਤਵ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾਇਤਵ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੁਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਲਈ ਇੱਥੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਇਸ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ।

198. ਅਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਨੋਟਿਸ ਕਰਨੇ ਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ:

"51. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 142 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਇਰਾਚ ਸੈਮ ਕਾਂਗਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ਡਬਲਿਊ.ਪੀ. ਨੰ. 2632 ਦਾ 1978 ਫੈਸਲਾ 20-3-1979 ਨੂੰ] ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(1984) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 244] (ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਗੋਦ ਲੈਣ ਬਾਰੇ) ਵਿੱਚ, ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗੋਦ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸੰਪਾਲ ਲਾਲ [(1985) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 317 : 1985 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 62 : (1985) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 256], ਕੇ. ਵੀਰਾਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(1991) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 655 : 1991 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 734], ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 584], ਦਿੱਲੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਸਰਵਿਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ [(1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 406] (ਨਾਦਾਦ ਕੇਸ), ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ

ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਸਕਿੱਪਰ ਕੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਕੋ. (ਪੀ) ਲਿਮਿਟੇਡ [(1996) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 622] ਅਤੇ ਓਲੀਅਮ ਗੈਸ ਲੀਕੇਜ, ਐਮ.ਸੀ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(1997) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 306] ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(1993) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 441] (ਇੰਡ ਜੱਜਿਜ ਕੇਸ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੌ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਤਬਾਦਲੇ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕੀਤੇ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾਖਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ [(1997) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 241 : 1997 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 932] ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਲਿੰਗ ਹਰਾਸਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਦ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਵਿਸ਼ਾਖਾ [(1997) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 241 : 1997 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 932] ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ: [ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੀ.ਪੀ. 249-50, ਪੈਰਾ 11]

"11. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਲਾਵਾਇਸਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸ੍ਰਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਬੀਜਿੰਗ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀ ਗਈ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ 1995 ਵਿੱਚ ਬੀਜਿੰਗ ਵਿੱਚ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਪੈਸਿਫਿਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ (*) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਨੀਲਾ ਵਿੱਚ, 28 ਅਗਸਤ, 1997 ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ) ਜੋ ਕਿ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸ੍ਰਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਕਾਰਗਰ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਬੀਜਿੰਗ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ:

"ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼:

10. ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

(a) ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਹੇਠ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕਣ;

(b) ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਉਚਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ ਦੇਣਾ; ਅਤੇ

(c) ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨਾ।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਹੁਣ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਥਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕਵਾਇਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।"

199. ਇਸ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਨਜ਼ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-15 ਵਿੱਚ ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਗੋਦ ਲੈਣ ਸਬੰਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਗਲਤ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਖਿਲਾਫ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਨਹਿਤ ਯਾਚਿਕਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਗੋਦ ਲੈਣ ਦਾ

ਬਿੱਲ, 1980 ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1972 ਵਿੱਚ ਬਿੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਅੰਤਰ-ਦੇਸ਼ੀ ਗੋਦ ਲੈਣ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਪਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਾ ਗੋਦ ਦੇਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਬਰਤਣੀ ਪਈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਛੱਤੀਵੇਂ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡਰਾਫਟ ਐਲਾਨਾਮੇ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਡਰਾਫਟ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, ਜੋ ਕਿ 04.09.1982 ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-10 ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਪੇ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚੇ ਦੇ ਗੋਦ ਲੈਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਨੇ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਾ ਗੋਦ ਦੇਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਮਾਨਕ ਤੈਅ ਕੀਤੇ।

200. *ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਜੋ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਆਰਟੀਕਲ 142 ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੋਪਾਲ ਦੀ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਮੂਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਵੀ ਨਿਪਟਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ, ਕੋਰਟ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"58. ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 136 ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਖਿਲਾਫ ਖਾਸ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਕੇ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 136 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਬਾਕੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜੋ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਨੂੰ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੰਕਰ ਮੇਹਤਾ ਬਨਾਮ ਠਾਕੁਰ ਰਘੁਰਾਜ ਸਿੰਘ [(1955) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 267 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1954 ਐਸ.ਸੀ 520 : 9 ਈ.ਐਲ.ਆਰ 994])."

xxx

xxx

61. ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਆਰਟੀਕਲਾਂ 136 ਅਤੇ 142(1) ਦੇ ਉੱਚੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਆਰਟੀਕਲ 139-ਏ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 139-ਏ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਚੌਵਾਲੀਵੇਂ ਸੋਧ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸੋਧ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਖਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 131-ਏ, 139-ਏ ਅਤੇ 144-ਏਏ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਆਰਟੀਕਲ 131-ਏ ਅਤੇ 144-ਏਏ ਨੂੰ ਚੌਵੰਤੀਵੇਂ ਸੋਧ ਐਕਟ, 1977 ਦੁਆਰਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਆਰਟੀਕਲ 139-ਏ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਰਟੀਕਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪ੍ਰੋਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਆਰਟੀਕਲ

ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਾਲਾਤ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 139-ਏ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲਾਂ 136 ਅਤੇ 142 ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ।"

201. ਦਿੱਲੀ ਨਿਆਇਕ ਸੇਵਾ ਸੰਘ, ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰੀ ਕੋਰਟ, ਦਿੱਲੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਇਸ ਤੱਥ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ:

ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮਾਮੂਲੀ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਨਿਆਇਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਵਮਾਨਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਸੋਧ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"49. ਰਾਜ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਿੱਖਿਆ ਵਕੀਲ ਨੇ ਜੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਨ.ਐਲ. ਪਟੇਲ, ਸੀ.ਜੇ.ਐਮ. ਖਿਲਾਫ ਲੰਬਿਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਨਤੀਜੇ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਜੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ, ਇਸ ਲਈ, ਪਟੇਲ ਖਿਲਾਫ ਲੰਬਿਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉੱਠੇ ਅਵਮਾਨਨਾ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਸੰਜਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 142 ਅਧੀਨ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 142 ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧੀਨਸਥ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਦਿਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 482 ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 136 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਕਾਰਵਾਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਕਾਰਵਾਈ ਤਿਰਛੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਆਂ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਰਾਜ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਬਨਾਮ ਸ੍ਵਪਨ ਕੁਮਾਰ ਗੁਹਾ, (1982) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 561 : 1982 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 283 : (1982) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 121 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਰੋਕ

ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਿਸ਼ਾ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਾਧਵਰਾਵ ਵਿਚ ਜੀਵਾਜੀਰਾਓ ਸਿੰਧੀਆ ਬਨਾਮ ਸੰਭਾਜੀਰਾਓ ਚੰਦਰੋਜੀਰਾਓ ਅੰਗਰੇ [(1988) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 692 : 1988 SCC (Cri) 234], ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਝੂਠੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਟੇਢੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

50. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 142(1) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਅਜਿਹਾ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ 'ਕਾਰਨ' ਜਾਂ 'ਮਾਮਲੇ' ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਵੇ। 'ਕਾਰਨ' ਜਾਂ 'ਮਾਮਲਾ' ਦੀ ਅਭਿਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰੇਗੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿਵਲ ਜਾਂ ਫੌਜਦਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਧਾਰਾ 142 ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਧਾਰਾ 32 ਅਤੇ 136 ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤਿਰਛੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਉਹੀ ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਤਾਂ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਬੇਬਸ ਦਰਸ਼ਕ ਹੋਵੇ।

51. ਮਿਸਟਰ ਨਾਰੀਮਨ ਨੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 142(1) ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਗਾਰਗ ਬਨਾਮ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਯੂ.ਪੀ., ਅੱਲਾਹਾਬਾਦ [1963 ਸੁਪਲੀ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 885, 899 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਐਸ.ਸੀ. 996] ਅਤੇ ਏ.ਆਰ. ਅੰਤੁਲੇ ਬਨਾਮ ਆਰ.ਐਸ. ਨਾਇਕ [(1988) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 602 : 1988 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿਜ) 372] ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹਨ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਗਾਰਗ [1963 ਸੁਪਲੀ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 885, 899 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਐਸ.ਸੀ. 996] ਅਤੇ ਅੰਤੁਲੇ ਮਾਮਲੇ [(1988) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 602 : 1988 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿਜ) 372] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਨਿਰੀਖਣ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ "ਪੂਰੀ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ" ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਹੈ। ਸਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨਾਹੀ ਜਾਂ ਸੀਮਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ "ਪੂਰੀ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ" ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਯੂ.ਪੀ. [(1982) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.

101 : 1982 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 961 : (1982) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 25, 243, ਏ.ਐਨ. ਸੇਨ, ਜੇ. ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ:

"ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਅਤੇ 136 ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਰਾਏ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਨਿਆਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਖੇਗਾ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਅਸਾਧਾਰਣ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।"

ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀਮਤ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 142 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਾ. ਵਿੱਚ "ਪੂਰੇ ਨਿਆਂ" ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲਾ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਲਵੇਗੀ ਇੱਕ ਠੋਸ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕੇਸ, ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੀਸੀਨ ਲੈ ਲਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹ ਇਕਸਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਯੂ.ਪੀ. v. ਪੂਸੂ [(1976) 3 SCC 1 : 1976 SCC (Cri) 368 : (1976) 3 SCR 1005]; ਗੰਗਾ ਬਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਜੈ ਨਰਾਇਣ [(1986) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 75]; ਨਵਨੀਤ ਆਰ. ਕਮਾਨੀ ਬਨਾਮ ਆਰ.ਆਰ. ਕਮਾਨੀ [(1988) 4 SCC 387] ; ਬੀ.ਐਨ. ਨਾਗਾਰਾਜਨ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ [(1966) 3 SCR 682 : AIR 1966 SC 1942 : (1967) 1 LLJ 698]; 1964 ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1 [(1965) 1 SCR 413, 499 : AIR 1965 SC 745] ਅਤੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ. [(1982) 2 SCC 101 : 1982 SCC (Cri) 361 : (1982) 3 SCR 235, 243] ਐਨ.ਐਲ. ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ. ਪਟੇਲ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਝੂਠੇ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ. ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਚੀਫ਼ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਨਡਿਆਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ ਲੰਬਿਤ ਹੈ 1990 ਦੇ 1998 ਅਤੇ 1990 ਦੇ 1999 ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ.

202. ਇਸ ਨੇ ਅਧੀਨ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ "ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਜੱਜਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਜੇ.ਐਸ. ਵਰਮਾ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:

"447. ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਵੈ-ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ

ਨਿਆਂਕਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਬੰਧਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਜਾਏ ਕੇਵਲ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਰੱਖਣ ਦੇ। ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਨਾਲ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਪੂਰੇ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਦੇ ਬੰਧਨਕ ਦੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਲਈ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਪਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅੰਤਤੋਗਤਵਾ ਇੱਕ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ।

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

203. ਅਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:

ਅਸੀਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਡਰਾਫਟ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 289 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਹੋਰ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ 'ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 324(2) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਾਤੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਵੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਈ ਸੀ, ਤਾਜ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 124(1) ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 217(1) ਜੋ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਣਿਤ 'ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ' ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਫਿਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਚ੍ਛੇਦ 324(2), ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੁਆਰਾ ਬੱਧ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਖਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਬਜਾਏ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇਣ ਦੇ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਾਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮਾਨਕ ਤੈਅ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ-477 ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:

"477. ਬਣਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ

ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵਾਸਤਵਿਕ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਵਾਇਤੀ ਮਾਨਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਸੀ। ਇਥੇ ਉਲਲੇਖਿਤ ਮਾਨਦੰਡ, ਜੋ ਕਿ ਵਾਸਤਵਿਕ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਉਭਰ ਕੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਟਲਾਈਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ — ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ — ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਉਮੀਦ ਹੈ।"

204. ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਨਦੰਡ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹਨ।

205. ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਬਲਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਵੀ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ। ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਲੇਖਾ ਅਤੇ ਆਡਿਟ ਕੰਟਰੋਲਰ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਜੋ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਖੁਦ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਲਾਹ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੈ।

206. ਵਿਸ਼ਾਖਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, ਵਿੱਚ, ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਯੌਨ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਸੇਵਿਕਾ ਦੇ ਕਥਿਤ ਬਰਬਰ ਗੈਂਗਰੇਪ ਨੇ, ਜੋ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਟਰਿਗਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਗੇ ਵਧ ਕੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਯੌਨ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸਾਮਾਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 15 ਅਧੀਨ, ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ, ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਲਾ ਏਸ਼ੀਆ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਬੀਜਿੰਗ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਅੰਤਰਾਲ ਵਿੱਚ:

ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼:

10. ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

- ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਹੇਠ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕਣ;
- ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਉਚਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ ਦੇਣਾ; ਅਤੇ
- ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨਾ।"

207. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਧੀ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਔਰਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੰਧੀ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ

ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਾਨਕ ਤੈਅ ਕੀਤੇ। ਮਾਨਕਾਂ ਵਿੱਚ ਯੌਨ ਉਤਪੀੜਨ ਨੂੰ ਕੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੰਤਰ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬੰਧਨਯੋਗ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਨਕ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੁਰਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਹੈ, ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹੇ, ਜਦੋਂ ਸੰਸਦ ਨੇ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਆਈ।

208. ਖਾਸ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ 1998, ਰੇ(ਤੀਜਾ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ), ਜੋ ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 143(1) ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਸੀ, ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 217(1) ਅਤੇ 222(1) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਰਾਏ ਕਾਫੀ ਹੈ), (ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰਾਏ 'ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ' ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ। ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਸੀਨੀਅਰ-ਮੋਸਟ ਪੁਇਸਨੇ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਫੈਸਲੇ [ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ] ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਤੋਂ ਉੱਭਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ' ਸ਼ਬਦ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 124(2) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੀ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ:

"124(2). ਹਰੇਕ ਜੱਜ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਹੇਠ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਉਹ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਮਰ ਦੇ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਲਾਹ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ:

ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ –

- ਇੱਕ ਜੱਜ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਹੇਠ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਦਫ਼ਤਰ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ;
- ਇੱਕ ਜੱਜ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

209. ਜੋ ਗੱਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਅਤੇ ਉਚ ਨਿਆਯਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਮਾਨਦੰਡਾਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਟਲਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

210. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇਪਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ

ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਅਸਲ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਨਿਆਇਕ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੋਈ ਜਾਦੂਈ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ, ਸਾਧਾਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦੇ, ਖਾਲਿਸਤਾਂ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸੱਤਾ ਜਾਂ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਹਥਿਆਉਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸੁਸਤੀ ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਸਲ ਖਾਲੀਆਂ ਜਾਂ ਵੈਕਿਊਮ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਆਇਕ ਕਾਰਜ ਦੇ ਮੂਲ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

211. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਇਕ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਘਿਨੌਣੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁਝ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ *ਮਨੋਜ ਨਰੂਲਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ* ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਅਭਿਸ਼ਾਪ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ:

"ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁੱਪ ਜਾਂ ਅਬੇਅੰਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ

65. ਅਗਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁੱਪ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਚੁੱਪ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਬੇਅੰਸ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਤਰੱਕੀਸ਼ੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉੱਨਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਭਿਆਸ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਜਨਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਨਹਿੱਤ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਲੋਕਸ ਸਟੈਂਡੀ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਦੀ ਉਦਾਰੀਕਰਨ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗੋਦ ਲੈਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ (1987) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 66 : 1987 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਸਿਵਿ) 33 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1987 ਐਸ.ਸੀ. 232) ਜਾਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਬੰਧੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਡੀ.ਕੇ. ਬਸੂ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ (1997) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 416 : 1997 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 92 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1997 ਐਸ.ਸੀ. 610 ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਾਖਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ (1997) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 241 : 1997 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਕ੍ਰਿ) 932) ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ।"

212. ਭਾਨੁਮਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਨੇ ਕਾਨਫਿਡੈਂਸ ਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੈਧ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਅੰਤਰਾਲ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"50. ਸਿੱਖਿਆ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿਹਾ: 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਜਾਂ ਮਾਦੀ ਰੂਪ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਅਬੇਅੰਸ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਲਈ ਉਸਦੇ ਹੋਰ ਠੋਸ ਅਤੇ ਕੋਡਿਤ ਘਟਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।' (ਪੰਨਾ 82)

51. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂਪ੍ਰਦਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੁੱਦੇ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁੱਪ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਏ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 368 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਚੁੱਪ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਉਭਰਿਆ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਅਤੇ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨੋ-ਕਾਨਫਿਡੈਂਸ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਇਸਦੀ ਚੁੱਪ ਹੈ।

213. *ਕਲਪਨਾ ਮੇਹਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਅੰਤਰ ਅਲੀਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"51. ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਜੈਵਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਸਦੀ ਚਾਲੂ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਬੋਚਤਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਧਾਂ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲਚਕਦਾਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਨਵੀਨ ਜਿੰਦਲ [ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਨਵੀਨ ਜਿੰਦਲ, (2004) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 510] ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।"

XXX

XXX

XXX

53. ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2017) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1] ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ (ਡਾ. ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਨਿਆਂਕਾ.) ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਕਾਸ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਵੀਨ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸਦੀ ਮੂਲ ਸਮਝ ਨਾਲ ਜਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨਿੱਜਤਾ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਰਹੀ ਸੀ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਧਾਰਾ 324(2) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੂਲ ਸਮਝ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਮਝ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸਾਂ ਸਮੇਤ, ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ।

214. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, *ਮਨੇਜ ਨਰੂਲਾ (ਉਪਰੋਕਤ)* ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"74. ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਾਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਰੱਕੀਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ, ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ, ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਚਟਾਨ ਉੱਤੇ ਜੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਮਿੱਟੀ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਪਰਤ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਹੈ।" [ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਹਿਸ, 1948, ਵੈਲ. VII, 38]"

215. ਅਸੀਂ ਧਾਰਾ 324 ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਪਰੀਆਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਇੱਕ ਨਤੀਜੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉੱਚਤਮ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਅਸੀਮ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਿਰਫ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ।

216. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਰ ਦੇ ਬਜਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸਿੰਫਨੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ 1990 ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜਵੀਂ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 2015 ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਗਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟਾਂ।

217. ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵਿਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜਨਕਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।

218. ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਲ 1993 ਤੋਂ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਟੀਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

219. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਪਿਛੋਕੜ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜਨਕਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੱਤ ਦਹਾਕੇ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨਾਂ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਤਾ ਦੀ ਬਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਨਾਮਲੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੋਪਾਲ ਸੰਕਰਨਾਰਾਯਣਨ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਂ ਖਾਲੀਪਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵੰਡ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਈ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

220. ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਾਖਾ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਇਹ ਜਾਣਦਿਆਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਸੰਸਦ ਨੇ 1950 ਦਾ ਐਕਟ ਅਤੇ 1951 ਦਾ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾ ਆਮ ਚੋਣ ਹੋਇਆ। ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 146 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 229 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ, ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ। ਸੰਦਰਭ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਕੋਈ ਅਟੱਲ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324 (2) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀਪਨ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

221. ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕਰਦੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਗੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆਗਾਮੀ ਨਾ ਹੋਣ ਵਿੱਚ. ਕਾਰਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਭਾਲ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬੰਧ ਹੈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ, ਇਸ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਅਤੇ ਸਥਾਈ.

222. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆਈ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹ, ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇੱਕ ਲਗਭਗ ਅਣਥੱਕ ਖੋਜ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਰਮ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਇੱਕ ਅਨਿਆਇਕ ਅਤੇ ਪਕ੍ਸ਼ਪਾਤੀ ਨਿਗਰਾਨੀਕਰਤਾ, ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਲੈਟਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਸਰਤ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਸੱਤਾ ਦੇ ਹਾਸਲ ਅਤੇ ਰਖਰਖਾਵ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਯਕੀਨੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

223. ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਫੂਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ, ਧਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਉਛਾਲ, ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਮੋਲਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਨਾਲ ਪਕ੍ਸ਼ਪਾਤੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਅਟਲ ਅਤੇ ਰੁਕਣਯੋਗ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕੀਤਾ

ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਸਪਾਖੀ ਢੰਗ ਲਈ ਰਾਇਆਂ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਉਮੀਦ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ, ਇਸ ਛਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਕੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

224. ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ, ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਬਾਨੀ ਪਿਤਾਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਬਾਨੀ ਪਿਤਾਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

225. ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗਣਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀਕਰਣ, ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨਾਲ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਆਮ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡਰਾਉਣੀ ਹਕੀਕਤ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਚੋਣਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਵੱਡੇ ਪੈਸੇ' ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਇਹ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਐਲਾਨਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਹੋਰ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਟਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

226. ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨਾ ਤਾਂ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੇਕਰ ਸੱਦਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਮੰਡੇਮਸ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਮੁੱਲਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ, ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 19 ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਨਾਲ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਵਾਰ, ਜਦੋਂ ਕਿ 'ਕਨਾਇਵ', ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, 'ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ', ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਔਪਚਾਰਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਰੀਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲਈ 'ਲੋਕਤੰਤਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

227. ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਮੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਇੱਕਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਇਹ ਸਦਾ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਇੱਕ ਅਸਥਾਈ ਜਾਂ ਅਸਥਾਈ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜੋ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੀ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

228. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 148, ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਧਾਰਾ 324(2) ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ। 'ਤੇ ਏ ਦੋਵਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ, ਫਰਕ ਬਿਲਕੁਲ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਅਨੰਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ, ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਧੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟ ਦੀ ਲੋੜ. ਸੰਸਦ ਦਾ ਇਨਕਾਰ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਸਭ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਾਖਾ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਅਥਾਰਟੀ, ਸਾਨੂੰ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜੋ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਤੱਕ ਹੀ ਜੀਵਨ ਝੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਹਿਲਾਂ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਲਈ।

229. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਹੀ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ:

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਾਂਗੇ ਕਿ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਜਬ, ਪਰ ਇਹ ਉਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਰੱਖੇਗੀ ਜਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਆਰਟੀਕਲ 77 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇਹ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਦੀ ਜਾਂਚ [ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ], ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 4A ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਲਿਸ ਸਥਾਪਨਾ ਐਕਟ, 1946, ਉਸ ਨਿਯੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ. ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ, ਦਾ ਨੇਤਾ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਭਾਰਤ ਦਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ. ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ ਲੋਕਪਾਲ, ਲੋਕਪਾਲ ਅਤੇ ਲੋਕਾਯੁਕਤ ਐਕਟ, 2013 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਮੁਲਾਕਾਤ ਅਸੀਂ ਲੋਕਪਾਲ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਯੁਕਤ ਐਕਟ, 2013, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"4. (1) ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ—" ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟ: ਡਿਜੀਟਲ

(ਅ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ—ਚੇਅਰਪਰਸਨ;

(ਬ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ—ਮੈਂਬਰ;

(ਸ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ—ਮੈਂਬਰ;

(ਦ) ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੱਜ—ਮੈਂਬਰ;

(ਈ) ਇੱਕ ਉੱਚ ਨਿਆਂਕਾਧੀਸ, ਜਿਸਨੂੰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ (ਅ) ਤੋਂ (ਦ) ਤੱਕ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ—ਮੈਂਬਰ।

(2) ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਵੈਧ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(3) ਲੋਕਪਾਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪੈਨਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਖੁਸਪੈਠ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀ, ਜਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਚੌਕਸੀ, ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਿੱਤ ਸਮੇਤ ਬੀਮਾ ਅਤੇ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਪਯੋਗੀ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸੱਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਖੋਜ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਏਗੀ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਖੋਜ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅੰਸ਼ਕਾਲਿਕ ਜਾਤੀਆਂ, ਅੰਸ਼ਕਾਲਿਕ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ, ਅਲਪਸੰਖਿਆਕਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

ਹੋਰ ਇਹ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਖੋਜ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(4) ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਲੋਕਪਾਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਖੁਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰੇਗੀ।

(5) ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਖੋਜ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ, ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫੀਸ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਪੈਨਲ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਢੰਗ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।*

ਅਸੀਂ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ, ਜੋ ਹੋਰ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵੀਂ) ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

230. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨੇਤਾ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ।

231. ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੀ.ਸੀ. ਕੀ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ?

232. ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਖੁਦ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਦਾ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿਤਾਮਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 1993 ਤੋਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਬਹੁ-ਸਦਸਯੀ ਟੀਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਥੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਫਰਕ 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 324(5) ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕਾਰਜਾਲਯ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ' ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਅਪਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਜੱਜ ਨੂੰ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਕਾਰਜਾਲਯ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਆਰਟੀਕਲ 324(5) ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"324(5) ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਉਹ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ;

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਸਿਵਾਏ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਹੀ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ:

ਹੋਰ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਸਿਵਾਏ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ।"

233. ਅਸੀਂ ਉਕਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ:

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਉਹ ਹੋਣੀਆਂ ਸੀਆਂ ਜੋ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਸੰਸਦ ਨੇ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰੰਤ 1991 ਦਾ ਐਕਟ ਨਾਲ ਕਦਮ ਰੱਖਿਆ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਪਰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਵੀ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ

ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਛੇ ਸਾਲ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਇਕਤਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਧਾਰਾ 10(1) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਂਛਨੀਯ ਮੰਜ਼ਿਲ ਸੀ, ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 10(3) ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਇ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ, ਲੇਖ 324 ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ [ਦੇਖੋ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ)]। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜੇਤੂ ਅੜਚਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਧਾਨੇਆ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਥੇ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਅੰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਹਟਾਉਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਲੇਖ 324(5) ਦੇ ਸਾਦੇ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਨਾਮਾਨਜ਼ੂਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਦਿਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਂਗ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰੋਵੀਸੋ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਕੇ ਇਕੱਲੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰੋਵੀਸੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਨੁਕਸਾਨ. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਦੂਜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। 'ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ' ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਟਾਉਣਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ. ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ, 'ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਸੁਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਰਨ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਸਟੈਂਡਅਲੋਨ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ਨ ਬਣੋ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਤੀਜਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਦਿਮਾਗ, ਇੱਕ ਅਸਧਾਰਨ ਨਤੀਜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਜੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹੇਠ ਉਪਲਬਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਨਤੀਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਸਿਵਾਏ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਾਂਗ ਮਹਾਦੋਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਪਰ ਉਹ ਮਹਾਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਹੋਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਮਹਾਂਦੋਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਾਂਗੇ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਾਂਗੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਕੰਮ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਲਟੀ-ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੀ

ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਟੀਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਇਹ ਸੰਸਦ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਕਿ ਕੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਵੀ. ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ।

ਡੀ.ਡੀ. ਸੰਬੰਧੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸਕੱਤਰਾਲਾ/ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਖਰਚ ਚਾਰਜ ਕਰਨਾ

234. ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਮੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸਕੱਤਰਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਖਰਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ/ਰਾਜ ਸਭਾ ਸਕੱਤਰਾਲਾ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

235. ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਦੂਜਾ ਜਵਾਬੀ (ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ) ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1043 ਦੇ 2017 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਉਂਟਰ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਦਲੀਲ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਉਂਟਰ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪੱਖ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਖਰਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਚਾਰਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿੰਗ ਆਫ ਐਕਸਪੈਂਸਿਜ਼ ਆਨ ਦ ਕੰਸੋਲੀਡੇਟਿਡ ਫੰਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਿੱਲ, 1994 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਰਚੇ ਦੇ ਆਈਟਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸਕੱਤਰਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਖਰਚ ਚਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ 13.04.2012 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਦਿਸੰਬਰ, 2016 ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2A) ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਤਾ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੀ ਸਟਾਫ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ।

236. ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਕਠਿਨ ਅਤੇ ਈਰਖਾਜਨਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਧੀਨਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੁੱਟਣਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਜਾਂ ਕੱਟੌਤੀ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਯਾਪਤ ਫੰਡ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਦਬਾਅ ਅਧੀਨ ਝੁਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਇੱਕ ਸੂਖਮ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਜਿੱਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਕੱਟੌਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਆਵੇਗੀ।

237. ਬੇਸ਼ੱਕ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦਾ ਪੱਖ ਇਹ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

238. ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਉਚਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਧਿਆਨ

ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੜ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਮਰਥਿਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਖਰਚੇ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੇਰਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਤਕਾਲਿਕ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਖਰਚਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ।

ਈ.ਈ. ਅੰਤਿਮ ਰਾਹਤ

239. ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

I. ਅਸੀਂ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਭਾਰਤ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ, ਜੇਕਰ, ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨੇਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੇਤਾ ਜਿਸ ਕੋਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਮਾਨਕ ਤਬ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

II. ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਾਹਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਸਕੱਤਰੇਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਚਾਰਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਫੰਡ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ/ਸੰਸਦ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਸਤੋਗੀ, ਜੇ.

1.ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਕੇ.ਐਮ. ਜੋਸਫ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਨੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਤਰਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਿੱਚੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਵਾਧੂ ਨਤੀਜੇ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਲਾਈਨਾਂ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਜੋ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਭਰਦਾ ਹੈ।

2. ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

I. ਹਵਾਲਾ

II. ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ

III. ਆਜ਼ਾਦ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ?

A. ਜਮਹੂਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

B. ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

C. ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ

IV. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚਾ: ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਕਿਊਮ ਵੀ. ਟੀ.ਐਨ. ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ

VI. ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਢੰਗ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ

VII. ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਾ - ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਪਦੰਡ

VIII. ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ/ਵਿਧਾਨਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

IX. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁੱਪ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਖਲਾਅ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ

X. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ

XI. ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ

I. ਹਵਾਲਾ

3. ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਇੱਕ ਗੁੱਛੇ ਦੀਆਂ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਜਨਵਰੀ 2015 ਵਿੱਚ ਅਨੂਪ ਬਰਨਵਾਲ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਯਾਚਿਕਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ। ਯਾਚੀਕਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ, ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਵਿਧੀ ਗੁੰਮ ਹੈ। ਯਾਚੀਕਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂਗੇ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਿਰਫ ਸੰਸਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜੋ ਮਨਮਾਨੀਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਯਾਚੀਕਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ/ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ) ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ, ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਮੁੱਖ ਸਤਰਕਤਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਲੋਕਪਾਲ, ਪ੍ਰੈਸ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵੱਧ ਜਾਂਚ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਨਾਲ। ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇੱਕ ਤਟਸਥ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਕੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ/ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂਡੇਟਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ। 23 ਅਕਤੂਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਮਹੱਤਵਤਾ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 145(3) ਅਧੀਨ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਆਦੇਸ਼ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਬੂਤ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਹੈ।

ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 324 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਕਰੀਬੀ ਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 145 (3) ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ, ਤਦਨੁਸਾਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਤ ਐਲਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪਾਸੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ।"

4. ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਟੈਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 29 ਸਤੰਬਰ 2022 ਨੂੰ, ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਬੀ ਪਾਸੇ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ।

5. ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਦੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਪਣ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ 'ਤੇ ਹੀ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ) ਐਕਟ, 1991 (ਇਸ ਨੂੰ "ਐਕਟ 1991" ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਪੁਆਇੰਟ ਜ਼ੋਰ ਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸੰਸਦ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਵਧਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ/ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

6. ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਸ੍ਰੀ ਆਰ. ਵੇਂਕਟਰਾਮਾਨੀ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਖਾਲੀਪਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ।

7. ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਸ੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮੇਹਤਾ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ/ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੇ ਲਈ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਲਈ, ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ। ਸੀਖਿਆ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੇਹਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸ੍ਵਤੰਤਰਤਾ" ਕੁਝ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਵੀ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ

ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

8. ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸਿਰਫ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਅਜਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪੈਰਾਮੀਟਰਾਂ ਜਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ/ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਤੇ ਟਰਮ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ।

9. ਇਹ ਕੇਸ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਮੌਲਿਕ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵੱਡੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵੱਲ ਵੀ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ, ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਜਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਤਟਸਥ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਬਹਿਸਯੋਗ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਿੰਦੂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ।

II. ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ

10. ਅਨੁਚਛੇਦ 324 (1) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਉਚਾਈ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਹੋਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੈ।

11. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਣ, ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

12. 1 ਅਕਤੂਬਰ 1993 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਦੋ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦੇ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰਚਨਾ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਹੈ।

13. ਅਨੁਚਛੇਦ 324(3) ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

14. ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਾਰੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਐਕਟ 1991 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।

15. ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ, ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ੋ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

16. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਸਟਾਫ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(6) ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦਾ ਗਵਰਨਰ, ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਸਟਾਫ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏਗਾ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ।

17. ਜੋ ਸਵਾਲ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਂਗੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

III. ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਹੈ

A. *“ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ”*

18. ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਮੂਲ ਧਾਰਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ। “ਲੋਕ” ਉਹ ਕੇਂਦਰੀ ਧੁਰਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ “ਇੱਕ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਦਲਾਅ ਬਿਨਾਂ ਖੂਨ-ਖਰਾਬੇ ਦੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

19. ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਜੌਨ ਡਿਊਈ ਅਨੁਸਾਰ, “ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ”, ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਰੇਂਜ ਦੀ ਹੈ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਾਰੇ ਸਾਂਝੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

20. ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਉਸ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਖਾਕਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ “ਅਸੀਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ” ਦੇ ਵਾਕ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਕ ਇਹ ਵੀ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਚੁਣਨ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾਕੁਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਵਾਕ ਇਹ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵੱਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ “ਸੰਪ੍ਰਭੂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ” ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਵੀ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੰਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਬਣਾਉਣ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ "ਲੋਕਤੰਤਰੀ" ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਸੰਪ੍ਰਭੂ", "ਸਮਾਜਵਾਦੀ", "ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ", "ਗਣਰਾਜ"। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ "ਨਿਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ" ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। "ਨਿਆਂ" ਸ਼ਬਦ ਭਾਰਤੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਨਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂ ਤਿੰਨ ਘਟਕਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਸੀ: ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ।

21. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਸਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਕਲਿਤ ਹਨ। ਜੋ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਜੋਏ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਸਤੰਭ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ 'ਤੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚੇਤਾ ਵੀ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸੁਤੰਤਰ ਸੁਭਾਵ ਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਤੰਭਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਮੰਗ ਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾ ਕੇ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਤੰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਗੀਆਂ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਾਠ ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਠੱਪ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਕੰਮ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਿਤ ਅੰਤਰਾਲਾਂ 'ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਹੋਂਦੀ ਰਹਿਣ।

22. ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨਿਯਮਿਤ ਅੰਤਰਾਲਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖਪਾਤ ਜਾਂ ਪਕ੍ਸ਼ਪਾਤ ਦੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ 'ਤੇ "ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰੀ,

ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ" ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। "ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰੀ", "ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼", ਅਤੇ "ਨਿਯੰਤਰਣ" ਦੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਭਾਰਤੀ ਮਿੱਟੀ 'ਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਸੰਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਬਢਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੰਸਥਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਥਾਪਕ, ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਸੀ "ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਉੱਪਰਲੀ ਪਰਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਮਿੱਟੀ 'ਤੇ ਹੈ।"

23. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਉੱਚਤਮ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਜੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨਮਾਨੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪਕ੍ਸ਼ਪਾਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ ਬਲਕਿ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਡਰ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਜਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੱਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਮੂਲ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਚੁਣਨਗੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਚਿਤਤਾ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ। ਜੇ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੀ ਮਾਮੂਲੀ ਖਰਾਬ ਫੈਸਲੇ ਜਾਂ ਪਕ੍ਸ਼ਪਾਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰੇਗੀ। ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੰਮ ਕਾਰਨ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ, ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਦੇਸ਼ ਨੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਤੰਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਪਣਾਇਆ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਲਾਭ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਅਸਪਸ਼ਟ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

24. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨੌ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਦੁਰਲੱਭ ਆਰਥਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਉੱਤੇ ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਜਿੱਥੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਫਲਫੁੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ

ਲਾਭ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਹ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੀਵੰਤ ਅਸਰਤਾ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਨਿਆਂਪੂਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਚਾਹਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਰਦਾਰੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਨਤਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।"

25. ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਜਦੋਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਸੰਸਥਾਨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

26. ਲੋਕਤੰਤਰ ਇੱਕ ਅਮੂਰਤ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਸਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪੈਰਾਮੀਟਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਤੂਨਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

27. ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੈਧਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਜੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਨਾਗਰਿਕ ਇਹ ਯਕੀਨ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕਾਂ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਮਨਮਾਨੇ ਜਾਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

28. ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੰਸਥਾਨ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ।

ਬੀ. ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

29. ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਚੋਣ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਡੇਟ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਗਣਰਾਜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਰਾਹੀਂ, ਨਾਗਰਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੋਟਿੰਗ ਰਾਹੀਂ, ਨਾਗਰਿਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਨਤਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵੋਟਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਨਾਗਰਿਕ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਚੁਣਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ,

ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੌ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"...ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੀ ਇੱਕ ਸੂਚਿਤ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਸਮੇਤ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਤਰਕ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਮੂਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੂਚਿਤ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।"

30. ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁਣ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਲਿਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ।54 ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਸ਼ੀਏ ਦੇ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਇੰਨਾ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ।

31. ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੂੰਕਿ ਕੋਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚਦਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

32. ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਈ ਭਾਰਤੀ ਆਗੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਮਸੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ85 ਅਤੇ ਕੇ.ਟੀ. ਸ਼ਾਹ86 ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਸਮਿਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਮਸੌਦਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ।87 ਮਸੌਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਵਤੰਤਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:

1. “21 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਸਦੀ ਇਕਾਈ, ਜਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੋ-ਸਦਨੀ ਹੈ, ਹੇਠਲੇ ਤੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਚੈਂਬਰ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਾਨਸਿਕ ਅਸਮਰਥਤਾ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਚਿਤ ਹਲਕੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਵਾਸ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ।

2. ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਫ਼ਤ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਵੋਟਿੰਗ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਚੋਣਾਂ

3. ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਭਾਵੇਂ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਕਾਈ ਦੀ, ਸਮੇਤ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਸੰਘ ਜਾਂ ਇਕਾਈ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਘ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।"

33.ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਰੇਮਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੀ.ਐਨ. ਰਾਉ ਦੀ ਡਰਾਫਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ 'ਤੇ ਨੇਟ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ: "ਧਾਰਾ 12. ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਨਾ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਵਾਂ ਹੈ।"

34. ਪਰ ਕੇ.ਟੀ. ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, "ਜੇ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੂਬਾਈ ਸ੍ਵਾਯੱਤਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ; ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਬਦਬੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸੂਬਾਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਾ ਕਰੇ।" *ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ 'ਤੇ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਸਮਿਤੀ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਮਤ ਵੋਟ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।* ਫਿਰ ਇਹ ਧਾਰਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ "ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਉਪ-ਸਮਿਤੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ" ਵਿੱਚ 16 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1947 ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ।

35. ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਸਮਿਤੀ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਡਰਾਫਟ ਨੂੰ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਉਪ-ਸਮਿਤੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਅਧਿਕਾਰ "ਵਧਾਇਆ ਜਾਂ ਸੋਧਿਆ" ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।*ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਉਪ-ਸਮਿਤੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ 17 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1947 ਨੂੰ, ਵੋਟ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਦੋ ਸੁਝਾਅ ਸਨ। ਐਸ.ਪੀ.ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ, "ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪਰਯਾਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਯਤਵ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ* ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ *ਅਛੂਤਾਂ", ਅਤੇ ਜੈਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਨੰਤਸਾਯਨਮ ਅਯਯੰਗਾਰ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਅਜਿਹੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਟਸਥ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਾਰੇ ਧਿਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣ।*

"ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਯਤਵ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।"[94] ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ 18 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1947 ਨੂੰ "ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਰਧ-ਨਿਆਇਕ ਸੰਸਥਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।"[95]

36. ਜਦੋਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹੁੰਚੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ

ਨਹੀਂ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ।[96] ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"...ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਮੁਫਤ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਗੁਪਤ ਮਤਦਾਨ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਯਮਿਤ ਚੋਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ... ਤੀਜਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਜੋ ਇਸ ਮੌਲਿਕ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।"

37. ਪਰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।[98] ਸੀ. ਰਾਜਗੋਪਾਲਾਚਾਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿਧੀ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਉੱਤੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਮੇਰਾ ਇੱਕੋ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਭਾਉਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ, ਪੂਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਸੰਘ ਵਿਧਾਨਸਭਾ ਦਾ ਚੋਣ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਵੋਟ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਘ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਚੋਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਹਰ ਬਾਲਗ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਣਨ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਸਭਾ ਲਈ ਸਿੱਧਾ ਵੋਟ ਮਿਲੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਉਹ ਵੇਰਵੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਚਾਹੇ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਚੋਣ, ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

38. ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਿ:

"ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅੱਗੇ ਜਾਵੇਗੀ। ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੋਣਗੇ; ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੋਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਾਂਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀ ਐਤਰਾਜ਼ ਹੈ। ਜੇ ਪੂਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਰਾਜੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਭਾਰਤ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਰੱਖਣਾ ਸਲਾਹਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੀਮਿਤ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ।"

39. ਗੋਵਿੰਦ ਬੱਲਭ ਪੰਤ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਚਿੰਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜੋ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਬੁਲਬੁਲਾ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੇ।"

40. ਪੰਤ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ:

"ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਆਉਣ, ਅਸੀਂ ਜਰੂਰ ਕੁਝ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਰੱਖਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਝੁਕਾਂਗੇ।"

41. ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਵਜੋਂ, ਗੋਵਿੰਦ ਬੱਲਭ ਪੰਤ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਅਸਰ ਨਾਲ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਫਰੇਮਿੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। "ਜਦੋਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਅੜਿਕਾ ਪਾਇਆ, ਤਾਂ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਸਮੇਤ ਪੰਤ ਦੀ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ।

42. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, "ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਮਿੰਟਾਂ" ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ 21 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1947 ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ: "ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਧਾਰਾ 13 ਨੂੰ ਮਿਟਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵੱਲੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਘ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਮਿਲੇ।" ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ: "ਇਸ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸਿਦਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

43. ਇਸ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਜੋ ਗੱਲ ਉਭਰ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ; ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ, ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਰਿਆਸਤੀ ਰਾਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਘ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਜੇ ਉਹ ਧਾਰਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਕਾਲਖੰਡ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਿਥੇ ਰਿਆਸਤੀ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕਜੁੱਟ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਨੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

44. 16 ਜੂਨ 1949 ਨੂੰ ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ, ਬਾਲਗ ਫਰੈਂਚਾਇਜ਼ੀ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ:

"289-ਬੀ: ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ: ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ; ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਹਰ ਉਹ ਨਾਗਰਿਕ, ਜੋ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਰੀਖ 'ਤੇ ਇੱਕੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਘੱਟ

ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਸਥਿਰਤਾ, ਅਪਰਾਧ ਜਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।"

45. ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਬਣ ਗਈ।

46. ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਦੇ ਅਧੀਨ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ (ਆਰ.ਓ.ਪੀ.) ਐਕਟ, 1951 ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਦੁਆਰਾ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਆਰ.ਓ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62(1) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ: "ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਹੈ, ਫਿਲਹਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਉਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।" ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਰ.ਓ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਛੇਦ 326 ਹੈ।

47. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਲਈ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸੀਮਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। *ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ, ਨਾਮੱਕਲ ਹਲਕਾ ਅਤੇ ਹੋਰ* (ਇਥੇ "ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ") ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਛੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਂਚ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਨੁਚਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 329(b) ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਅਨੁਚਛੇਦ 329(b) ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮਤਾ ਦਿੱਤਾ: "ਵੋਟ ਦੇਣ ਜਾਂ ਚੋਣ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

48. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਣਾਇਆ। (ਇਥੇ "ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ")। ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਤੇ 329(b) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ:

"ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਪੈਨਸਿਲ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਵੋਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ....ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ। ਜੇਕਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾਗਰਿਕ ਮਹੱਤਵ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਹਿ ਕੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਨਾਗਰਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਕਿਸੇ ਆਤਮ-ਸ਼ਾਸਨ ਵਾਲੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਲਈ ਕੁਝ ਮਾਇਨੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਕਟਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ... ਸਿੱਧਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚੁਣੇ

ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।"

49. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਯੋਤੀ ਬਸੂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਦੇਬੀ ਘੋਸਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (ਇਥੇ "ਜਯੋਤੀ ਬਸੂ") ਵਿੱਚ ਦੋ-ਜੱਜ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਇੱਕ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਦੋ-ਜੱਜ ਦੀ ਬੈਂਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲਈ ਗਏ:

"ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਰਜਣਾਵਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ।"

50. ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ, ਵਿਅਕਤੀ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖ 326 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਉੱਠਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

51. ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਸੁਧਾਰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (ਇਥੇ "ਏਡੀਆਰ") ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ: "ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਰਗਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ - ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ, ਵੋਟਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅਤੀਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੋਣ ਜਾਂ ਮੁੜ-ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਇਹ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਜਾਂ ਮੁੜ-ਚੁਣਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ..."

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

52. ਏ.ਡੀ.ਆਰ. ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰ.ਓ.ਪੀ. ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੀ ਸੋਧਾਂ ਨੇ ਏ.ਡੀ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਮੈਂਡੇਟ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਵਲੋਂ ਕੇਸ *ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ (ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ.) ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ* (ਇਥੇ "ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. 2003" ਕਹਾਂਗੇ) ਵਿੱਚ ਜਾਂਚੀ ਗਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁੜ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਵੋਟਰ ਕੋਲ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਪੂਰਵਜ/ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਣਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ)। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੋਟਰ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ (ਐਮ.ਬੀ. ਸ਼ਾਹ, ਵੇਂਕਟਰਾਮਾ ਰੈਂਡੀ, ਡੀ.ਐਮ. ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ, ਜੇ.ਜੇ) ਨੇ ਇਕਮਤ ਨਾਲ

ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਕਿ ਵੋਟਰਾਂ ਕੋਲ ਅਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਮਤਭੇਦ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪਰਿਧੀ ਕੀ ਹੈ।

53. ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ ਅਤੇ ਜਯੋਤੀ ਬਸੁ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਜਸਟਿਸ ਐਮ.ਬੀ. ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇਣ ਜਾਂ ਚੋਣ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੋਈ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਗਏ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ।" ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਇੱਕ ਵੋਟਰ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ [ਆਰ.ਓ.ਪੀ.] ਐਕਟ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ, ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਿਵਾਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਣ ਦੇ।" ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

54. ਨਿਆਂਕਾ ਵੇਂਕਟਰਾਮਾ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ; ਫਿਰ ਵੀ, ਇਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਦਮ ਨੇ ਆਰਟੀਕਲ 326 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਲੱਭੀ..."

55. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ *ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ* ਅਤੇ *ਜਯੋਤੀ ਬਸੁ* ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ, ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਜੇਕਰ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 326 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ, ਭਾਵ, ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸਿਰਫ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

56. ਜਸਟਿਸ ਵੈਂਕਟਰਮਾ ਰੈਡੀ ਨੇ ਫਿਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਵੋਟ/ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਦੇ ਐਕਟ ਨਾਲ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਉਸਨੇ ਰੱਖਿਆ:

"ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵੱਲ ਬੈਲਟ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ

ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ, ਜਦੋਂ ਵੋਟਰ ਪੋਲਿੰਗ ਬੂਥ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣਾ ਉਸ ਦੀ ਰਾਏ ਅਤੇ ਪਸੰਦ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 19(1) (ਅ) ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਦੇਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਰਗੇ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸਿਰਫ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾਗਰਿਕ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ...

ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ:

ਉਸਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ:"ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ; ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 19(1)(ਅ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣਾ ਵੋਟਰ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।"

57 . ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਐਮ. ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਜਸਟਿਸ ਵੇਂਕਟਰਾਮਾ ਰੈੱਡੀ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ, ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਮਤ ਫੈਸਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

58. ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. 2003 ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ *ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* (ਇਥੇ "ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ")। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

"ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਮੁਕਤ ਫੈਸਲਾ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਜਿਓਤੀ ਬਸੂ ਬਨਾਮ ਦੇਬੀ ਘੋਸਾਲ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ

ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਪਰ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ, ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ, ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਲੇਖ 80(4) ਕੇਵਲ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

59. ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਆਚ ਦਿੱਤੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਵੈਂਕਟਰਾਮਿਆ ਰੈੱਡੀ ਦੀ ਰਾਏ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ 2003 ਵਿੱਚ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ 2003 ਨੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ/ਚੋਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਸੀ, ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਲਗਦਾ।

60.ਦੇਸੀਆ ਮੁਰਪੋਕ੍ਕੁ ਦ੍ਰਾਵਿਡ ਕਜ਼ਾਗਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਇੱਕ ਤਿੰਨ-ਜੱਜ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਚੋਣ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ (ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ) ਆਰਡਰ, 1968 ਦੇ ਸੋਧ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪੋਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁੱਲ ਵੈਧ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 6% ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 2 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਵਕੀਲ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬਹੁਮਤ ਨੇ 2:1 ਨਾਲ ਸੋਧ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਸਟਿਸ ਚੇਲਾਮੇਸਵਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਏ ਲਿਖੀ। ਵਿਰੋਧੀ ਜੱਜ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਚਿੱਤ 81 ਅਤੇ 170 ਰੂ/ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਿੱਤ 325 ਅਤੇ 326 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਿੱਤ 326 ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ, ਭਾਵ, ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ, ਜੋ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਅਨੁਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਦਸੇ ਗਏ ਮੈਦਾਨ 'ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਨੁਚਿੱਤ 325 ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਖੇਤਰੀ ਹਲਕੇ ਲਈ ਇੱਕ ਆਮ ਚੋਣ ਰੋਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਹੋਰ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਆਦਿ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਚੋਣ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਨੁਚਿੱਤ 81 ਅਤੇ 170 ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 81(2) (ਬੀ) ਅਤੇ 170(2)(7) ਅਧੀਨ ਖੇਤਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਮਿਲਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵੋਟਰ ਹੋਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੋ 18 ਸਾਲ ਦੀ

ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਣ (ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ) ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਅਨੁਚਿੱਤ 326 ਅਧੀਨ ਦਸੇ ਗਏ ਚਾਰ ਮੈਦਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

61. ਜਸਟਿਸ ਚੇਲਾਮੇਸਵਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵੋਟ ਦੇਣ ਜਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਐਨ.ਪੀ. ਪੋਨੁਸਵਾਮੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਉੱਠਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਵਜੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ:

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਨਮਾਨ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਰਾਏ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਨੋਂ ਬਿਆਨ (ਉੱਪਰ ਕੱਢੇ ਗਏ) ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਬਿਆਨ ਹਨ। ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਅਧੂਰੇ ਸੱਚ ਦਾ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਸੱਚ ਬਣ ਜਾਣਾ ਇੱਕ ਕਲਾਸੀਕਲ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।"

62. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਚਾਹੇ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

63. 2013 ਵਿੱਚ, ਏ.ਡੀ.ਆਰ. ਅਤੇ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. 2003 ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ115 (ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. 2013) ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਕੰਡਕਟ ਰੂਲਜ਼, 1961 ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਏ.ਡੀ.ਆਰ. ਅਤੇ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. 2003 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. 2013 ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਇਅਰ ਦੂਜੇ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਬਲਕਿ ਸਿਰਫ ਉਹ ਮੁੜ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ"। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅੱਗੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ:

"...ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸਾਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਸੁਲਝਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

64. ਜਦੋਂ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ 2013 ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਨੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਪਰ, ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ 2013 ਵਿੱਚ ADR ਅਤੇ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ 2003 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੁੜ ਕਿਹਾ ਕਿ "[ਤ]ਵੋਟ ਪਾਉਣਾ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ", ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ,

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਕਸਰਤ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਮਾਮਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਕੱਢਿਆ ਕਿ:

"ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਪਨਪਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।"

65. ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਰਾਜ ਬਾਲਾ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। 116 ਜਸਟਿਸ ਚੇਲਾਮੇਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਸਪਰੇ ਨੇ ਵੱਖਰੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਮਤ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਸਟਿਸ ਚੇਲਾਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਕੱਢਿਆ ਕਿ "ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣਨ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ"। ਜਸਟਿਸ ਸਪਰੇ ਨੇ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ 2003 ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨਜ਼ਰੀਆ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ "ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ" ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

66. ਇਸ ਵਿਸਥਾਰਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰੂਪ-ਰੇਖਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਡਾ ਫੈਸਲਾ *ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ* ਵਿੱਚ ਨੌ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਰਕ-ਵਿਤਰਕ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਇਹ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਸਮਝਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ... ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਮੂਲ ਸਮਝ ਦੁਆਰਾ ਜਮੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੇ।"

67. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 326 ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਾਂਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਨੇ ਰਾਜਵਾੜੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਇੱਕ ਮੁਟਿਆਰੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ

ਸਮਾਜਿਕ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਰਾਜਵਾੜੇ ਰਾਜ ਕਹਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਚੁਣਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਜੋਂ ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਖੇਤਰ ਹੁਣ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

68. ਲੋਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਅਪਰਿਹਾਰਯ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੀ ਚਾਹਤੀ ਸਰਕਾਰ ਚੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ, ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਬੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੋਟ ਧਾਰਾ 15 ਅਤੇ 17 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਧਾਰਾ 326 ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 15, 17, 19, 21 ਦੁਆਰਾ। ਆਰਟੀਕਲ 326 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ, ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਰਟੀਕਲ 326. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ। ਵਿੱਚ ਉਨੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਜੇ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ, 118 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 45 ਅਤੇ 46 ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਮੰਨੇ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ 6-14 ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ.

68. ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦਾ ਅੰਗ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮਕਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੋਟਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਗਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੀ. ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ

70. ਲੋਕਤੰਤਰ ਤਦ ਕਾਰਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਯਮਿਤ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਪਾ ਕੇ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਤਟਸਥ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

71. ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਗਲੋਬਲ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਫਰੇਮਵਰਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਘੋਸ਼ਣਾ 1948 ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ:

"1. ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।" ਅਨੂਪ ਬਰਨਵਾਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ

2. ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਤੱਕ ਬਰਾਬਰ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

3. ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇਗਾ; ਇਹ ਇੱਛਾ ਨਿਯਮਿਤ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਜਨਿਕ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਵੋਟ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਵੋਟ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੁਫਤ ਵੋਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣਗੀਆਂ।"

72. ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਤੇ ਲੇਖ 25 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਲੇਖ 2 ਵਿੱਚ ਉੱਲੇਖਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਬੇਤੁਕੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਹੋਵੇਗਾ;

(a) ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ;

(b) ਅਸਲੀ ਨਿਯਮਿਤ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦੇਣ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਲਈ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਜਨਿਕ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਵੋਟ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਬੈਲਟ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ;

(c) ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਤੱਕ ਸਮਾਨ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ;"

73. ਭਾਰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਢਾਂਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਢਾਂਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਵਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਯੰਤਰਣਾ ਦੀ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

74. ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਬਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ,

"ਸਾਰੇ ਸੱਤ ਜੱਜ [ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ] ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਮਤ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਪੁਰਾਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਚੁਣ ਸਕਣ ਜਾਂ, ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁਣ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਚੁਣ ਸਕਣ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੋਰ ਇਹ ਵੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਵੋਟਰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇ ਸਕਣ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ 'ਤੇ ਹੀ ਕਾਰਜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਧੋਖਾਧੜੀ ਅਤੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਵਾਲੀਆਂ, ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣਨ ਦੇ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਧਨ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਰਸਮਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਰਾਏ ਦੇ ਅਦਬ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਲਕੁਲੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਜੰਟ ਬੇਈਮਾਨੀ

ਜਾਂ ਮਾਲਪ੍ਰੈਕਟਿਸਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਜੋ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।"

75. ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 324 ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 329(ਬੀ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਯਰ (ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਬੇਗ, ਜਸਟਿਸ ਭਗਵਤੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ) ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਲੋਕਤੰਤਰ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਅਚਾਨਕ, ਆਵਧਿਕ ਕਸਰਤ। ਛੋਟਾ ਆਦਮੀ, ਆਪਣੇ ਬਹੁਤਾਤ ਵਿੱਚ, ਪੋਲ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਕਸੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚੋਣ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਫੁੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਖਿੜਦਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮਿਆਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਦਸਾਬਦੀਕ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੋਲ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਵਜੋਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਹਨ। "ਚੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜਾਣ ਹੈ" (ਜੂਨੀਅਸ)। ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਘੱਟ ਦਲੀਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

76. ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਯਰ ਨੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ:

"ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦੂਰਗਾਮੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਸੁਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਉੱਤਨੀ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।"

77. ਜਸਟਿਸ ਪੀਕੇ ਗੋਸਵਾਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ (ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਪੀਐਨ ਸਿੰਘਲ ਲਈ) ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

ਚੋਣਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਚ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਦਫ਼ਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੂਰੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਐਲਾਨ ਤੱਕ।"

78. ਜਸਟਿਸ ਗੋਸਵਾਮੀ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ:

"ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਉੱਚ-ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਪਾਰਟੀ ਸਿਸਟਮ ਉੱਤੇ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਿੱਚਾਵ ਅਤੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।"

79. ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ *ਮਨੇਜ ਨਰੂਲਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ,* ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੀਰੀਅਡਿਕਲ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਖੋਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਬਾਲਗ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਪੀਰੀਅਡਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ... ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਹੈ।"

80. ਇਸ ਲਈ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵੱਲ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਾਇਤਵ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ।

IV. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ*:* ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਖਾਲੀਪਨ

81. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 324 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਉਚੇਚਾ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਰਟੀਕਲ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ 1 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ:

ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਚੋਣ ਰੋਲਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਉਚੇਚਾ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਦਰਭਿਤ) ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

82. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਤੈਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।"

83. ਅਨੁਚਛੇਦ 324(3) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

84. ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ:

"ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕਰਨ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਸਿਵਾਏ ਉਸੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ: ਹੋਰ

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

85. ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਤੋਂ ਜੋ ਗੱਲ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਦਫਤਰ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।" ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਣਚਾਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਅਪ੍ਰਤਿਕਸ਼ਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

86. ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਧੀਨ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ (ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਹੀਂ) ਇਹ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ੍ਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ੍ਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨਮਾਨਾ ਜਾਂ ਪੱਖਪਾਤੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

87. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਹਨ।

88. ਐਕਟ "ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ"। ਐਕਟ ਤਨਖਾਹ (ਸੈਕਸ਼ਨ 3), ਕਾਰਜਕਾਲ/ਮਿਆਦ (ਸੈਕਸ਼ਨ 4), ਛੁੱਟੀ (ਸੈਕਸ਼ਨ 5), ਪੈਨਸ਼ਨ (ਸੈਕਸ਼ਨ 6), ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (ਸੈਕਸ਼ਨ 8) ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ।

89. ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਅਧੀਨ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਮਿਆਦ "ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਆਪਣਾ ਦਫ਼ਤਰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ", ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿ "ਜਿਥੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕਹੀ ਗਈ ਮਿਆਦ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਦਫ਼ਤਰ ਉਸ ਦਿਨ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਕਹੀ ਗਈ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ"। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ।

90. ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਜੋ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਅਤੇ ਐਕਟ, 1991 ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮੁੱਖ ਚੋਣ

ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਦੋਂ ਉਮਰ ਦੇ 65 ਸਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇਗਾ।

91. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ੍ਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। 15 ਜੂਨ 1949 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅੱਗੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਡਰਾਫਟ ਅਨੁਚਛੇਦ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਸੋਚ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਤੋਂ ਸ੍ਵਤੰਤਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"...ਘਰ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਸਰੀਰਾਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ... ਇਸ ਲਈ, ਜਿਹੜਾ ਮੌਲਿਕ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਨੁਚਛੇਦ 289 ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ।"

92. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਦਾ ਸਥਾਈ ਦਫਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਡਾ: ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ:

"ਜੋ ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਢਾਂਚਾਗਤ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਪਲਬਧ ਰਹੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਚੋਣਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ; ਪਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਉਪ-ਚੋਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਭਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਤਨ, ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅੱਪਡੇਟ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਨਵੀਂ ਚੋਣ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਚੋਣਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ..." ਉੱਥੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

93. ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਆਨ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਥਾਈਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਪੂਰੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਸਥਿਰ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

94. ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰੇ, ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਾਂਗ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ

ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਦਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਭਾਵ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਾਦੇ ਫਰਮਾਨ ਨਾਲ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਸਥਿਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਸੀਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ; ਇੱਕ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਟਾਉਣਾ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਸਹੀ ਹੈ।"

95. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸ਼ਿਬਨ ਲਾਲ ਸਕਸੈਨਾ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਡਰਾਫਟ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ:

"ਜੇਕਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇਗਾ। ਹੁਣ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਹ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ 2/3 ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਜੋ ਅਗਲੇ ਚੋਣ ਜਿੱਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਸਖਤ ਪਾਰਟੀ-ਮੈਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦੋਵੇਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ 2/3 ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਗਭਗ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਬਲਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ...ਬੇਸ਼ੱਕ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਵੱਡੀ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ-ਮੈਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਆਜ਼ਾਦ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਦੇ ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

96. 16 ਜੂਨ 1949 ਨੂੰ, ਹ੍ਰਿਦਯ ਨਾਥ ਕੁੰਜਰੂ ਨੇ ਇਕ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ, ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਇੱਥੇ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹਨ: ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਕੇਵਲ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਇਹ ਕਿ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ, ਭਾਵ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਣਚਾਹਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣ, ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਵਾਂਗ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣਗੇ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰਾਏ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇ। ਸਾਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਸਰ, ਕਿ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸਪੱਖਤਾ 'ਤੇ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ,

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੱਤਾ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਕਸਰਤ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਤੇ, ਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਨਤਕ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਅਯੋਗ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।"

97. ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ:

"ਜੇ ਚੋਣ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਖਰਾਬ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਰੋਤ 'ਤੇ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ; ਨਹੀਂ, ਲੋਕ, ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ, ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਇਹ ਸਿੱਖਣਗੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੀ ਅਣਉਚਿਤ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।"

98. ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਸਕਸੇਨਾ ਅਤੇ ਕੁੰਜਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ:

"... ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੇ ਇਕਬਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਕਸੇਨਾ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਚਾਕੂ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਹੇਠ. ਮੇਰੀ ਵਿਵਸਥਾ—ਮੈਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ—ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਚੋਣ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ..."

99. ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਜੋ ਹੱਲ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਸੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ "ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ", ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਖਰੜਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਵੱਲ ਕਾਫ਼ੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਸਵਾਲ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਮਹਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣਨ ਲਈ ਸਿਰ ਦਰਦ ਅਤੇ ਇੱਕ viamedia ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਦੇਵੇਗਾ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ ਜੋ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ, ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਲਾਭ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

100. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਜੋੜਿਆ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸਭਾ ਉਸ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਜਾਮ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਪਣਾਏਗੀ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਇੱਕ ਸੋਧ ਸੁਝਾਇਆ ਕਿ

"ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।" ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਧ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ "ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ" ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਡਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 1991 ਦਾ ਐਕਟ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ/ਵਿਧਾਨਿਕ ਖਾਲੀਪਨ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਪੈਰਾਮੀਟਰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

V. ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ

101. ਇਸ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਅਨਸ਼ਾਨ ਉਦ੍ਧ□ਤ ਕਰਨਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗਾ *ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ*[124]:

"10. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਹਾਂ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਏਜੰਸੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਾਹਰਲੇ ਦਬਾਅ◌ਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ।"

102. ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੇ "ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ (ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਸੋਧ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1993" (ਇਸ ਨੂੰ 'ਅਧਿਨਿਯਮ' ਕਹਾਂਗੇ) ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਸਦੱਸਿਆਈ ਸੰਸਥਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀਲਾਈਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:

"ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਸਮਝਦਾਰੀਪੂਰਨ, ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼

ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.

ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ:

"15. ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਬੰਧੀ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੀ.ਈ.ਸੀ., ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਅਤੇ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਤਨਖਾਹ, ਭੱਤੇ, ਹਟਾਉਣ ਯੋਗਤਾ, ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਅਤੇ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਹੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਆਰ.ਸੀ.ਜ਼ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ...."

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ:

"17. ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (3) ਅਧੀਨ, ਇੱਕ ਬਹੁ-ਸਦਸਯੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ "ਕਾਰਜ ਕਰੇਗਾ"। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਇੰਕੰਬੈਂਟ, ਅਰਥਾਤ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਇੰਕੰਬੈਂਟ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਸਥਾਈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਚੂੰਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਟਾਫ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟੈਂਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਸਟਾਫ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਸਦਸਯੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਕਾਰਜ ਦੀ ਵੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇਵੇਗਾ।"

ਨਾਲ ਹੀ, ਫੈਸਲਾ:

"21. ਅਸੀਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਵਿੱਚ ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਅਤੇ ਈ.ਸੀ.ਜ਼ ਦੇ ਪਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇਪਣ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ (ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ) ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜੋ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੇਵਲ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਿਰਦਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਢੰਗ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ: ਏ. ਦਿਨੇਸ਼ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, 1990 “ਸੀ.ਈ.ਸੀ. ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ 1. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ (ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ

ਜਾਵੇ) ਦੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 2. ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 3. ਹੋਰ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ (ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨੇਤਾ) ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

103. ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜੋ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਿਰਫ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ।

VI. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਢੰਗ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ:

ਏ. ਦਿਨੇਸ਼ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, 1990

"ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ

1. ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ (ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ) ਦੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

2. ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

3. ਹੋਰ ਦੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ (ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।"

ਬੀ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ- ਰਿਪੋਰਟ (2002)

"(62) ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਿੱਚੋਂ ਬਣੇ ਇੱਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 4.22]"

ਸੀ. ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੁਧਾਰ (2004) 127

"ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ

ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਤਰੱਕੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਣ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੱਤਰੀਅਤ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਨ। ਆਜ਼ਾਦ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੋਸਵਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਸੂਲ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, 1990 ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਬਿੱਲ, ਹਾਲਾਂਕਿ, 1993 ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਆਪਕ ਬਿੱਲ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕੀਤਾ ਸੀ।"

ਡੀ. ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (2009)128

"ਹਾਲ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ.ਐਚ.ਆਰ.ਸੀ.) ਅਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਸੀ.ਵੀ.ਸੀ.) ਵਰਗੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਆਧਾਰਿਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਦੂਰਗਾਮੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਲੇਜੀਅਮ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਈ. ਚੋਣ ਸੁਧਾਰ ਬਾਰੇ ਪਿੱਛੋਕੜ ਪੇਪਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ (2010)[129]

"ਸਿਫਾਰਸ਼

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5), ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ। ਪਰੰਤੂ, ਆਰਟੀਕਲ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਪਰਯਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਰ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰਾਲਾ, ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ, ਤਰੱਕੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੋਣ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੱਤਰਾਲਿਆਂ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ।" ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਬਜਟ "ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘੀ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜਡ" ਵਜੋਂ ਮਾਨਿਆ ਜਾਵੇ।"

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਬਜਟ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ "ਚਾਰਜਡ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ।"

ਐੱਫ. ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, 2015 (255ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ) 130

104. ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਭਾਈ ਜਾਂਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ 255ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਬਾਅ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ:

"ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ – (1) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਸਮੇਤ, ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਹੇਠ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: (ਅ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ – ਚੇਅਰਪਰਸਨ (ਬ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ – ਮੈਂਬਰ (ਸੀ) ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ – ਮੈਂਬਰ

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਉਮਰ ਵਾਲਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਬ ਤੱਕ ਕਿ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਉਲੇਖਿਤ ਕਮੇਟੀ, ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ, ਅਜਿਹੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਨਾ ਪਾਵੇ।

ਵਿਆਖਿਆ: ਇਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ" ਉਸ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨੇਤਾ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਇਕਲੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ।"

105. ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਸਟਾਫ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ:

"ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਸਟਾਫ ਹੋਵੇਗਾ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਆਪਣੇ ਸਥਾਈ ਸਕੱਤਰੀਅਤ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ, ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

106. ਇਹ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ।

VII. ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਾ - ਮੂਲਭੂਤ ਪੈਰਾਮੀਟਰ

107. ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੁਝ ਰੁਝਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਨਾਮਜਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿਸਟਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਨਾਲ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਅਸਲ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਫੰਕਸ਼ਨਰੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਸਦ/ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ। ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਸੀਰੀਅਲ ਨੰ.	ਦੇਸ਼	ਚੋਣ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਰਚਨਾ	ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ	ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਥਾਰਟੀ	ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਮਿਆਦ	ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ/ ਲਈ ਉਪਾਅ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ
1	ਪਾਕਿਸਤਾਨ	ਇੱਥੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ 4 ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਹਰੇਕ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਹੋਣਗੇ। [ਆਰਟੀਕਲ 218 (2)]	ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਐਲਓਪੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ 3 ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਸਪੀਕਰ	ਪ੍ਰਧਾਨ	CEC- SC ਦਾ ਜੱਜ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਬਣਨ ਲਈ ਯੋਗ) [ਆਰਟ 213(2)] ਮੈਂਬਰ- ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਉਮਰ 68 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ [ਕਲਾ 215(1)]	ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 215(2) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 209 ਵਿਚ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੇਕਰ ਉਹ

			ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ 50% ਮੈਂਬਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸ਼ਾਖਾ ਅਤੇ 50% ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ।			ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ।
2	ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼	ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ (ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ) ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ	-CEC - ਚਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਹੀਂ [ਆਰਟ 118 (1)]	ਪ੍ਰਧਾਨ	ਪੰਜ ਸਾਲ. [ਕਲਾ 118(3)] ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਗਣਰਾਜ। ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੈ, ਬੰਦ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦਫ਼ਤਰ, ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਪਰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਗਣਰਾਜ 118 (3)(ਅ)]	ਕਿ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ- ਉਸ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ- ਪਸੰਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ fice ਢੰਗ ਅਤੇ 'ਤੇ ਵਰਗੇ ਆਧਾਰ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਮਹਾਸਭਾ. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ- ਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਖਣਾ

		ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [ਕਲਾ 118 (1)]				ਹੱਥ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ [ਕਲਾ 118(5)]
3	ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ	ਕਾਮਨ-ਵੈਲਥ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਐਕਟ 1918 (ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਐਕਟ) ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 6 ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਅਨ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਕਮਿਸ਼ਨ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 7 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। .	-ਚੇਅਰਪਰਸਨ -ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ - ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ [S.6(2)]	ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਿਆਇਕ ਨਿਯੁਕਤੀ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।	-7 ਸਾਲ [S.8(1)] ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇੱਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੀ ਸੰਘੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਜਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਦੁਬਾਰਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ।	ਗਵਰਨਰ -ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਸਮਰਥਤਾ। [ਆਰਟ.25(1)]
4	ਕੈਨੇਡਾ	ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਅਧਿਕਾਰੀ (ਕੈਨੇਡਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਐਕਟ		ਹਾਊਸ ਆਫ਼ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਮਤੇ ਦੁਆਰਾ	10 ਸਾਲ [S.13(1)] ਉਸ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।	ਉਸ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਸੈਨੇਟ

		ਦਾ S.13)		ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ		ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਆਫ਼ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਸੰਬੋਧਨ 'ਤੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [S.13(1)]
5	ਸ਼ਿਰੀਲੰਕਾ	ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ [ਕਲਾ. 103(1)]	ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਕੌਂਸਲ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਕੌਂਸਲ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - (ਏ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ; (ਬੀ) ਸਪੀਕਰ; (c) ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ; (d) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦ	ਪ੍ਰਧਾਨ	ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੇਸ਼ੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਚੋਣ ਵਿਭਾਗ ਜਾਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਚੋਣ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇਗਾ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [ਕਲਾ. 103(6)]	ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਅਪੀਲ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। [ਆਰਟ 103(4)] ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ

			ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਸੰਸਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ (ਈ) ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਸੰਸਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇਗਾ।			ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਮੋਲੂਮੈਂਟਸ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। [ਕਲਾ 103(8)]
6	ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ	ਫੈਡਰਲ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ 6 ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ 3 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ,	ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਨੇਟ	ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਸੈਨੇਟ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ	-Each commissioner is appointed for a six-year term -Two commis- sioners are appointed every two years. -The Chair of Commission changes every	

		ਇੱਕੋ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। [S.306(a) (1)]	ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।		year. [S.306(2)(a)]	
7	ਨੇਪਾਲ	ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚਾਰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ [ਆਰਟ 245(1)]	ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਰਿਸ਼ਦ (ਆਰਟ. 284) ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: a. ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਬੀ. ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ-ਮੈਂਬਰ ਸੀ. ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਦਨ ਦੇ ਸਪੀਕਰ-ਮੈਂਬਰ ਡੀ. ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ - ਮੈਂਬਰ ਈ. ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਦਨ ਵਿਚ	ਪ੍ਰਧਾਨ	a ਕਿਸੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਬੈਚਲਰ ਦੀ ਡਿਗਰੀ, ਬੀ. ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ; c. ਦੀ ਉਮਰ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਡੀ. ਉੱਚ ਨੈਤਿਕ ਚਰਿੱਤਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। [ਕਲਾ. 245(6)] ਛੇ ਸਾਲ [ਕਲਾ. 245(3)]	ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ। [ਕਲਾ. 245(4)(d)]

			ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੇਤਾ-ਮੈਂਬਰ ਐੱਫ. ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਦਨ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ-ਮੈਂਬਰ), ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ-				
੪	ਦੱਖਣੀ ਅਫ਼ਰੀਕਾ	ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜੱਜ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। [S.6(1)]	ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ: (ਏ) ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ-ਪ੍ਰਧਾਨ-ਵਿਅਕਤੀ (ਬੀ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ। (c) ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ (d) ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ	ਪੈਨਲ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਅਨੁਪਾਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ।	(a) ਇੱਕ ਦੱਖਣੀ ਅਫ਼ਰੀਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ; (ਬੀ) ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕੋਈ ਉੱਚ ਪਾਰਟੀ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਨਹੀਂ ਹੈ; (c) • ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਏ	7 ਸਾਲ [S.7(1)] 1 ਹੋਰ ਮਿਆਦ ਲਈ ਮੁੜ-ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ	ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ: - ਦੁਰਵਿਹਾਰ, ਅਸਮਰੱਥਾ ਜਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ - ਚੋਣ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਖੋਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਤੇ - ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ

			ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। [ਸੈਕਸ਼ਨ 6(3)]		ਗਏ ਮਤੇ ਦੁਆਰਾ; ਅਤੇ (ਡੀ) ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਅਨੁਪਾਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ, ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪ-ਸੈਕਸ਼ਨ (3) [S.6(2)] ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਪੈਨਲ ਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਮੀਦਵਾਰ।		ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਮਤੇ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ [S.7(3)(a)]
9	ਯੂਨਾਇਟੇਡ	ਇਲੈਕਟੋਰਲ	ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ	ਜੇ ਸਦਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵ			

	ਕਿੰਗਡਮ	ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਯੂਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।	'ਤੇ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਕਮੇਟੀ, ਯੂਕੇ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਨਾਲ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਹਾਊਸ ਆਫ਼ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਚਐਮ ਦ ਕਵੀਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਦਨ ਦੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ	ਨੂੰ ਸਹਿਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਰਾਇਲ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ			

			ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਮਰ ਸੰਬੋਧਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੇਗਾ।				

VIII. ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ/ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

108. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਵਿਧ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਤੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਰਹਿ ਕੇ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਵਿਧ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰਣੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਸੀਰੀਅਲ ਨੰ	ਅਧਿਕਾਰੀ	ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਚਨਾ	ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ	ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਥਾਰਟੀ	ਯੋਗਤਾ	ਕਾਰਜਕਾਲ	ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ
1	ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ	NHRC ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ 12 ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। (5 ਫੁੱਲ	ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: • ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (ਚੇਅਰਮੈ	ਪ੍ਰਧਾਨ (ਸੈਕਸ਼ਨ-4)	ਚੇਅਰਮੈਨ - ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਰਿਟਾਇਰਡ ਜੱਜ ਮੈਂਬਰ 1- ਇੱਕ ਜੋ ਐਸਸੀ	3 ਸਾਲ ਜਾਂ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ (ਸੈਕਸ਼ਨ 6. ਚੇਅਰਪਰ	ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੁਝ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ

	ਐਕਟ, 1993)	ਟਾਈਮ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ 7 ਡੀਮਡ ਮੈਂਬਰ) (ਸੈਕਸ਼ਨ 3- NHRC ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1993	ਨ), • ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ, • ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ, • ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ , • ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ		ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਜੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ 2- ਇੱਕ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ 3-ਮੈਂਬਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਔਰਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ.	ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ)	ਹਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ
2	ਰਾਜ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1993)	ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ 2 ਮੈਂਬਰ (ਸੈਕਸ਼ਨ 22 ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1993	ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ: • ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ • ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਸਪੀਕਰ, • ਰਾਜ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ, • ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ	ਰਾਜਪਾਲ (ਸ. 22)	ਚੇਅਰਮੈਨ - ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਜੱਜ - ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ	3 ਸਾਲ ਜਾਂ 70 ਸਾਲ, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ (ਸੈਕਸ਼ਨ 24 ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ) ਪੁਨਰ-ਨਿਯੁਕਤੀ	ਸਿਰਫ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ

			ਨੇਤਾ		ਜੱਜ	ਲਈ ਯੋਗ	
3	ਸੀਬੀਆਈ (ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ) (ਦਿੱਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਲਿਸ ਸਥਾਪਨਾ ਐਕਟ, 1946)	(ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਸੈਕਸ਼ਨ 4A ਕਮੇਟੀ) ਦਿੱਲੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪੁਲਿਸ ਇਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਐਕਟ, 1946	ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ 3-ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਸੀਬੀਆਈ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: • ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ • ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ, ਅਤੇ • ਸੀਜੇਆਈ ਜਾਂ SC ਦੇ ਜੱਜ , ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ.	ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ		2 ਸਾਲ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ (ਸੈਕਸ਼ਨ 4B ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਦਿੱਲੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪੁਲਿਸ ਇਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਐਕਟ, 1946	ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਸੀਵੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥਾ (ਹਟਾਉਣ) ਦੇ ਹਵਾਲੇ 'ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਜਾਂ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।
4	ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 2005)	- ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ - ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ,	• ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (ਚੇਅਰਮੈਨ) • ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ • ਕੇਂਦਰੀ ਕੈਬਨਿਟ	ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰੋ	ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਮਾਸ	... ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ 65, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ	- ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ। - ਮਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਾਰਨ

		ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 10) (ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 12 ਸੰਵਿਧਾਨ)	ਮੰਤਰੀ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ)		ਮੀਡੀਆ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਵਾਲੇ ਜਨਤਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਉੱਘੇ ਵਿਅਕਤੀ। ਸੰਸਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਭ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।	ਹੋਵੇ - ਪੁਨਰ-ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ- ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ CIC ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਦੋਵਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਜਕਾਲ 5 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। . (ਸੈਕਸ਼ਨ 13 ਦਫਤਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ)	ਅਯੋਗ। - ਉਸਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਵਿੱਤੀ ਹਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ।
5	ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਸੀਵੀਸੀ ਐਕਟ, 2003)	- ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ - ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ - (2 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ) (ਕੇਂਦਰੀ	• ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (ਚੇਅਰਮੈਨ) • ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ • ਗ੍ਰਹਿ	ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ 'ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ	ਸੀਵੀਸੀ ਲਈ - ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸਮੇਤ ਚੌਕਸੀ, ਨੀਤੀ-ਨਿ	ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 4 ਸਾਲ ਜਾਂ 65 ਸਾਲ, ਜੋ ਵੀ	ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ

		ਚੌਕਸੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਸੰਵਿਧਾਨ) ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2003	ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰੀ		ਰਮਾਣ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਨਾਲ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸ ਜਾਂ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜਾਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਂ -ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਂ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਅਤੇ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਕਾਨੂੰਨ, ਚੌਕਸੀ ਅਤੇ ਜਾਂਚਾਂ ਸਮੇਤ ਵਿੱਤ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ	ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ। - ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। -ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ -ਸੀਵੀਸੀ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਦੋਵਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਜਕਾਲ 4 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। (ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2003	ਦੁਆਰਾ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ (SC ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਉਣਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ) ਹੋਰ ਆਧਾਰ: - ਦਿਵਾਲੀਆ - ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ। - ਮਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਾਰਨ ਅਯੋਗ। - ਉਸਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਵਿੱਤੀ ਹਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ।
6	ਲੋਕਪਾਲ (ਲੋਕਪਾਲ ਅਤੇ ਲੋਕਾਯੁਕ	ਚੇਅਰਪਰਸਨ - ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ	• ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (ਚੇਅਰਮੈਨ) • ਲੋਕ	ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ 'ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ	ਚੇਅਰਮੈਨ ਲਈ - ਜੋ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜੱਜ	ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ 5	ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਜਾਂ

	ਤ ਐਕਟ, 2013)	ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ) (ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ) ਲੋਕਪਾਲ ਅਤੇ ਲੋਕਾਯੁਕਤ ਐਕਟ, 2013	ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ • ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਸਪੀਕਰ • ਸੀ.ਜੇ.ਆ ਈ./SC ਦਾ ਜੱਜ • ਇਕ ਉੱਘੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਗਿਆ ਨੀ		ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਇਮਾਨਦਾ ਰੀ ਅਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਉੱਘੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾ ਰ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀ, ਜਨਤਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਚੌਕਸੀ, ਬੀਮਾ ਅਤੇ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਮੇਤ ਵਿੱਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ 25 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ। ਚੇਅਰਪਰ ਸਨ ਅਤੇ	ਸਾਲ ਜਾਂ 70 ਸਾਲ, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ। - ਰਾਸ਼ਟਰਪ ਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੋਰ ਨਿਯੁਕਤੀ। - ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਭ ਦਾ ਹੋਰ ਦਫ਼ਤਰ। - ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੋਣ ਲੜਨਾ। : ਮੈਂਬਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕੁੱਲ ਮਿਆਦ 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। (ਸੈਕਸ਼ਨ 6 ਚੇਅਰਪਰ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ)	ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪ ਤੀ ਦੁਆਰਾ- SC ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਉਣਯੋ ਗ ਹੋਵੇਗਾ) ਹੋਰ ਆਧਾਰ: - ਦਿਵਾਲੀ ਆ - ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਾਰਨ ਅਯੋਗ। - ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

					ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ: - ਐਮ.ਪੀ./ ਐਮ.ਐਲ	ਲੋਕਪਾਲ ਅਤੇ ਲੋਕਾਯੁਕਤ ਐਕਟ, 2013।	
7	ਪ੍ਰੈੱਸ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (ਪ੍ਰੈਸ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਐਕਟ, 1978)	- ਚੇਅਰਮੈਨ - 28 ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ (ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਰਚਨਾ) ਪ੍ਰੈਸ ਕੌਂਸਲ ਐਕਟ, 1978	• ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ (ਰਾਜ ਸਭਾ) ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ • ਲੋਕ ਸਭਾ (ਲੋਕ ਸਭਾ) ਦਾ ਸਪੀਕਰ • ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ	ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ।	ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ (ਧਾਰਾ 5(3) ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ)	3 ਸਾਲ (ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ) ਪ੍ਰੋਵੀਸੋ - ਚੇਅਰਮੈਨ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮੈਂਬਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮਿਆਦ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇ। (ਸੈਕਸ਼ਨ 6 ਅਹੁਦੇ	

						ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ) ਪ੍ਰੈਸ ਕੌਂਸਲ ਐਕਟ, 1978	

IX. *ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁੱਪ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ: ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ*

109. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਧਾਨਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਅਨੁਚਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।"^108 ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ 4 ਨਵੰਬਰ 1948 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੱਤਾ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਵਿਸਥਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਮਨਮਾਨੀਪਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

110. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗੋਦ ਲੈਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਗੋਦ ਲੈਣ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਤੈਅ ਕੀਤੇ। ਕੁਮਾਰੀ ਮਧੁਰੀ ਪਾਟਿਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਐਡ. ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਟ੍ਰਾਇਬਲ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ^143 ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ) ਦੀ ਜਾਰੀ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਨੀਤ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਸਵਾਇਤਾ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ। ਵਿਸ਼ਾਖਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਕੇਸ ਵਿੱਚ,^145 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਰਜਸਥਲ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਯੌਨ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ ਵਿਸ਼ਵ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਨਾਮ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੈਬਿਨੇਟ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ,146 ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਦੋ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੈਗਿੰਗ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ।

111. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ,[147] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪੁਲਿਸ ਸੁਧਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪੁਲਿਸ ਸੁਧਾਰਾਂ

ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਪੁਲਿਸ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਉਦ੍ਧ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ:

"ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਉਮੀਦ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨਾਲ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਜਾਂ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਵੀਂ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 32 ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 142 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 144 ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਡੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ...ਉਪਰੋਕਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਡਿਊਟੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਇਤਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੱਕ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।"

112. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੁਚਾਰੂ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਬਣਾਏ ਹਨ ਸੰਸਥਾਗਤ ਉਪਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ। ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਕਸ਼ਮੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼, 148 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਤੇਜ਼ਾਬ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ 'ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਹਮਲੇ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ। ਇੱਕ ਤਿੰਨ ਜੱਜ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਹਿਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ 149 ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤ ਦੁਆਰਾ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ

"ਇੱਜ਼ਤ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਸਕਦੇ ਅਸਰ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰੋਕਥਾਮ, ਉਪਚਾਰ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾਈ ਉਪਾਅ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖਾਕਾ ਅਤੇ ਤਰੀਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ।" ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪਾਅ ਜੋੜਨ ਲਈ ਅਤੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੰਤਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ।"

113. ਇਸ ਸੀਰੀਜ਼ ਦੇ ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ" ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਬੜਾਵਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਤੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

114. ਸਾਡਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ *ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸਲਿਲ ਸਭਲੋਕ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ ਦੋ-ਜੱਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 316 ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ਡਿਊਲ VII ਲਿਸਟ II ਐਂਟਰੀ 41 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਮਦਨ ਲੋਕੁਰ, ਬੈਂਚ ਲਈ, ਨੇ *ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ* ਕੇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ:

"... ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉੱਚ ਪਦਾਂ 'ਤੇ ਵੀ। ਇਸ ਲਈ, ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਦਿਆ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਉੱਚੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਮੰਗਦੀ ਹੈ।"

115. ਜਸਟਿਸ ਲੋਕੁਰ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਗੌਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਥੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ:

"115. ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.ਐਲ ਲਈ ਕੇਂਦਰ (ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.ਐਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2011) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1: (2011) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ (ਐਲ&ਐਸ) 694) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਤਰਕਤਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੁੜ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਚੁਣੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਉਪਯੁਕਤਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੈਰਿਟ ਰਿਵਿਊ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੈ.... ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਤਰਕਤਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅਖਲਾਕੀ ਸਾਖ ਦੀ ਮੈਰਿਟ ਰਿਵਿਊ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਅਖਲਾਕੀ ਸਾਖ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਨਿਜੀ ਅਖਲਾਕੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਖਲਾਕੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਜਨਹਿਤ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਲੋੜ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਐਨ. ਕੰਨਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਕੇ. ਕੰਨਦਾਸਨ ਐ ਬਨਾਮ ਕੇਜੋਯ ਖੋਸੇ, (2009) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1: (2009) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ (ਸਿਵ) 1) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।" (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

116. ਇਹ ਵੀ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸੰਸਥਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦਾ, ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਾਸਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ—ਇਹ ਕਰਨਾ ਬਲਕਿ ਹਾਸੋਹੀਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਮਹਾਨਿਰੀਕਸ਼ਕ ਸੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਨੀਆਂ ਹੀ ਭਾਰੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਟਰੱਸਟੀ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਤੌਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਸਪੀਰੇਸ਼ਨਲ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਜਾਂ ਉਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਮੈਂ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮਾਪਦੰਡ 'ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ... ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦੀ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ—ਨਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦੀ ਸਹੁੰ। ਇਸ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਹਿੱਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਤੀਜਤਨ, ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ

ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਉੱਤੇ, ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਤੋਂ ਉੱਪਰ, ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬੁਣਤਾਤਮਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।" (ਪੈਰਾ 119 ਅਤੇ 125)

117. ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਤਬ ਤੱਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦੀ। ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ:

"136. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤਦ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਮਾਪਦੰਡ ਤਿਆਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਹਵਾਨਤਾ ਜਾਂ ਅਨਿਚਾਹਵਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਦਿਸ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਚੰਗੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜ ਉੱਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।"

118. ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਢੰਗ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏਗੀ, ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਪਣਾਈ ਦੇ 73 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਰਥਾਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸ੍ਵਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

X. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ

119. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ, ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਅਨੁਚਿੱਤ 324(5) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ:

ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

120. ਸੀਈਸੀ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ: (i) ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ; (ii) ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਚਿੱਤ 324(5) ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਹਟਾਉਣ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

121. "ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰ" (2004)151 ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਨੋਟ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਖੁਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ:

"ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਖਿੱਚਾਂ ਅਤੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5), ਅੰਤਰਾਲ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸ ਅਨੁਚਿੱਤ (5) ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਪਰਯਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਉਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।"
(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

122. ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰ ਬਾਰੇ ਪਿਛੋਕੜ ਪੇਪਰ (2010)[128] ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਹਿ-ਪ੍ਰਾਯੋਜਕ ਵਜੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਸਿਫਾਰਸ਼"

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5), ਇੰਟਰ ਅਲੀਆ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ। ਪਰੰਤੂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 324 ਦੀ ਧਾਰਾ (5) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਪਰਯਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਰਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕੱਤਰੀਅਤ, ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ, ਤਰੱਕੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਖਾਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ।ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੱਤਰੇਤ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ, ਦੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਆਦਿ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਬਜਟ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘੀ ਫੰਡ 'ਤੇ "ਚਾਰਜਡ" ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇ।

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

123. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਇੱਕ ਸ੍ਵਤੰਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ, ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(1) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 324(2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ *"ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਗਿਣਤੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ" ਅਤੇ 01 ਅਕਤੂਬਰ, 1993 ਦੀ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਦੋ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ। 1993 ਤੋਂ, ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਸਦੱਸਯੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਕਟ, 1991 ਦੇ ਅਧਿਆਇ III ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਾਰਜ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਸਕੇ।*

124. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ੍ਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 324(5) ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਲਈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ/ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ 1991 ਦੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

125. ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਮੁਫ਼ਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਚੋਣ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਸ਼ਰਤ ਹੈ, ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ [2023] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਸਲਾਹਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 324(5) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਅਧੀਨ ਉਪਲਬਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

XI. ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

126. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 324(2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੱਕ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ:

1) ਅਸੀਂ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਵਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

2) ਇਹ ਵਾਂਛਨੀਯ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਹੀ ਹੋਣ ਜੋ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਾਂਗ ਸਮਾਨ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 324(5) ਦੀ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ "ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼" ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Vasu Gupta
Advocate